

MTÜ PARTNERID TEGEVUSPIIRKONNA ETTEVÕTLUSUURING

Rakvere 2015

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS.....	3
2. METOODIKA.....	4
3. TEGEVUSPIIRKONNA MAJANDUSKESKKONNA ANALÜÜS	5
3.1. Keskkond, maavarad, mets, looduskaitse ja maafond	5
3.2. Palk, tööjõukulu ja töötatud tunnid	11
3.3. Sisemajanduse koguprodukt	15
3.4. Ettevõtluse üldinformatsioon.....	18
3.5. Tööturg	27
3.6. Tööstus	33
3.7. Põllumajandus	34
3.8. Ehitus	36
3.9. Majutus ja turism	38
3.10. Innovatsioon.....	39
4. ETTEVÕTLUSUURINGU KÜSITLUSE TULEMUSED.....	43
4.2. Kohalike ressursside kasutamine	46
4.3. Tööjõuresurss.....	49
4.4. Innovatsioon.....	54
4.5. Koostöö.....	57
4.6. Toetused.....	62
5. KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED.....	66
LISAD.....	72
Lisa 1. Seisuga 1. jaanuar 2014 maismaale jäävate kaitsealuste objektide nimi, tüüp ja pindala MTÜ Partnerid tegevuspiirkonna kohalikes omavalitsustes.....	72
Lisa 2. Maafond MTÜ Partnerid tegevuspiirkonna kohalike omavalitsuste kaupa aasta lõpu seisuga	74
Lisa 3. MTÜ Partnerid tegevuspiirkonna ettevõtlusuuringu küsitlusankeet	76

1. SISSEJUHATUS

MTÜ Partnerid tegevuspiirkonna ettevõtluse uuring viidi läbi KT Europroject Management OÜ poolt MTÜ Partnerid tellimusel ajavahemikul 13.01.-02.02.2015. MTÜ Partnerid tegevuspiirkond ühendab endas Kunda linna, Haljala, Rakvere, Sõmeru, Vinni ja Viru-Nigula valdu. Tegemist on esimese selletaolise uuringuga MTÜ Partnerid tegevuspiirkonnas, varem on tegevuspiirkonda kuuluvad kohalikud omavalitsused piirdunud Statistikaameti ning Registrite ning Infosüsteemide Keskuse andmetega, mis sisaldavad peamiselt ettevõtete majandusaasta aruandlusest saadud infot.

Uuringu eesmärgiks on välja selgitada MTÜ Partnerid tegevuspiirkonnas tegutsevate ettevõtjate olukorda ja arengusuundi ning ettevõtete arenguks vajalike ressursside olemasolu ja vajadust.

Põhilised uurimisteed olid:

- ettevõtete üldised andmed (asutamise aasta, põhitegevusala, juriidiline vorm, omand, tuleviku plaanid);
- kohalike ressursside kasutamine;
- piirkonnas tegutsemise eelised;
- ettevõtlust takistavad tegurid;
- tööjõuressurss (töötajate arv, vajadus ja selle leidmise kanalid, rahulolu, lahkumise põhjused);
- innovatsioon (toimunud uuendused ja nende finantseerimisallikad, teabeallikad, uuendusi takistavad tegurid);
- koostöö teiste tegevuspiirkonna ettevõtjatega (koostöövormid, takistavad tegurid);
- toetuste kasutamine ettevõtluses (teadlikkus toetusvõimalustest, toetatud tegevused).

2. METOODIKA

Analüüs tugineb tegevuspiirkonna ettevõtjate seas läbi viidud küsitlusel. Ettevõtluskeskkonna üldiseloostus on koostatud valdavalt Statistikaameti ja äriregistri info põhjal. Samadel allikatel tugineb ka küsitluse valimi koostamine. Eesmärk oli tagada ühtlane jaotus nii geograafilisest kui ka tegevusalade aspektist lähtuvalt. Valim moodustati kolmeastmeliselt, aluseks tegevuspiirkonna kohalike omavaltsuste populatsioon, tagamaks valimi esinduslikkust ning arvestamaks tegevuspiirkonna ettevõtluse spetsiifikat – esmalt moodustati puhastatud nimekiri äriregistrist saadud andmete põhjal; teiseks jagati nimekiri kaheks: suured ja väikesed ettevõtted; kolmandaks moodustati väikestest ettevõtetest lihtne juhuvalim. Tegevuspiirkonna kohalike omavalitsuste lõikes kuulus valimisse Kunda linnast 74, Haljala vallast 83, Rakvere vallast 104, Sõmeru vallast 141, Vinni vallast 169 ja Viru-Nigula vallast 56 ettevõtjat. Kuivõrd küsitluse fookuseks ei ole mitte niivõrd makromajanduslike prognooside andmine, kui pigem ettevõttejuhtide hoiakute kaardistamine, siis võib pidada valimi koostamise protseduuri õigustatuks.

Küsimustiku koostamiseks kasutati selleks spetsiaalselt väljatöötatud Connect.ee keskkonda. Küsimustik oli jagatud 7 valdkonnaks ning koosnes kokku 49 küsimusest. Vastamise hõlbustamiseks ja vastaja aja kokkuhoidmiseks olid küsimused valdavas enamuses valikvastustega. Küsimustikus esitatud 3 lahtise küsimusega sooviti teada saada vastajate isiklikku arvamust. Täidetud küsimustiku andmed laekusid ühtsesse andmefaili, mille alusel Connect.ee keskkond genereeris sagedustabelid ja diagrammid. Põhiline osa andmetötlusest toimus statistikapaketis SPSS.

Küsitluse käigus saadeti elektrooniline ankeet kokku 627 tegevuspiirkonna ettevõtjale. Küsimustikule vastas 250 ettevõtjat. Sellist vastamise protsenti võib igati õnnestunuks lugeda. Ankeetküsitluse suur vastuste arv annab võimaluse välja tuua üldiseid hinnanguid ja on suhteliselt suure vastanute arvuga ning piisavalt representatiivne tegemaks järeldusi teatud küsimustega edasi tegelemiseks.

3. TEGEVUSPIIRKONNA MAJANDUSKESKKONNA ANALÜÜS

3.1. Keskkond, maavarad, mets, looduskaitse ja maafond

Keskkond

Lääne-Virumaa arengustrateegias 2030 on kirjas:

Looduskeskkonnalt ja -väärtustelt on Lääne-Virumaa Eesti mõistes mitmekesine ja isegi vastuoluline. Ligi 36% maakonna territooriumist on kaetud riigi strateegilise maavara põlevkivi, fosforiidi ja tehnoloogilise lubjakivi maardlatega. Samas on Pandivere piirkond ühe väga olulise loodusvara - põhjavee, allikaks. Maakonna põhjarannik ligi 60% ulatuses on Eesti tuntuima rahvuspargi Lahemaa osa, mille eesmärgiks on kaitsta unikaalset rannamaastikku, püsielupaiku, aga ka traditsioonilist inimastust ranna-alal. Lääne-Virumaal asuvad üha kõrgeima viljakusega põllumaad, samuti on metsamajanduslik ressurss märkimisväärne.

Seega samaaegselt on piirkonnas olulised nii loodus- ja elukeskkonna säilimise tagamine kui ka loodusressursside otstarbekas kasutamine majanduse edendamise eesmärgil. Keskkonnaseisundile avaldab survet maavarade kaevandamine, metsa majandamine, intensiivne põllumajandus ja tööstus ning nendega vahetult seotud veekasutus, jäätmete, õhusaaste ja taimekaitsevahendite kasutamine. Kui üldiselt võib öelda, et majanduskriisi aastatel surve keskkonnaseisundile vähenes ja majanduse taastumise järel on surve keskkonnale jällegi suurenenud, siis valdkonniti on see protsess olnud erinev.

Õhusaaste kogused ületasid Lääne-Virumaal majanduskriisi eelset taset juba 2011. aastal (**Tabel 1**). Võrreldes 2007. aastaga on 2012. aastaks õhu paisatud tahkete osakeste hulk suurenenud 24,3% (2012. aastal paisati maakonnas õhku 103,3 tonni rohkem tahkeid osakesi kui 2007. aastal). Tööstuste veekasutuse maht ei ole olemasolevate andmete põhjal veel kriisieelset taset ületanud. 2007 ja 2013. aasta tööstuste veekasutuse võrdluses on tulemuseks -5,6% ehk -226 m³ vett. Energeetikas suurenes veekasutus üle kriisieelse taseme 2013. aastal ja põllumajanduses juba 2011. aastal, kuid nendes valdkondades on kasutatava vee kogused tunduvalt väikesemad kui tööstuses. Jäätmeid tekkis 2013. aastal maakonnas 50,2% ja koostööpiirkonnas 49,3% vähem kui 2007. aastal. Keskmiselt tekib koostööpiirkonna omavalitsustes 66,4% kogu maakonna jäätmetest. MTÜ Partnerid omavalitsuste võrdlusest on näha, et suurimad jäätmekogused tekivad Sõmeru vallas ja Kunda linnas, kõige vähem tekib jäätmeid Viru-Nigula vallas. Taimekaitsevahendeid kasutati Lääne-Virumaa põllumajanduslikes majapidamistes 2013. aastal 4,2% ehk 5,3 tonni vähem kui 2007. aastal.

Lääne-Virumaa	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Õhusaaste (tahked osakesed kokku), tonni	425,2	464,6	312,5	412,8	498,0	528,5	...
Veekasutus, tuhat m ³	7 125	6 962	5 779	3 197	6 393	6 145	6 494
...Olme	1 559	1 578	1 599	1 186	1 405	1 382	1 380
...Tööstus	4 014	3 997	3 212	898	3 686	3 526	3 789
...Energeetika	12	7	10	8	9	6	14
...Põllumajandus	461	373	421	370	505	512	514
...Muu kasutus	1 080	1 006	537	735	788	718	797
Veevõtt, tuhat m ³	25 335	18 608	17 058	19 791	18 219	17 909	25 335
Heitvesi, tuhat m ³	22 045	25 849	19 523	17 938	20 446	20 977	18 565
Jäätmete koguteke (sh kogutud), tonni	872 875	443 643	320 154	316 924	330 735	267 646	434 919
...Kunda linn	147 891	204 912	133 326	139 641	163 193	119 987	125 212

...Haljala vald	1 127	3 907	10 515	1 089	980	5 178	1 010
...Rakvere vald	11 318	10 799	8 318	8 593	15 126	8 396	4 276
...Sõmeru vald	478 269	48 600	24 622	37 187	40 867	30 945	131 550
...Vinni vald	5 139	1 508	1 359	5 431	1 393	7 529	64 080
...Viru-Nigula vald	342	21 450	8 062	355	339	330	407
Taimekaitsevahendite kasutamine põllumajanduslikes majapidamistes, kg	124 349	100 813	90 885	94 869	122 717	112 736	119 080

Tabel 1. Surve keskkonnaseisundile Lääne-Virumaal 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet, Keskkonnainfo).

Lääne-Virumaa kohalikud omavalitsused tegid 2011. aastal keskkonnakaitseks investeeringuid kokku 742,2 tuhat eurot ning pea sama palju kulus jooksvate kulude katteks (**Tabel 2**). Keskkonnakaitsetegevusest saadud tulu oli samal ajal kokku 33,8 tuhat eurot. Valdav osa (87,1%) Lääne-Virumaa kohalike omavalitsuste keskkonnakaitse investeeringutest kulus 2011. aastal heitvee käitlusele. Lisaks tehti investeeringuid jäätmekäitluse (7,3% kogu investeerinutest), pinnase, põhja- ja pinnavee kaitse (3,7%) ning bioloogilise mitmekesisuse- ja maastikukaitse (1,9%) parendamiseks. Kuigi õhusaaste on maakonnas kasvav probleem, aastatel 2007-2011 kohalikud omavalitsused sellesse valdkonda ei investeerinud. Samuti on KOVide investeeringutest vaadeldaval perioodil kõrvale jäänud kaitse müra ja vibratsiooni eest ning kaitse radiatsiooni eest. Keskkonnakaitsealastest jooksevkuludest pool kulus kohalikel omavalitsustel jäätmekäitlusele, 20,9% heitvee käitlusele, 17,7% bioloogilise mitmekesisuse kaitsele ning 11,1% muudeks keskkonnakaitsetegevusteks.

Lääne-Viru maakond		2007	2008	2009	2010	2011
Kokku	Investeeringud	960,1	1137,7	467,2	280,1	742,2
	Jooksevkulud	418,9	759,5	603,3	632,8	722,1
	Tulud keskkonnakaitsetegevusest	29,6	34,7	50,6	81,5	33,8
Välisõhu ja kliima kaitse	Investeeringud	0	0	0	0	0
	Jooksevkulud	2,7	10,6	0	0,2	0,3
	Tulud keskkonnakaitsetegevusest	0	0	0	0	0
Heitvee käitlus	Investeeringud	448,0	765,0	236,3	73,7	646,8
	Jooksevkulud	197,7	118,7	118,4	113,5	150,9
	Tulud keskkonnakaitsetegevusest	26,1	31,1	38,8	69,8	13,7
Jäätmekäitlus	Investeeringud	370,7	188,9	206,1	176,5	54,0
	Jooksevkulud	155,5	411,2	358,4	408,0	360,8
	Tulud keskkonnakaitsetegevusest	3,6	3,6	11,8	11,7	20,1
Pinnase, põhja- ja pinnavee kaitse	Investeeringud	86,3	38,3	0	0	27,4
	Jooksevkulud	3,5	54,3	1,7	1,9	1,0
	Tulud keskkonnakaitsetegevusest	0	0	0	0	0
Kaitse müra ja vibratsiooni eest	Investeeringud	0	0	0	0	0
	Jooksevkulud	0	0	0	0	0
	Tulud keskkonnakaitsetegevusest	0	0	0	0	0
Bioloogilise	Investeeringud	48,6	124,2	0,0	0,0	14,0

mitmekesisuse ja maastiku kaitse	Jooksevkulud	15,4	27,0	20,5	7,6	127,6
	Tulud keskkonnakaitsetegevusest	0	0	0	0	0
Kaitse radiatsiooni eest	Investeeringud	0	0	0	0	0
	Jooksevkulud	0	0	0	0	0
	Tulud keskkonnakaitsetegevusest	0	0	0	0	0
Teadus- ja arendustegevus	Investeeringud	6,4	18,9	24,9	29,9	0,0
	Jooksevkulud	0	0,6	3,9	20,3	1,1
	Tulud keskkonnakaitsetegevusest	0	0	0	0	0
Muu keskkonnakaitsetegevus	Investeeringud	0	2,4	0	0	0
	Jooksevkulud	44,0	137,0	100,5	81,3	80,4
	Tulud keskkonnakaitsetegevusest	0	0	0	0	0

Tabel 2. Lääne-Virumaa omavalitsusüksuste keskkonnakaitsekulutused (tuhat eurot) valdkondade kaupa aastatel 2007-2011 (Allikas: Statistikaamet).

Maavarad

Lääne-Virumaal on 2010. aastal andmetel 77,5% kogu Eesti tsemendi- ja tehnoloogilise lubjakivi, 27% põlevkivi, 10,3% ehituslubjakivi, 9,5% tsemendi- ja keraamikasavi, 9,4% ehitusliiva, 6,8% hästilagunenud turba, 6,4% ehituskruusa ja 4,8% vähelagunenud turba varudest (**Tabel 3**). 2010. aastal toodeti Lääne-Virumaal 80,1% kogu Eesti tsemendi- ja tehnoloogilisest lubjakivist, 71% tsemendi- ja keraamikasavist, 14,6% ehituslubjakivist, 6% vähelagunenud turbast ja 3,9% ehituskruusast, 1,4% ehitusliivast, 1,1% hästilagunenud turbast ja 0,4% põlevkivist.

Tähelepanuväärne on, et kuigi põlevkivi varud on Lääne-Virumaal suured, kaevandati maakonnas 2010. aastal vaid 0,4% kogu Eesti põlevkivi toodangust. Samas näiteks tsemendi- ja keraamikasavi varud moodustavad Lääne-Virumaal alla 10% kogu Eesti varudest, kuid toodangu maht oli üle 70% kogu Eesti tsemendi- ja keraamikasavi toodangust. Põlevkivi ning tsemendi- ja keraamikasavi tootmine on järsult vähenenud alates 2009. aastast. Ilmselt majanduskriisi mõjul on 2009. aastast vähenenud maakonnas ka lubjakivi ja ehituskruusa kaevandamine. Samal ajal ehitusliiva ja turba kaevandamise mahud on aasta aastalt kasvanud.

Varu	2007	2008	2009	2010
Põlevkivi, tuhat tonni	1 302 410	1 302 248	1 302 190	1 302 131
Vähelagunenud turvas, tuhat tonni	11 911	11 893	11 874	11 850
Hästilagunenud turvas, tuhat tonni	91 971	91 967	91 962	91 956
Ehitusliiv, tuhat m ³	75 602	75 672	77 717	78 568
Tsemendi- ja keraamikasavi, tuhat m ³	27 292	27 231	27 199	27 162
Ehituslubjakivi, tuhat m ³	71 465	71 272	68 899	68 728
Tsemendi- ja tehnoloogiline lubjakivi, tuhat m ³	210 520	210 038	223 830	223 534
Ehituskruus, tuhat m ³	5 265	5 544	7 340	8 820
Toodang	2007	2008	2009	2010
Põlevkivi, tuhat tonni	109	162	58	59
Vähelagunenud turvas, tuhat tonni	19	19	19	24
Hästilagunenud turvas, tuhat tonni	2	5	5	6

Ehitusliiv, tuhat m ³	5	11	16	25
Tsemendi- ja keraamikasavi, tuhat m ³	124	62	32	37
Ehituslubjakivi, tuhat m ³	285	193	144	171
Tsemendi- ja tehnoloogiline lubjakivi, tuhat m ³	489	482	223	297
Ehituskruus, tuhat m ³	62	97	59	56

Tabel 3. Maavarade varu ja toodang Lääne-Virumaal aastatel 2007-2010 (Allikas: Statistikaamet).

Maa-ameti Maavaravarude koondbilansis 2013 on toodud Lääne-Virumaa maavarade kohta järgmine informatsioon:

➤ **Põlevkivi**

AS Kunda Nordic Tsement kaevandas Lääne-Virumaal Kohala uuringuvälja Ubja põlevkivikarjäärist 97,9 tuhat tonni põlevkivi aktiivset tarbevaru. Kaevandatud maht moodustas 2013. aastal 0,7% Eesti põlevkivi aastatoodangust.

➤ **Turvas**

Lääne-Virumaal on bilansis 42 turbamaardlat, neist oli kasutuses 7. OÜ Vestur kaevandas Peetla maardlast Peetla ja Salla tootmisaladelt kokku 4,3 tuhat tonni hästilagunenud ja 8,3 tuhat tonni vähelagunenud turvast. OÜ Rakvere Põllumajandustehnika kaevandas Armiku (Armiko) maardlast 0,6 tuhat tonni vähelagunenud turvast, Ohepalu maardlast 2,7 tuhat tonni vähelagunenud turvast, Punasoo maardlast 2,0 tuhat tonni vähelagunenud turvast, Saara maardlast 4,4 tuhat tonni vähelagunenud turvast, Uuemõisa maardlast 0,2 tuhat tonni vähelagunenud turvast ja Varudi maardlast 4,3 tuhat tonni vähelagunenud turvast. Varudi maardlas anti Rakvere Põllumajandustehnika OÜ-le uus kaevandamisluba Varudi II turbatootmisala.

➤ **Lubjakivi**

Kunda Nordic Tsement AS kaevandas Kunda maardla Aru-Lõuna lubjakivikarjäärist 335,5 tuhat m³ tsemendilubjakivi ja 231,1 tuhat m³ ehituslubjakivi. AS EDK kaevandas Võhmata maardlast 3,8 tuhat m³ tehnoloogilist lubjakivi.

Lääne-Virumaal Paasi maardlas toimus täiendava ehituslubjakivi tarbevaru kinnitamine. Kunda maardlas kinnitati täiendav tsemendilubjakivi ja ehituslubjakivi varu.

➤ **Savi**

Lääne-Virumaal kaevandas AS Kunda Nordic Tsement Kunda maardla Mereäärsest savikarjäärist 49,1 tuhat m³ tsemendisavi.

➤ **Liiv**

Maakonnas leidub ehitusliiva 29-s maardlas ja täiteliiva 11-s maardlas, neist kaevandati 9-s. Altja-Rutja maardlas kaevandas Maanteeamet Altpere karjäärist 0,4 tuhat m³ ehitusliiva. Hurtja maardlas anti Ronk OÜ-le uus kaevandamisluba Hurtja liivakarjäär. Kaasiku maardlast kaevandas Midam OÜ 5,5 tuhat m³ ehitusliiva. Kalajärve maardlas anti Lemminkäinen Eesti AS-le uus kaevandamisluba Kalajärve III liivakarjäär. Kellavere-Veskimäe maardlas kaevandas Heino Veod OÜ Kuusemetsa karjäärist 13,2 tuhat m³ ehitusliiva, Veskimäe Liivamaardla OÜ kaevandas Kellavere-Veskimäe liivakarjäärist 68,1 tuhat m³ ehitusliiva ja 25,7 tuhat m³ täiteliiva. Maleva maardlast kaevandas Kivikandur OÜ 6,7 tuhat m³ ehitusliiva. Meibaumi maardlast kaevandas FIE Tiiu Elmend Mäeotsa Talu 5,0 tuhat m³ täiteliiva. Raigu maardlast kaevandas Thorsen Grupp OÜ 4,4 tuhat m³ ehitusliiva. Soomukse maardlas laienes OÜ Kadrina Kommunaal-i Soomukse kruusakarjäär, luba pikendati 14 aasta võrra. Sämi maardlast kaevandas Kohala SF OÜ 4,7 tuhat m³ täiteliiva. Tammiku maardlas toimus Tammiku III liivakarjääri ümberregistreerimine Thabelinus OÜ nimelt Kivikandur OÜ nimele, karjäärist kaevandati 3,8 tuhat m³ ehitusliiva; Valicecar OÜ kaevandas Tammiku II liivakarjäärist 2,0 tuhat m³ ehitusliiva. Toolse liivamaardlas toimus Metsaniidu II liivakarjääri ümberregistreerimine Aeroc AS nimelt Aeroc Jämerä AS nimele. Veltsi (Pahnimäe) maardlast kaevandas Maanteeamet 4,4 tuhat m³ ehitusliiva.

Lääne-Virumaal kinnitati ehitusliiva ja täiteliiva tarbevaru ja kanti keskkonnaregistrisse uus Letipea maardla, mis asub meres.

➤ **Ehituskruus**

Maakonnas on ehituskruus arvel 16-s maardlas ja täitekruus 1-s maardlas, neist kaevandati 7-s. Haava (Rakvere) maardlas kaevandas Lemminkäinen Eesti AS Haava III mäeeraldiselt 4,9 tuhat m³ ehituskruusa ja Midam OÜ kaevandas Haava II kruusakarjäärist 3,0 tuhat m³ ehituskruusa. Kaasiku maardlas kaevandas Midam OÜ 3,8 tuhat m³ ehituskruusa. Kellavere-Veskimäe maardlas kaevandas Veskimäe Liivamaardla OÜ Kellavere-Veskimäe liivakarjäärist 8,3 tuhat m³ ehituskruusa. Lasila maardlas kaevandas OÜ T.A.K.Ehitus Lasila II kruusakarjäärist 3,7 tuhat m³ ehituskruusa. Maleva maardlas määrati Maleva IV kruusakarjääri kaevandamisloas kaevandajaks Kivikandur OÜ, kes kaevandas Maleva II kruusakarjäärist 37,9 tuhat m³ ehituskruusa; AS Järva Teed kaevandas Maleva karjäärist 7,6 tuhat m³ ehituskruusa. Meibaumi maardlas anti TM Energy OÜ-le uus kaevandamisluba Meibaumi II kruusakarjäär. Raigu maardlas anti Thorsen Grupp OÜ-le uus kaevandamisluba Raigu kruusakarjäär, kust kaevandati 9,5 tuhat m³ täitekruusa. Soomukse maardlas laienes OÜ Kadrina Kommunaa-i Soomukse kruusakarjäär, luba pikendati 14 aasta võrra, karjäärist kaevandati 5,0 tuhat m³ ehituskruusa; Metsatervenduse OÜ kaevandas Soomukse II kruusakarjäärist 12,2 tuhat m³ ehituskruusa. Vinni maardlas anti OG Elektra AS-le uus kaevandamisluba Salimäe kruusakarjäär, Ronk OÜ-le anti uus kaevandamisluba Vinni II kruusakarjäär ja Vinni III kruusakarjäär.

Lääne-Virumaal kinnitati ehituskruusa tarbevaru ja kanti keskkonnaregistrisse uus Letipea maardla.

Mets

Metsasus (%) näitab, kui suure osa territooriumist katab mets. Statistikaameti andmetel on 2010. aastal Lääne-Virumaa metsasus 48,2%. Eesti keskmine metsasus on 50,6%. Metsamaa pindala (ha) näitab, kui suurel maa-alal kasvab mets. Siia alla arvestatakse ka noor mets, võsa ja raiesmikud. Keskkonnainfo andmetel oli 2014. aasta alguses Eestis kokku ca 1,68 miljonit ha korraldatud metsamaad, millest 55,5% moodustas riigimets ja 44,5% eramets (**Tabel 4**). Lääne-Virumaal oli korraldatud metsamaad 0,14 miljonit ha, mis on 8,5% kogu Eesti korraldatud metsamaa pindalast. Lääne-Virumaal on riigimetsa osakaal 58,4% ja erametsa osakaal 41,6% korraldatud metsamaa pindalast.

Puiduvaru (m³) annab ülevaate metsavarude suurusest. 2014. aasta alguses oli Eesti metsa tagavara 269 miljonit tihumeetrit, millest 57,6% kasvab riigimetsades ja 42,4% erametsades. Lääne-Virumaa metsavarude suuruseks hindab Keskkonnainfo 23 miljonit tihumeetrit, millest 64% kasvab riigimetsades ja 36% erametsades.

	Eestis kokku	s. h Lääne-Virumaal	Lääne-Virumaa osakaal Eestist (%)
Metsamaa pindala (ha)	1 678 855	142 099	8,5
...Riigimets	930 994	83 049	8,9
...Eramets	747 861	59 050	7,9
Metsa tagavara (tuhat m³)	269 202	23 037	8,6
...Riigimets	155 035	14 745	9,5
...Eramets	114 167	8 292	7,3

Tabel 4. Korraldatud metsamaa pindala (ha) ja korraldatud metsa tagavara (tuhat m³) Eestis kokku ja Lääne-Virumaal seisuga 24.01.2014 (Allikas: Keskkonnainfo).

Looduskaitse

MTÜ Partnerid koostööpiirkonna kohalike omavalitsuste koguterriitoriumist (120 968 ha) on looduskaitse all 9 961 ha, mis teeb 8,2% (**Tabel 5**). Enim kaitsealust pinda on Vinni vallas (7071 ha, 14,5% kogu valla territooriumist). Teisel kohal on Viru-Nigula vald, kus on kaitse all 1709 ha ehk 7,3%

valla territooriumist. Protsentuaalselt kõige vähem looduskaitsealust pinda on Sõmeru vallas (1,5% valla territooriumist). Kaitsealuseid liike on samuti kõige rohkem Vinni ja Viru-Nigula vallas (vastavalt 66 ja 46), järgneb Rakvere vald 34 kaitsealuse liigiga.

Üksus	Üldpindala (ha)	Kaitse all (ha)	Kaitse all (%)	Kaitsealuste liikide arv
Kunda linn	1 008	48	4,8	11
Haljala vald	18 198	304	1,7	13
Rakvere vald	12 743	572	4,5	34
Sõmeru vald	16 724	257	1,5	13
Vinni vald	48 773	7 071	14,5	66
Viru-Nigula vald	23 522	1 709	7,3	46

Tabel 5. Looduskaitsealune pindala (ha), % üldpindalast ja kaitsealuste liikide arv kohalike omavalitsusüksuste kaupa 01.01.2014 seisuga (Allikas: Keskkonnainfo).

Täpsemad andmed kaitstavate objektide ja nende pindalade kohta kohalike omavalitsusüksuste kaupa on toodud käesoleva uuringu lisan.

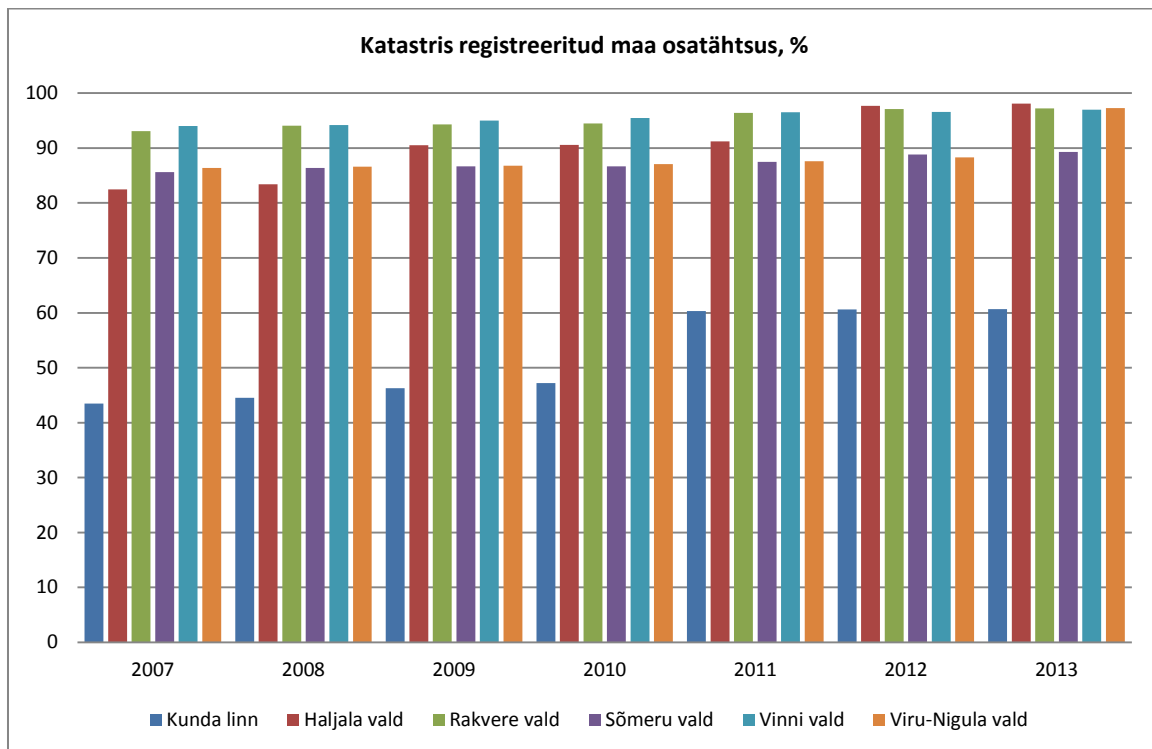
Maafond

Võrreldes aastaga 2007 on 2013. aastal MTÜ Partnerid koostööpiirkonna omavalitsustes katastrisse registreeritud maad 8194 ha võrra rohkem (**Tabel 6**). Katastrisse kantud eramaa pind on suurenenud 1032 ha (1,3%), munitsipaalmaa 519 ha (119%) ja riigimaa 6643 ha (22,1%). 2007. aastal oli kogu katastrisse kantud maast eramaa osatähtsus 71,7%, munitsipaalmaa ja riigimaa osatähtsus vastavalt 0,4% ja 27,9%. 2013. aastaks on katastris registreeritud maafondist eramaa osatähtsus vähenenud 67,5%le, munitsipaalmaa ja riigimaa osatähtsus kasvanud vastavalt 0,8%le ja 31,6%le. Kokku on 2013. aastaks katastrisse kantud 95,9% koostööpiirkonna omavalitsuste territooriumile jäävast maafondist.

MTÜ Partnerid koostööpiirkond	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Piirkonna pindala, ha	120 970	120 961	120 961	120 961	120 961	120 961	120 961
Omandisse vormistamata maa, ha	13 206	12 610	10 758	10 381	9 172	7 441	5 003
Katastris registreeritud maa, ha	107 764	108 351	110 203	110 579	111 788	113 520	115 958
... riigimaa, ha	30 034	30 307	31 785	31 955	32 827	34 431	36 677
... munitsipaalmaa, ha	436	488	555	605	846	896	955
... eramaa, ha	77 294	77 556	77 864	78 020	78 115	78 193	78 326
Katastris registreeritud maa osatähtsus, %	89,1	89,6	91,1	91,4	92,4	93,8	95,9

Tabel 6. Maafond MTÜ Partnerid koostööpiirkonna valdades kokku aastatel 2007- 2013 (Allikas: Statistikaamet).

Omavalitsustest on maareform olnud tulemuslikum Haljala, Rakvere, Vinni ja Viru-Nigula valdades, kus on katastrisse kantud 97-98% maafondist (**Joonis 1**). Sõmeru vallas on katastrisse kantud 89% ja Kunda linnas 61% maast.

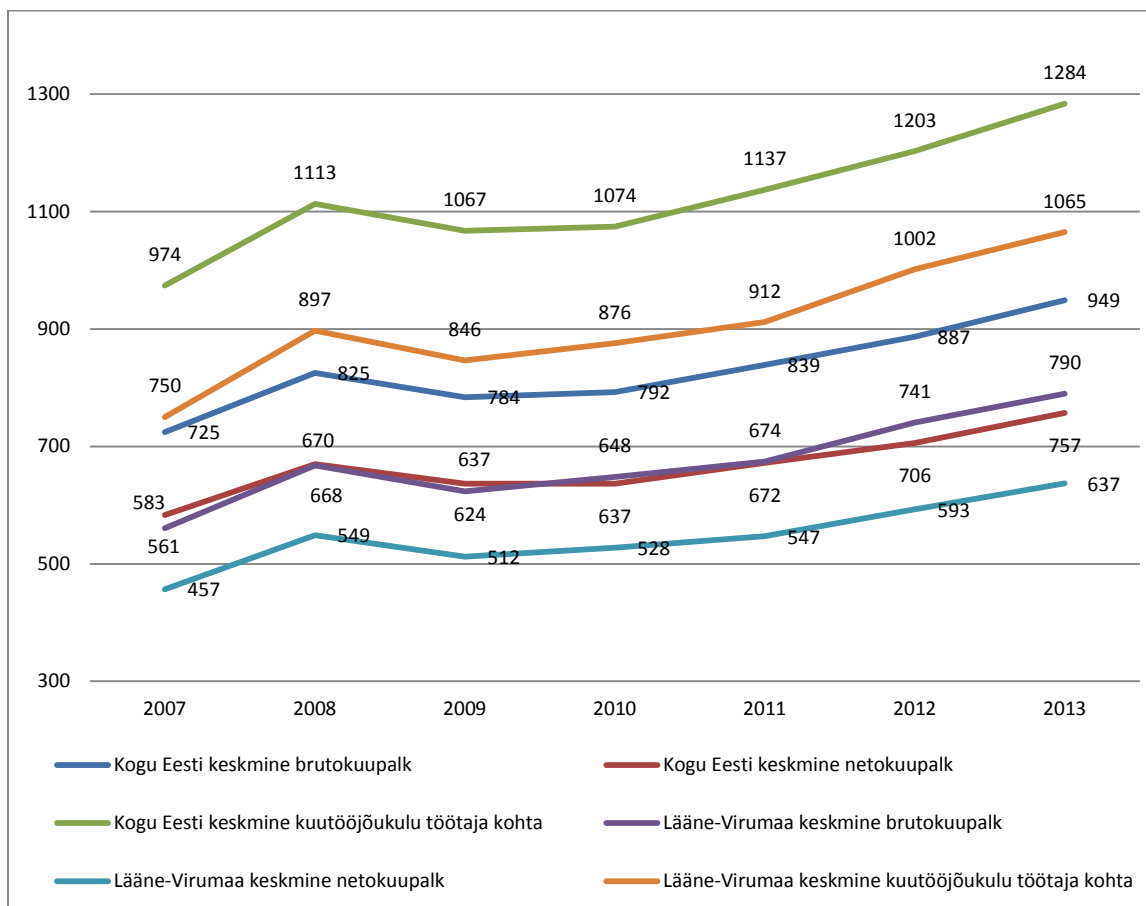
Joonis 1. Katastris registreeritud maa osatähtsus (%) MTÜ Partnerid koostööpiirkonna valdades aastatel 2007- 2013 (Allikas: Statistikaamet).

Täpsemad andmed katastrisse vormistatud maa kohta kohalike omavalistussüste kaupa on toodud käesoleva uuringu lisas.

3.2. Palk, tööjõukulu ja töötatud tunnid

2013. aastal oli kogu Eesti keskmine brutokuupalk 949 eurot ja Lääne-Virumaa keskmine brutokuupalk 790 eurot, mis on 16,8% Eesti keskmisest madalam (**Joonis 2**). Lääne-Virumaa keskmine brutokuupalk on püsinud samas suurusjärgus kogu Eesti keskmine netokuupalgaga. 2013. aastal oli kogu Eesti keskmine netokuupalk 757 eurot. Lääne-Virumaa töötajate netokuupalk oli sellest 15,9% madalam ehk 637 eurot. Keskmine tööjõukulu töötaja kohta oli 2013. aastal Lääne-Virumaal 219 eurot (so 17,1%) väiksem kui Eestis keskmiselt.

Võrreldes 2007 aastaga on 2013. aastaks Eestis keskmiselt brutokuupalk kasvanud 224 eurot (31%) netokuupalk kasvanud 174 eurot (29,8%) ja tööjõukulu ühe töötaja kohta 310 eurot (31,8%). Lääne-Virumaal on samal ajavahemikul brutokuupalk kasvanud 229 eurot (40,9%) netokuupalk kasvanud 180 eurot (39,4%) ja tööjõukulu ühe töötaja kohta 315 eurot (42%).

Joonis 2. Keskmine brutokuupalk, netokuupalk ja kuutööjõukulu töötaja kohta Lääne-Virumaal võrrelduna kogu Eesti keskmiste näitajatega (eurot) aastatel 2007- 2013 (Allikas: Statistikaamet).

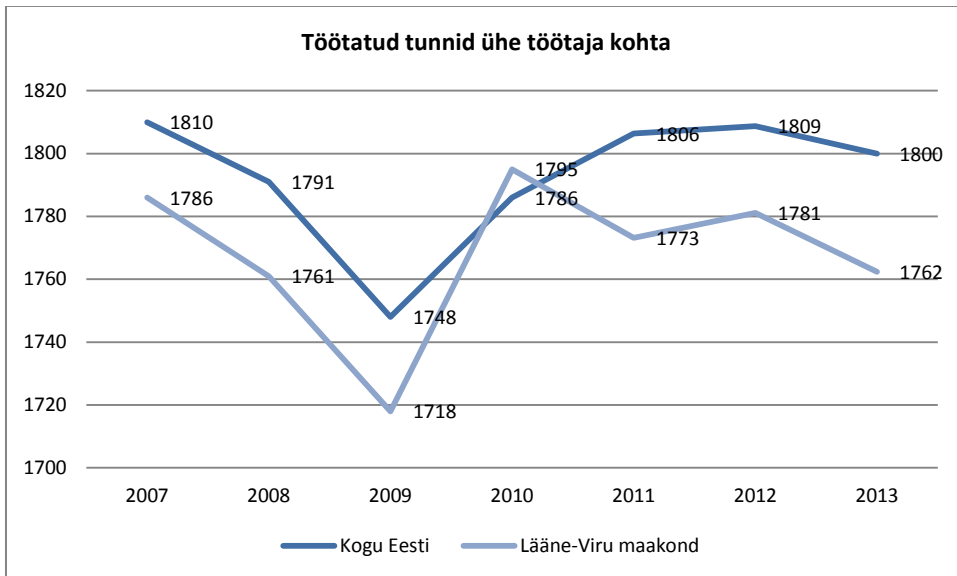
Enne majanduslangust kasvas Eesti keskmine brutokuupalk isegi kuni 20,5% aastas (**Tabel 7**). Ka Lääne-Virumaal oli 2007. aastal brutokuupalga juurdekasvu tempo 19,9%. Majanduskriisi 2009. aastal tõi muuhulgas kaasa ka brutokuupalga vähenemise (Eestis keskmiselt langes brutokuupalk -5%, Lääne-Virumaal -6,6%). Majanduse tõusule pöördumisel hakkas uuesti tasapisi kasvama ka keskmine brutokuupalk. 2013. aastal oli Eestis keskmine brutokuupalga juurdekasvu tempo 7% ja Lääne-Virumaal 6,7%.

Keskmine brutokuupalga juurdekasvutempo võrreldes eelmise aastaga, %	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Eestis	20,5	13,9	-5,0	1,1	5,9	5,7	7,0
Lääne-Virumaal	19,9	19,1	-6,6	3,9	4,0	9,8	6,7

Tabel 7. Keskmine brutokuupalga juurdekasvutempo võrreldes eelmise aastaga (%) Eestis keskmiselt ja Lääne-Virumaal aastatel 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet).

Nii nagu majanduskriis jättis oma jälje keskmise brutokuupalga kasvutempole, mõjutas see ka töötatud tundide arvu ühe töötaja kohta (**Joonis 3**). Töötatud tundide arv näitab aastas täistööajaga ja osalise tööajaga töötajate tegelikult töötatud tunde (sh töö ettevalmistamise, seadmete jooksva remondi, töövahendite puhastamise, töökäskude ja aruannete täitmise aeg; töökohal olnud, kuid mittetöötatud aeg, näiteks seadmete lühiajalise seiskumise jm aeg; kohvi- ja teepausi aeg) ning ületunde. Kui 2007. aastal töötas Eestis keskmiselt üks töötaja 1810 tundi, siis 2009. aastal 62 tundi vähem. Lääne-Virumaal töötas keskmine tööline 2007. aastal 1786 tundi, majanduslanguse ajal aga

68 tundi vähem. 2012. aastal majanduskriisi eelne tase peaaegu taastus, kuid 2013. aastal pöördus trend taas langusele.

Joonis 3. Töötatud tunnid ühe töötaja kohta Eestis keskmiselt ja Lääne-Virumaal aastatel 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet).

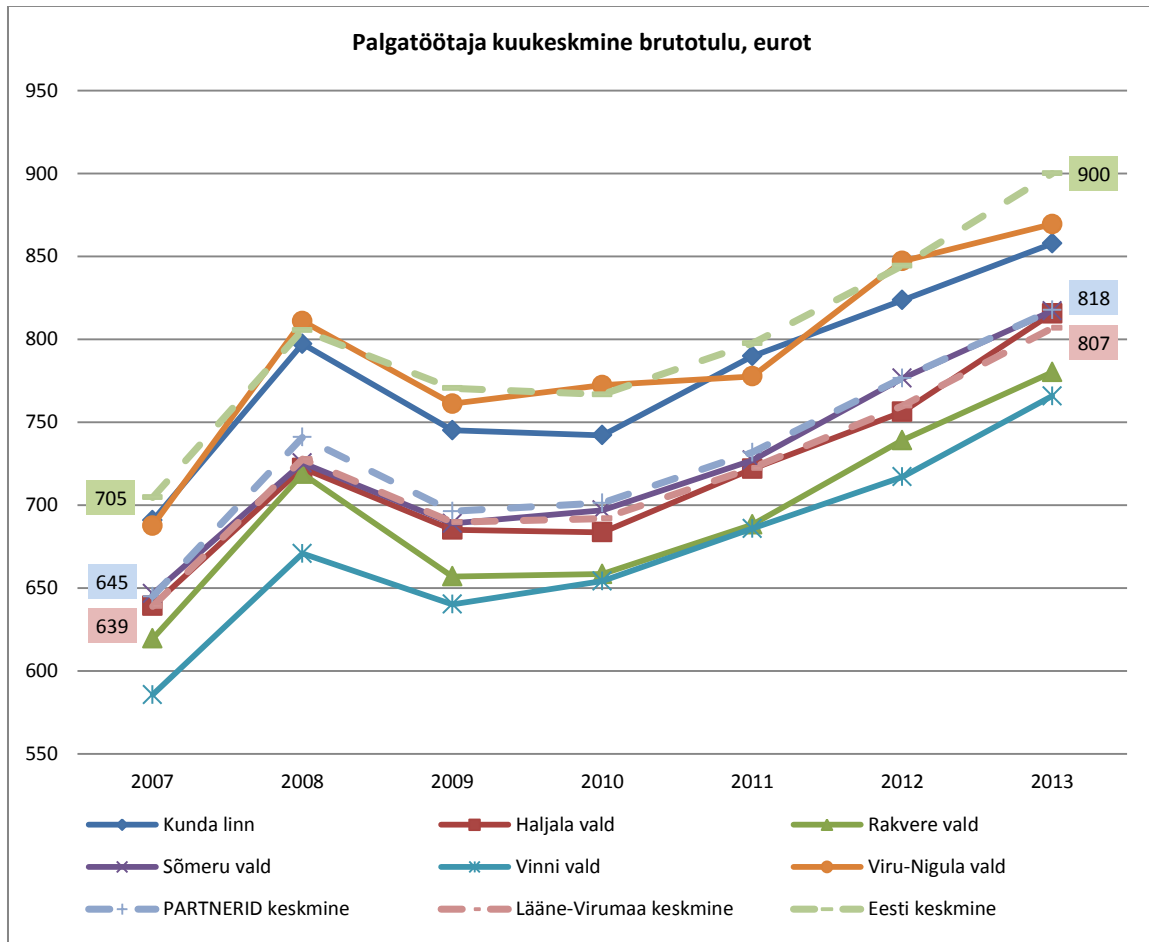
MTÜ Partnerid koostööpiirkonna kohalike omavalitsuste 2007-2013 aasta andmete võrdluses on näha, et Lääne-Virumaa keskmisest (2013. aastal 807 eurot) madalamat brutotulu teenisid palgatöötajad Vinni ja Rakvere vallas (2013. aastal vastavalt 766 ja 780 eurot) (Tabel 8). Haljala ja Sõmeru valdade palgatöötajate kuukeskmine brutotulu on püsinud vaadeldaval perioodil maakonna keskmise näitajaga samas suurusjärgus (2013. aastal 816 ja 817 eurot). Kunda linna ja Viru-Nigula valla palgatöötajate kuukeskmine tulu (2013. aastal 858 ja 870 eurot) on olnud Lääne-Virumaa keskmisest suurem lähenedes Eesti keskmisele näitajale (2013. aastal 900 eurot). Vinni valla ja Viru-Nigula valla palgatöötajate kuukeskmine brutotulu vahe oli 2013. aastal 104 eurot kuus ehk 11,9%.

Üksus	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kunda linn	691	797	745	742	790	824	858
Haljala vald	639	722	685	684	722	756	816
Rakvere vald	620	719	657	658	688	739	780
Sõmeru vald	647	726	689	697	727	777	817
Vinni vald	586	671	640	654	686	717	766
Viru-Nigula vald	688	811	761	772	778	847	870
MTÜ Partnerid keskmine	645	741	696	701	732	777	818
Lääne-Virumaa keskmine	639	728	690	692	722	760	807
Eesti keskmine	705	806	771	767	798	844	900

Tabel 8. Palgatöötaja kuukeskmine brutotulu MTÜ Partnerid koostööpiirkonna valdades võrrelduna kogu Eesti ja maakonna keskmisega (eurot) aastatel 2007- 2013 (Allikas: Statistikaamet).

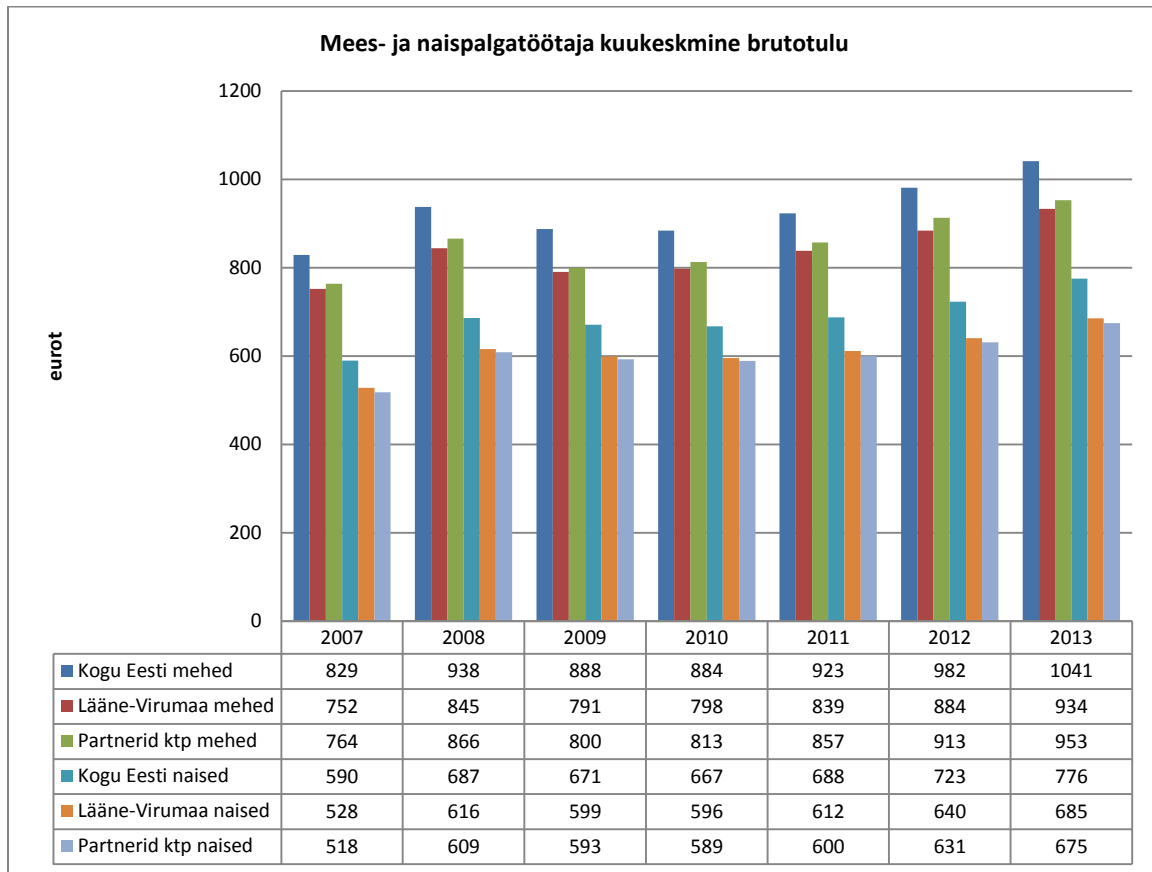
Võrreldes 2007. aasta ja 2013. aasta MTÜ Partnerid kohalike omavalitsusüksuste palgatöötajate kuukeskmist brutotulu on näha, et enim (30,8%) on sel ajavahemikul palgad kasvanud Vinni vallas (Joonis 4). See on rohkem nii maakonna (26,2%) kui ka Eesti keskmisest näitajast (27,7%). Teisel kohal on Haljala valla palgatöötajad (27,6%), järgnevad Viru-Nigula (26,5%) ja Sõmeru valla palgatöötajad (26,4%). Rakvere vallas kasvas vaadeldaval perioodil palgatöötajate kuukeskmine

brutotulu 25,9% ja Kunda linnas 24,2%. 2013. aastal ületas kõikide koostööpiirkonna kohalike omavalitsusüksuste palgatöötajate kuukeskmine brutotulu majanduskriisi eelset taset.

Joonis 4. Palgatöötaja kuukeskmise brutotulu dünaamika MTÜ Partnerid koostööpiirkonna valdades perioodil 2007–2013 võrrelduna kogu Eesti ja maakonna keskmisega (eurot) (Allikas: Statistikaamet).

Meespalgatöötajate ja naispalgatöötajate kuukeskmist brutotulu võrdlusest selgub, et meeste töötasu on läbi aastaate olnud naiste omast suurem nii Eestis keskmiselt, Lääne-Virumaal kui ka MTÜ Partnerid koostööpiirkonna omavalitsustes (**Joonis 5**). 2013. aastal oli naispalgatöötajate kuukeskmine brutotulu Eestis keskmiselt 25,5%, Lääne-Virumaal 26,6% ja MTÜ Partnerid koostööpiirkonnas 29,2% madalam kui meespalgatöötajatel. 2007. aastaga võrreldes on meespalgatöötajate ja naispalgatöötajate töötasu vahe vähenenud Eestis 3,4, Lääne-Virumaal 3,2 ja MTÜ Partnerid koostööpiirkonnas 3,0 protsendipunkti.

Joonis 5. Meespalgatöötajate ja naispalgatöötajate kuukeskmise brutotulu MTÜ Partnerid koostööpiirkonna valdades kokku perioodil 2007–2013 võrrelduna kogu Eesti ja maakonna keskmiste näitajatega (eurot) (Allikas: Statistikaamet).

3.3. Sisemajanduse koguprodukt

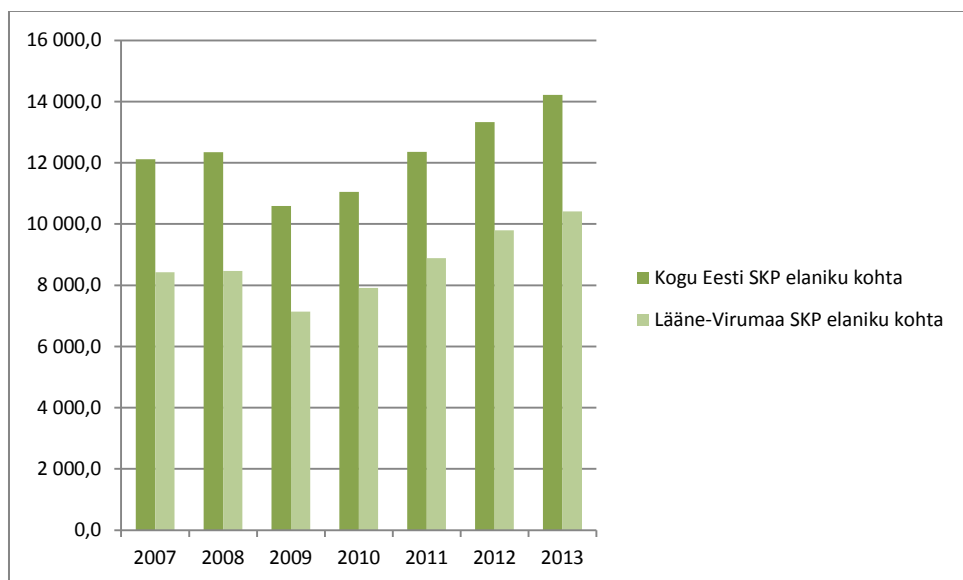
Oluline näitaja majanduse seisundi kirjeldamisel on sisemajanduse koguprodukt ehk SKP. Eesti SKP jooksevhindades oli 2013. aastaks võrreldes 2007. aastaga kasvanud 2497,7 miljoni euro ehk 15,4% võrra (**Tabel 9**). Lääne-Virumaa SKP kasvas samal ajavahemikul 14% (76,9 miljoni euro) võrra. Seega Lääne-Virumaa SKP kasv jäi 1,4% väiksemaks kui Eesti keskmine. Eesti rahvaarv vähenes 2007-2013 aastal 22 683 inimese võrra (-1,7%). Lääne-Virumaal kahanes rahvaarv samal ajal 5 030 elaniku võrra (-7,7%).

Kogu Eesti	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
SKP jooksevhindades, miljonit eurot	16 241,1	16 511,0	14 138,2	14 709,1	16 403,8	17 636,7	18 738,8
Aastakeskmise rahvaarv	1 340 680	1 337 090	1 334 515	1 331 475	1 327 439	1 322 696	1 317 997
SKP elaniku kohta, eurot	12 114,1	12 348,5	10 594,2	11 047,2	12 357,5	13 333,9	14 217,6
Lääne-Virumaa	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
SKP jooksevhindades, miljonit eurot	548,2	544,4	453,7	495,9	548,0	595,6	625,2

Osatähtsus riigi SKP-s, %	3,4	3,3	3,2	3,4	3,3	3,4	3,3
Aastakeskmine rahvaarv	65 080	64 275	63 570	62 675	61 637	60 836	60 050
SKP elaniku kohta, eurot	8 424,0	8 469,4	7 137,2	7 912,9	8 890,9	9 790,7	10 411,0
SKP elaniku kohta, % Eesti keskmisest	69,5	68,6	67,4	71,6	71,9	73,4	73,2

Tabel 9. Kogu Eesti ja Lääne-Virumaa SKP jooksevhindades (miljonit eurot) ning SKP elaniku kohta (eurot) aastatel 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet).

Kogu Eesti SKP elaniku kohta kasvas vaadeldaval perioodil 17,4% (2104 eurot), Lääne-Virumaa SKP elaniku kohta kasvas samal ajavahemikul 23,6% (1987 eurot) (**Tabel 9, Joonis 6**).

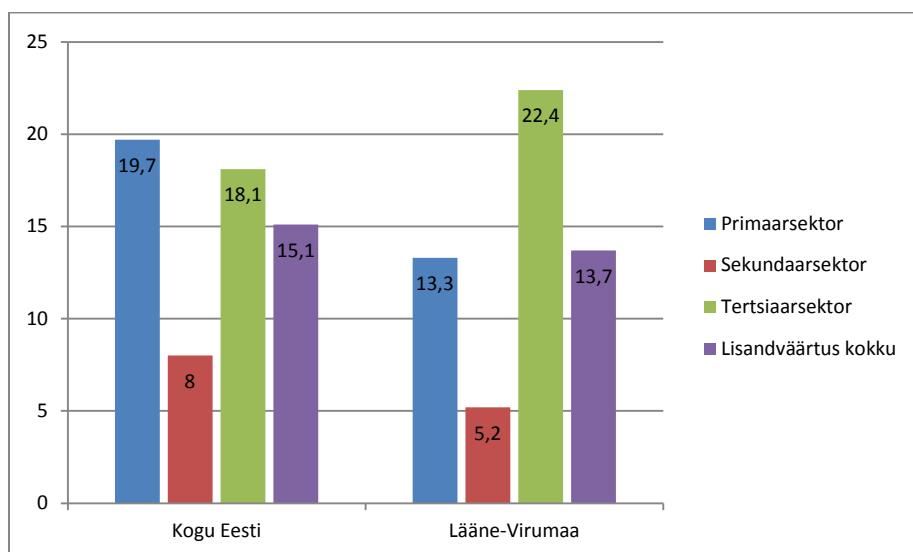
Joonis 6. Kogu Eesti ja Lääne-Virumaa SKP elaniku kohta (eurot) perioodil 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet)

Majandussektorite võrdluses on näha, et enim kasvas aastatel 2007-2013 Eestis primaarsektor (põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük) 19,7 % (96,8 miljonit eurot), sellele järgnes tertsiaarsektor ehk teenused 18,1% kasvuga (1699,4 miljonit eurot) ning kõige tagasihoidlikuma kasvuga oli sekundaarsektor (tööstus ja ehitus) 8,0% (353 miljonit eurot) (**Tabel 10, Joonis 7**). Lääne-Virumaal kasvas primaarsektor 13,3% (6,8 miljonit eurot), mis on 6,4% väiksem, kui Eesti keskmine näitaja. Tööstuse ja ehituse valdkond kasvas Lääne-Virumaal 5,2% (11,1 miljonit eurot), so 2,9% vähem kui Eestis keskmiselt. Tertsiaarsektor seevastu kasvas Lääne-Virumaal koguni 22,4% (48,3 miljonit eurot), mis on 4,2% rohkem kui Eestis keskmiselt. Kokku andis Lääne-Virumaa 2013. aastal 3,3% kogu Eesti SKPst, mis on 0,1% vähem kui 2007. aastal.

Kogu Eesti	SKP väärtus jooksevhindades, miljonit eurot	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	Primaarsektor		492,7	403,7	300,1	411,1	566,4	626,5
Sekundaarsektor		4 395,3	4 341,5	3 308,0	3 601,2	4 191,2	4 454,1	4 748,4
Tertsiaarsektor		9 366,9	9 970,4	8 668,2	8 859,5	9 599,1	10 301,4	11 066,3
Lisandväärtus		14 254,9	14 715,6	12 276,4	12 871,8	14 356,7	15 382,0	16 404,2

kokku								
SKP Turuhindades		16 241,1	16 511,0	14 138,2	14 709,1	16 403,8	17 636,7	18 738,8
Lääne-Virumaa	SKP väärtus jooksevhindades, miljonit eurot	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	Primaarsektor	51,0	41,2	30,5	41,3	54,7	62,5	57,7
	Sekundaarsektor	214,5	210,3	149,8	180,7	197,6	209,3	225,6
	Tertsiaarsektor	215,7	233,7	213,6	212,1	227,3	247,7	264,0
	Lisandväärtus kokku	481,2	485,2	394,0	434,0	479,6	519,5	547,3
	SKP Turuhindades	548,2	544,4	453,7	495,9	548,0	595,6	625,2

Tabel 10. SKP väärtus jooksevhindades (miljonit eurot) kogu Eestis ja Lääne-Viru maakonnas majandussektorite järgi aastatel 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet).

Joonis 7. SKP muutus (%) kogu Eestis ja Lääne-Virumaal majandussektorite lõikes aastatel 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet).

Kui Eestis tervikuna andis primaarsektor 2013. aastal 3,6% SKPst, siis Lääne-Virumaal on põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi osatähtsus lisandväärtuses endiselt palju suurem (10,5%) (Tabel 11). Majandussektorite võrdluses teisel kohal on nii Eestis kui ka Lääne-Virumaal sekundaarsektor. Eestis keskmiselt andis 2013. aastal tööstuse ja ehituse valdkond 28,9% kogu lisandväärtusest, Lääne-Virumaal oli sekundaarsektori osakaal 12,3% võrra suurem. Kolmas sektor (teenused) moodustas 2013. aastal Eestis keskmiselt 67,5% kogu SKPst. Lääne-Virumaal jäi tertsiaarsektori osakaal lisandväärtuses veel alla 50% (täpsemalt 48,2%), kuid nagu eelnevalt selgus on see kõige kiiremini kasvav valdkond maakonnas.

Kogu Eesti	Majandussektorite osatähtsus lisandväärtuses, %	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	Primaarsektor	3,5	2,7	2,4	3,2	3,9	4,1	3,6
	Sekundaarsektor	30,8	29,5	26,9	28	29,2	29	28,9
	Tertsiaarsektor	65,7	67,8	70,6	68,8	66,9	67	67,5
	Lisandväärtus kokku	100	100	100	100	100	100	100
e-Viru	Majandussektorite osatähtsus	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013

	lisandväärtuses, %							
Primaarsektor	10,6	8,5	7,7	9,5	11,4	12	10,5	
Sekundaarsektor	44,6	43,3	38	41,6	41,2	40,3	41,2	
Tertiarsektor	44,8	48,2	54,2	48,9	47,4	47,7	48,2	
Lisandväärtus kokku	100	100	100	100	100	100	100	100

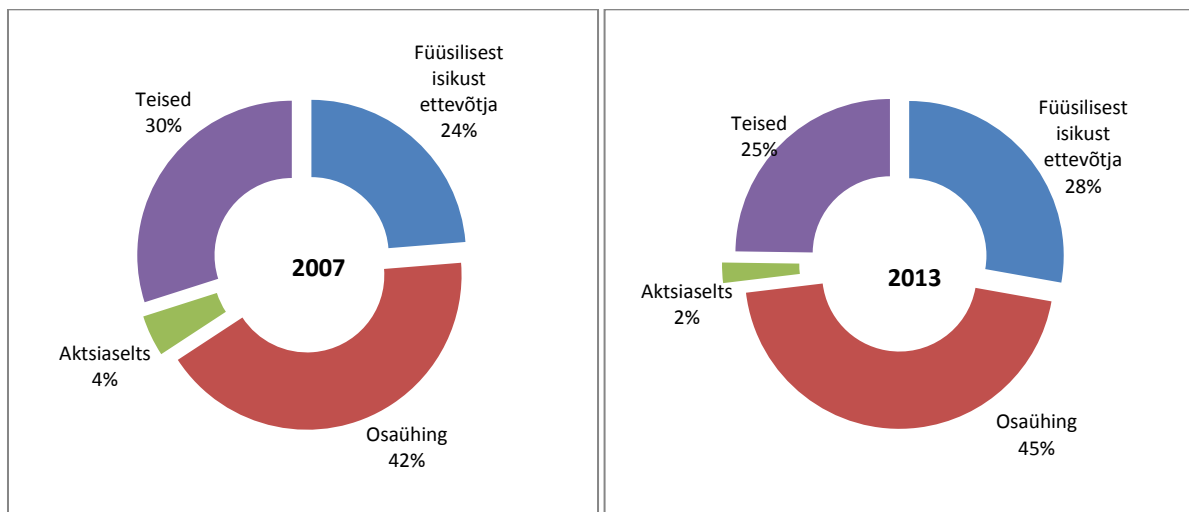
Tabel 11. Majandussektorite osatähtsus lisandväärtuses (%) Eestis ja Lääne-Virumaal aastatel 2007- 2013 (Allikas: Statistikaamet).

3.4. Ettevõtluse üldinformatsioon

Peamised majandusharud, ettevõtete õiguslike vormide ja tegevusalade võrdlus, ettevõtlusaktiivsus

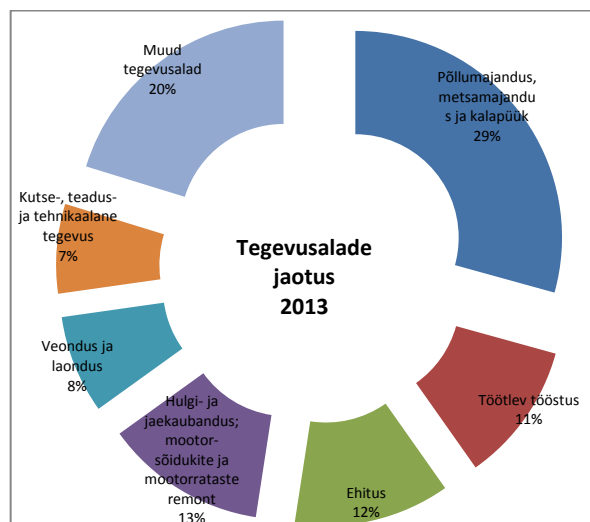
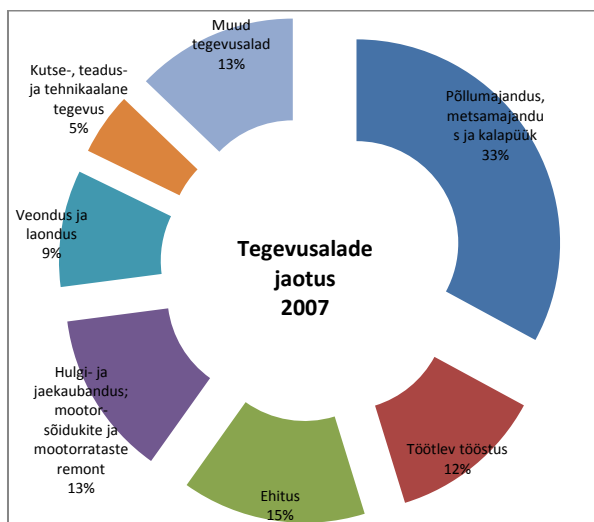
Käesolevas alapeatükis (Joonis 8 kuni Joonis 12) on tsiteeritud 2014. aastal valminud uuringut „MTÜ Partnerid koostööpiirkonna välis- ja sisekeskkonna analüüs ning probleemide ja vajaduste uuring“.

MTÜ Partnerid koostööpiirkonna valdades on 2013. aasta alguse seisuga kokku 1606 statistilise profiili kuuluvat, s.t aktiivselt tegutsevat ettevõtet - see on 431 ettevõtet enam kui 2007. aastal. Neist 431 on füüsilisest isikust ettevõtjad, 735 äriühingud ja 384 mittetulundusühingud ja sihtasutused. Võrreldes 2007. aastaga on füüsilisest isikust ettevõtjate arv kasvanud 167 ja äriühingute arv 219 võrra (Tabel 12, Joonis 8). Nii FIE-sid kui ka äriühinguid on enim Vinni vallas, järgnevad mõlema ettevõtlusvormi puhul Sõmeru, Haljala ja Rakvere vallad.

Joonis 8. Ettevõtete jaotus õigusliku vormi järgi aastatel 2007 ja 2013 (Allikas: Statistikaamet).

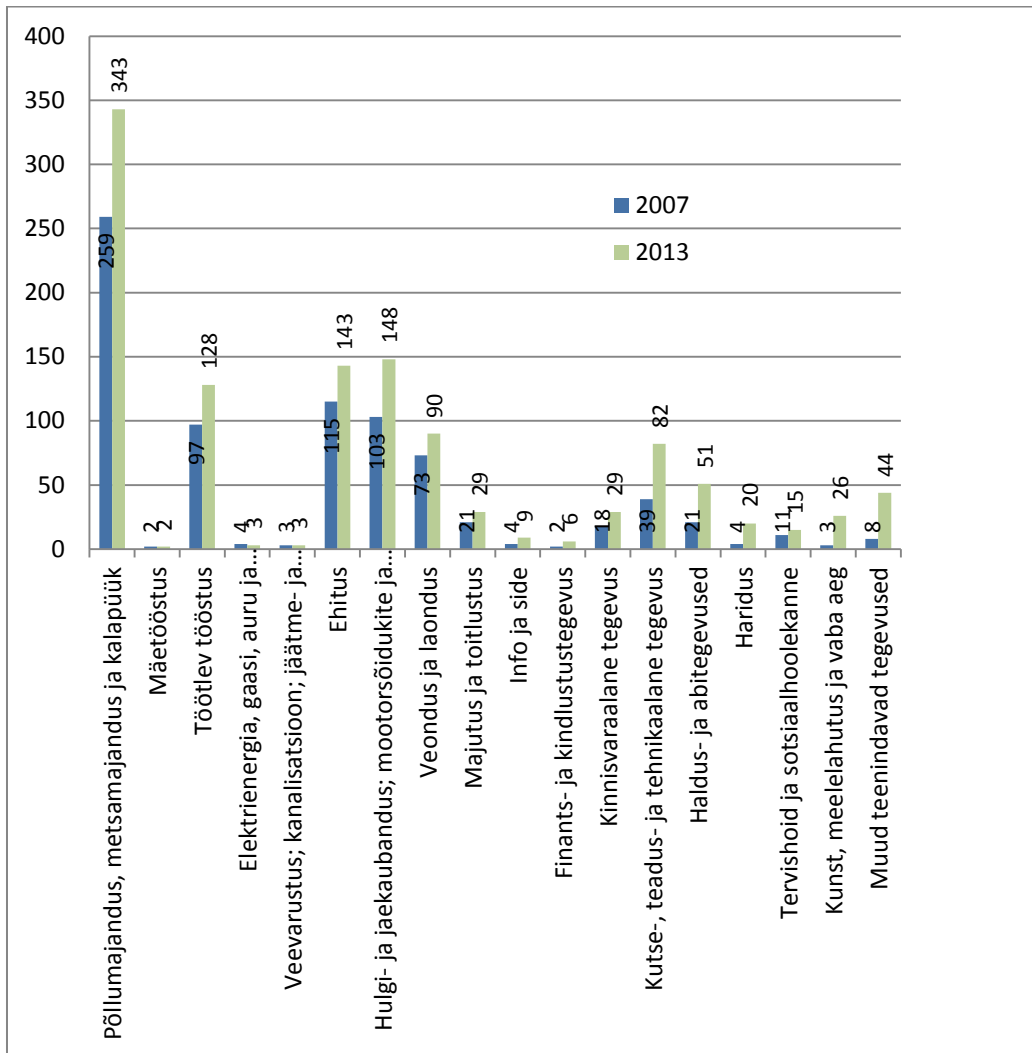
Jätkuvalt on MTÜ Partnerid koostööpiirkonna tähtsaim majandusharu põllumajandus ja metsandus (Joonis 9). Võrreldes 2007. aastaga on peamised majandusharud küll samad, kuid muudatused on toimunud osatähtsuses ning ettevõtlusharude mitmekesisuses. Põllumajanduse ja metsanduse, teisel kohal oleva ehituse ning kolmandal kohal oleva töötleva tööstuse osatähtsus on vähenenud 1-4 protsendipunkti võrra, samas on kaubanduse valdkonna osatähtsus jäänud samaks. Märgatavalt on suurenenud muude tegevusalade osakaal - uusi ettevõtteid on lisandunud peaaegu kõigi tegevusvaldkondade lõikes (Tabel 12, Joonis 9 ja 10).

Joonis 9. Ettevõtete tegevusalade jaotus aastatel 2007 ja 2013 (%) (Allikas: Statistikaamet).

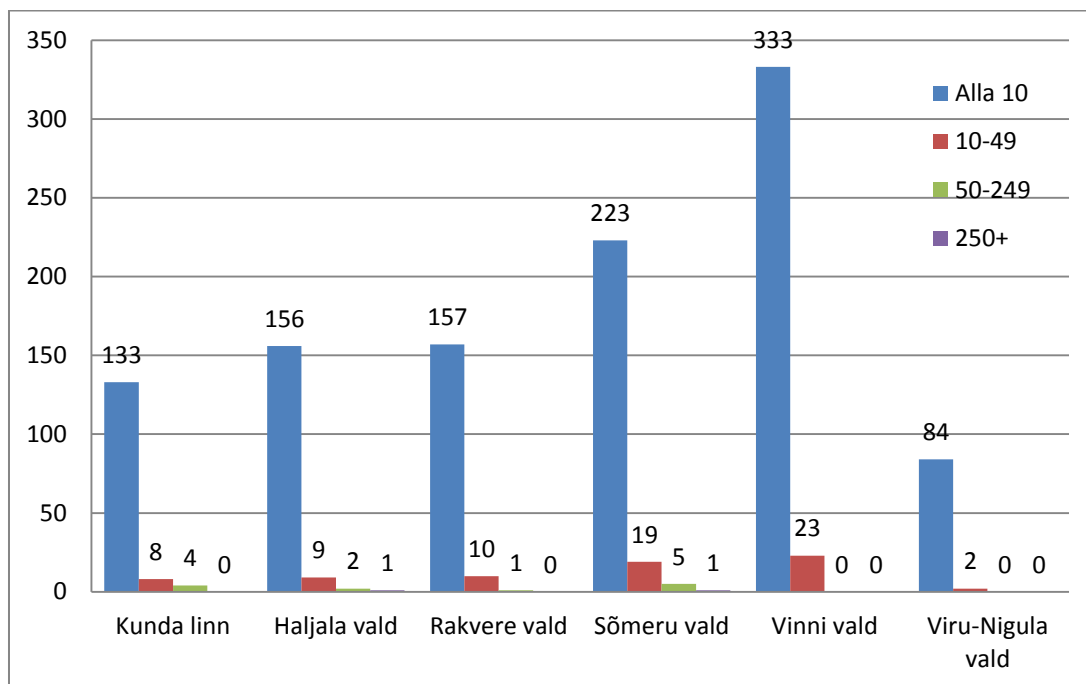
Tegevusalad	2007		2013		Lisandunud ettevõtete arv võrreldes aastaid 2007 ja 2013
	%	Ettevõtteid	%	Ettevõtteid	
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	33	259	29	343	84
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	13	103	13	148	45
Ehitus	15	115	12	143	28
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	5	39	7	82	43
Töötlev tööstus	12	97	11	128	31
Veondus ja laondus	9	73	8	90	17
Muud teenindavad tegevused	1	8	4	44	36
Haldus- ja abitegevused	3	21	4	51	30
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	1	11	1	15	4
Majutus ja toitlustus	3	21	2	29	8
Kinnisvaraalane tegevus	2	18	2	29	11
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	0	3	2	26	23
Info ja side	1	4	1	9	5
Haridus	1	4	2	20	16
Mäetööstus	0	2	0	2	0
Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	0	3	0	3	0
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	1	4	0	3	-1
Kokku	100	787	100	1171	384

Tabel 12. Ettevõtete tegevusalade jaotuse võrdlus aastail 2007 ja 2013 (% ja ettevõtete arv) (Allikas: Statistikaamet).

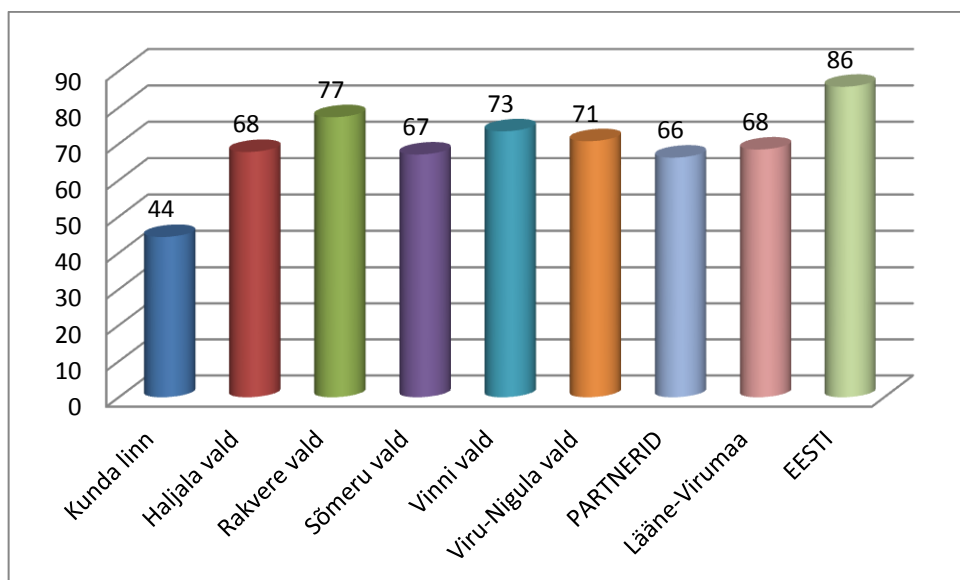
Joonis 10. Ettevõtete tegevusalad 2007. ja 2013. aasta võrdluses (Allikas: Statistikaamet).

Enamik MTÜ Partnerid koostööpiirkonna ettevõtteid on alla 10 töötajaga mikroettevõtted. 10-49 töötajaga ettevõtteid on piirkonnas kokku 71 ning 50-249 töötajaga ettevõtteid on kuue valla peale kokku 12 (Joonis 11).

Joonis 11. Töötajate arv ettevõttes MTÜ Partnerid koostööpiirkonna valdade lõikes seisuga 01. jaanuar 2013 (Allikas: Statistikaamet).

MTÜ Partnerid koostööpiirkonna keskmine ettevõtlusaktiivsus 2013. aastal (arvestades aktiivselt tegutsevad äriühingud ja FIEsid) oli 66 ettevõtet 1000 elaniku kohta, mis jääb napilt alla Lääne-Virumaa (68) keskmisele näitajale (Joonis 12). Valdade lõikes on ettevõtlusaktiivsus kõige madalam Kunda linnas ning see on seletatav linna territooriumil tegutsevate suurte ettevõtetega tööstusliku tootmise, transpordi ja logistika valdkonnas. Kõrgeim ettevõtlusaktiivsus on Rakvere vallas ja mõnevõrra madalaim Sõmeru vallas, kuid siiski väga lähedal Eesti keskmisele näitajale (86).

Joonis 12. MTÜ Partnerid koostööpiirkonna ettevõtlusaktiivsus valdade, Lääne-Virumaa ja kogu Eesti keskmise näitaja võrdluses aastal 2013 (Allikas: Statistikaamet, Äriregister).

2013. aastal oli Statistikaameti andmetel Lääne-Virumaal 4078 majanduslikult aktiivset ettevõtet, so 1105 ettevõtet ehk 37,2% enam kui 2007. aastal (**Tabel 13**). Riiklike ja kohalikele omavalitsustele kuuluvate ettevõtete osakaal kogu maakonn ettevõtete arvus jääb alla 1% ja nende hulk on vaadeldaval perioodil püsinud suhteliselt stabiilne. Eraomandis oli 2013. aastal 4061 ettevõtet ning neist 98% (3986 ettevõtet) kuulus Eesti omanikule ja 2% (75 ettevõtet) välisomanikule. Aastatel 2007-2013 kasvas Lääne-Virumaal Eesti omanikele kuuluvate ettevõtete arv 37,4% (1115 ettevõtet), välismaa omanikele kuuluvate ettevõtete arv seevastu kahanes 11,8% võrra (-10 ettevõtet).

Omanik	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Riik	1	1	2	2	2	3	2
Kohalik omavalitsus	16	16	16	17	15	15	15
Eraomanik	2956	3037	3116	3854	3905	3983	4061
...Eesti	2871	2958	3032	3766	3822	3896	3986
...Välismaa	85	79	84	88	83	87	75
Kokku	2973	3054	3134	3873	3922	4001	4078

Tabel 13. Lääne-Virumaa ettevõtjad statistilise profiili järgi aastatel 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet).

Ettevõtteid, kus oli 20 või enam tööga hõivatut oli 2012. aastal Lääne-Virumaal 135 ja neis töötas kokku 9262 inimest (**Tabel 14**). Võrreldes 2006. aastaga on selliste ettevõtete arv kahanenud 30 võrra ja nende töötajate arv vähenenud 2150 inimese võrra. Ettevõtete bilansimaht on vaatamata vahepeelsele majanduskriisile püsinud suhteliselt stabiilsena. Erandina paistab silma 2011. aasta, mil ettevõtete bilansimaht võrreldes eelneva aastaga kasvas 170%. Müügitulu kasv sai tagasilöögi 2009. aastal, kuid 2011. aastal ületas müügitulu juba majanduskriisi eelset taset. 2009. aasta majanduskriisi tingimustes teenisid ettevõtted kahjumit, kuid 2010. aastal suudeti jälle kasumit teenida. Kokkuvõttes võib öelda, et Lääne-Virumaa ettevõtted, kus töötab 20 või enam töölisi, on enamasti suutnud turumuutustega kohaneda.

Ettevõtete majandusnäitajad	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ettevõtete arv	165	166	166	145	131	134	135
Töötajate arv	11 412	11 394	11 055	9 532	8 768	10 003	9 262
Bilansimaht, tuhat eurot	603 931	691 490	775 621	702 347	717 031	1 934 503	798 660
Müügitulu, tuhat eurot	664 198	810 822	879 854	648 298	709 987	972 675	880 468
Puhaskasum (-kahjum), tuhat eurot	48 950	68 797	42 647	-1 454	37 049	65 723	49 100

Tabel 14. Lääne-Virumaa ettevõtete majandusnäitajad aasta lõpu seisuga perioodil 2006-2012 (Allikas: Statistikaamet).

Lääne-Virumaa ettevõtete väliskaubanduse väärtuse dünaamikat aastatel 2007-2013 vaadates on näha, et eksport kasvas kuni aastani 2009, misjärel toimus 21,8% langus (**Tabel 15, Joonis 13**). Alates 2010. aastast on ekspordi väärtus järk-järgult suurenenud ning juba 2011. aastal ületas majanduskriisi eelset taset. 2007. ja 2013. aasta võrdluses on toimunud 18,2%ne ekspordi väärtuse kasv. Impordi väärtus hakkas kahanema juba 2008. aastal ning langus jätkus ka 2009. aastal. Alates 2010. aastast on imporditavate kaupade väärtus hakanud kasvama, kuid majanduskriisi eelset taset ei ole import 2013. aasta seisuga saavutanud. 2007. ja 2013. aasta võrdluses on toimunud 26%ne impordi väärtuse kahanemine.

	Väliskaubandus	
	Eksport	Import
2007	310 935 856	189 693 945
2008	325 653 607	148 032 028
2009	254 759 221	93 061 949
2010	294 917 094	120 970 155
2011	349 255 121	145 553 501
2012	366 731 677	140 837 286
2013	367 448 710	140 339 360

Tabel 15. Lääne-Virumaa väliskaubanduse väärtus (eurot) aastatel 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet).

Joonis 13. Lääne-Virumaa väliskaubanduse dünaamika aastatel 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet).

Ettevõtete demograafilised näitajad

Aastatel 2007-2012 sündis Lääne-Virumaal kokku 1228 ettevõtet, so keskmiselt 205 ettevõtet aastas (Tabel 16). Kõige enam ettevõtteid registreeriti sel perioodil Hulgi- ja jaekaubanduse; mootorsõidukite ja mootorrataste remondi valdkonnas (kokku 259). Teisel koha oli Ehituse valdkond (kokku 246 ettevõtet). Üle 100 ettevõtte registreeriti veel Kutse-, teadus- ja tehnikaalase tegevuse (148 ettevõtet) ja Haldus- ja abitegevused (147 ettevõtet) ning Töötleva tööstuse valdkonnas (111 ettevõtet). Aastate võrdluses on näha, et enim uusi ettevõtteid registreeriti maakonnas 2012. aastal (kokku 227 ettevõtet).

Tegevusala	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Mäetööstus	1	0	0	1	1	1
Töötlev tööstus	19	13	11	25	19	24
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	0	0	0	0	0	0
Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	0	0	1	3	1	1

Ehitus	65	40	25	36	38	42
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	48	46	44	50	36	35
Veendus ja laendus	17	11	13	5	11	14
Majutus ja toitlustus	6	6	7	8	6	9
Info ja side	5	3	6	8	11	5
Finants- ja kindlustustegevus	1	3	5	2	1	2
Kinnisvaraalane tegevus	8	3	5	7	5	5
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	23	30	24	20	24	27
Haldus- ja abitegevused	7	15	15	34	36	40
Haridus	1	2	2	2	1	2
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	6	1	1	2	1	2
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	2	7	1	3	8	5
Muud teenindavad tegevused	6	8	8	14	11	13
Tegevusalad kokku	215	188	168	220	210	227

Tabel 16. Lääne-Virumaal aastatel 2007-2012 sündinud ettevõtted tegevusala järgi (Allikas: Statistikaamet).

Aastatel 2007-2012 lõpetas Lääne-Virumaal tegevuse 852 ettevõtet, so keskmiselt 142 ettevõtet aastas (**Tabel 17**). Kõige enam ettevõtteid suri sel perioodil Ehituse valdkonnas (208). Teisel koha oli Hulgi- ja jaekaubanduse; mootorsõidukite ja mootorrataste remondi valdkond (kokku 180 ettevõtet). Ülejäänud tegevusvaldkondades lõpetas vaadeldaval perioodil tegevuse vähem kui 100 ettevõtet. Kõige rohkem ettevõtteid likvideeriti 2009. ja 2010. aastal (vastavalt 186 ja 153).

Tegevusalade võrdluses on ettevõtete suurim positiivne loomulik iive Lääne-Virumaal olnud Hulgi- ja jaekaubanduse; mootorsõidukite ja mootorrataste remondi valdkonnas (79), teisel kohal on Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus (70), järgnevad Haldus- ja abitegevused (65), Ehitus (38), Muud teenindavad tegevused (29) ning Töötlev tööstus (27). Tervishoiu ja sotsiaalhoolekande valdkonnas oli ettevõtete loomulik iive 0. Negatiivne loomulik iive oli kahes valdkonnas: Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine (-1) ja Kinnisvaraalane tegevus (-3). ülejäänud tegevusvaldkondades jäi ettevõtete loomulik iive vahemikku 1 kuni 19. Keskmine Lääne-Virumaa ettevõtete loomulik iive aastate 2007-2012 oli 376 (so kõik tegevusalad kokku).

Tegevusala	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Mäetööstus	0	0	0	0	0	0
Töötlev tööstus	9	24	20	13	10	8
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	1	0	0	0	0	0
Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	0	1	4	0	0	0
Ehitus	15	43	49	34	34	33
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	29	24	33	34	25	35
Veendus ja laendus	10	9	10	11	6	6
Majutus ja toitlustus	5	2	6	7	4	5
Info ja side	3	3	5	3	5	2
Finants- ja kindlustustegevus	2	2	0	2	2	2
Kinnisvaraalane tegevus	4	4	9	5	8	6
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	4	15	19	17	14	9
Haldus- ja abitegevused	4	11	17	14	14	22

Haridus	0	2	1	3	0	1
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	1	2	2	1	5	2
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	2	2	4	1	3	3
Muud teenindavad tegevused	3	3	7	8	2	8
Tegevusalad kokku	92	147	186	153	132	142

Tabel 17. Lääne-Virumaal aastatel 2007-2012 surnud ettevõtted tegevusala järgi (Allikas: Statistikaamet).

MTÜ Partnerid koostööpiirkonna ettevõtluse iseloomustamiseks on vaadeldud ka ettevõtete demograafilisi näitajaid ehk sünde ning surmi kohalike omavalitsuste kaupa ja tegevuspiirkonnas kokku ajavahemikul 2007-2012 (**Joonis 14**). Neil aastatel on tegevuspiirkonnas loodud 360 uut ettevõtet ja lõpetatud 243 ettevõtte tegevus. Kusjuures ettevõtte surmaks ei loe Statistikaamet ettevõtte likvideerimist ühinemise, ülevõtmise, jagunemise või restruktureerimise tulemusena. Samuti ei loeta ettevõtte surmaks juhtumeid, kus momendil mittetegutsev ettevõtte taasalustab tegevuse kahe aasta jooksul pärast tegevuse peatamist. Seega tähendab ettevõtte surm enamasti äri ebaõnnestumist.

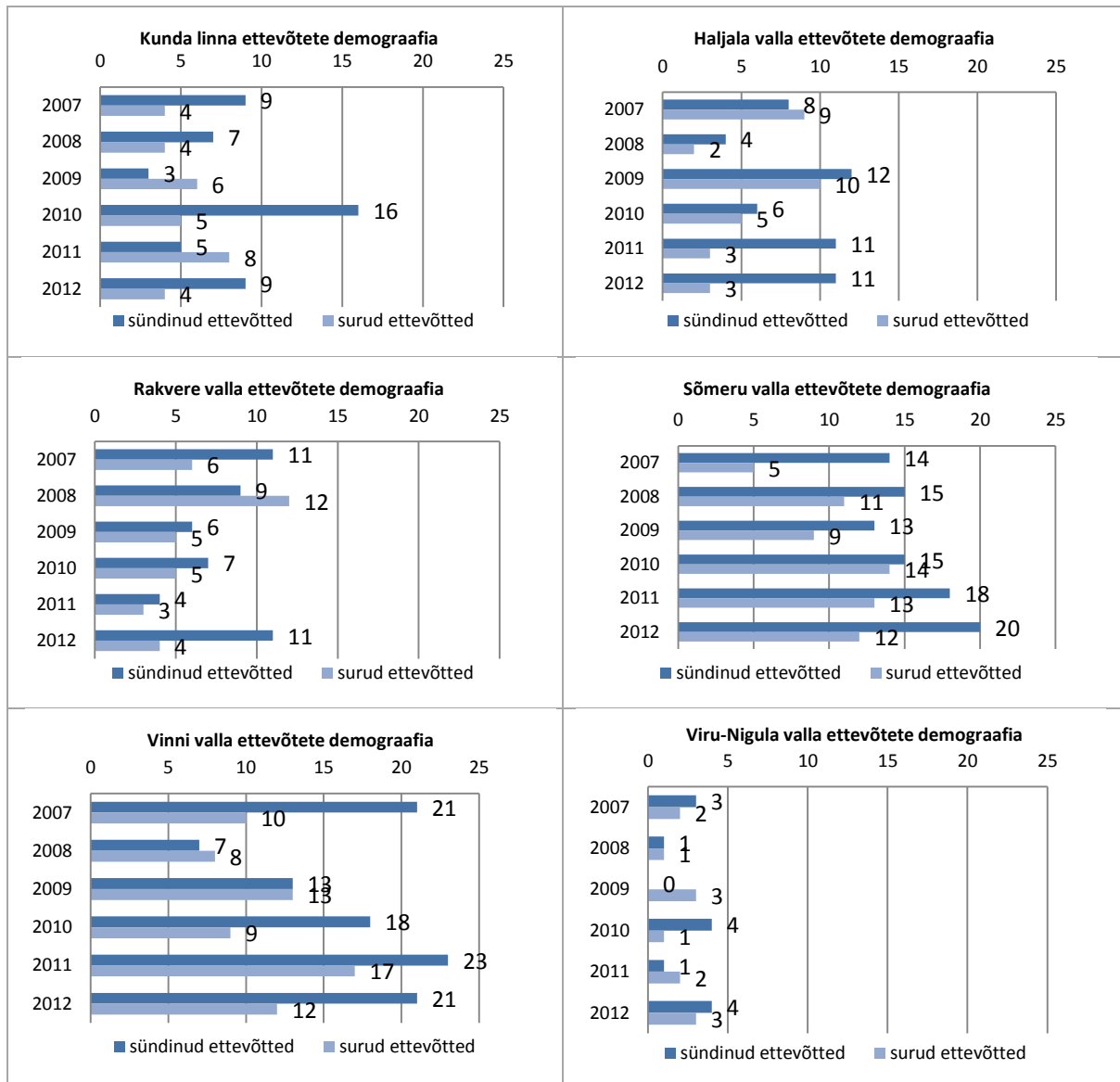
Kokkuvõttes on piirkonnas vaadeldaval perioodil kokku asutatud 117 ettevõtet rohkem kui likvideeritud. Perioodi keskmine loomulik iive on MTÜ Partnerid koostööpiirkonnas 19,5. Kõige keerulisem oli aasta 2009, mil ettevõtete surmade arv oli pea sama suur kui sündide arv ehk ettevõtete loomulik iive MTÜ Partnerid koostööpiirkonnas oli vaid +1 (**Tabel 18**). MTÜ Partnerid tegevuspiirkond ei erine siin oluliselt teistest piirkondadest, sest majanduskriisi tõttu likvideeriti 2009. aastal kogu Eestis ettevõtteid rohkem kui uusi asutati.

Kohalike omavalitsuste lõikes sündis ja suri suurim arv ettevõtteid Vinni vallas (kokku 103 sündi ja 69 surma). Vaid 2008. aastal likvideeriti rohkem ettevõtteid kui juurde asutati (loomulik iive -1). 2009. aastal oli sündinud ja surnud ettevõtete arv võrdne (loomulik iive 0). Alates 2010. aastast on Vinni vallas ettevõtete loomulik iive olnud positiivne. Perioodi keskmine loomuliku iibe näitaja oli Vinni vallas 5,7.

Teisel kohal on Sõmeru vald, kus kokku sündis 95 ja suri 64 ettevõtet. Sõmeru valla eripäraks on see, et kõikidel aastatel on sündinud rohkem uusi ettevõtteid kui surnud st ettevõtete loomulik iive on püsinud läbi aastate positiivne (keskmine loomuliku iive oli 5,2).

Kunda linna, Haljala ja Rakvere valla ettevõtete demograafilised näitajad on mõnevõrra sarnased. Ajavahemikul 2007-2012 registreeriti Kunda linnas 49, Haljala vallas 52 ja Rakvere vallas 48 uut ettevõtet. Samal perioodil likvideeriti Kunda linnas 31, Haljala vallas 32 ja Rakvere vallas 35 uut ettevõtet. Kunda linnas oli ettevõtete negatiivse loomuliku iibega 2009. aasta (-3) ja 2011. aasta (-3). Haljala vallas oli ettevõtete loomulik iive viimati negatiivne 2007. aastal (-1) ja Rakvere vallas 2008. aastal (-3). Perioodi keskmine loomuliku iibe näitaja oli Kunda linnas 3, Haljala vallas 3,3 ja Rakvere vallas 2,2.

Koostööpiirkonna omavalitsuste võrdluses sündis ja suri kõige väiksem arv ettevõtteid Viru-Nigula vallas. Kokku asutati ajavahemikul 2007-2012 Viru-Nigula vallas 13 ning tegevuse lõpetas 12 ettevõtet. Aastal 2008 oli surnud ja sündinud ettevõtete arv võrdne (loomulik iive 0) ning aastatel 2009 ja 2011 oli ettevõtete loomulik iive Viru-Nigula vallas negatiivne (vastavalt -3 ja -1). Keskmine loomulik iive oli vaadeldaval ajavahemikul Viru-Nigula vallas 0,2.

Joonis 14. MTÜ Partnerid tegevuspiirkonna ettevõtete demograafia (sünnid ja surmad) kohalike omavalitsuste lõikes aastatel 2007-2012 (Allikas: Statistikaamet).

Ettevõtete loomulik iive	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kunda linn	5	3	-3	11	-3	5
Haljala vald	-1	2	2	1	8	8
Rakvere vald	5	-3	1	2	1	7
Sõmeru vald	9	4	4	1	5	8
Vinni vald	11	-1	0	9	6	9
Viru-Nigula vald	1	0	-3	3	-1	1
Koostööpiirkond kokku	30	5	1	27	16	38

Tabel 18. Ettevõtete loomulik iive MTÜ Partnerid tegevuspiirkonna kohalike omavalitsuste lõikes ja kokku aastatel 2007-2012 (Allikas: Statistikaamet).

Ettevõtted algkapitali suuruse järgi

Minimaalne nõutav algkapital osahingu puhul on 2 500 eurot ja aktsiaseltsi puhul 25 000 eurot. Valdaval osal MTÜ Partnerid tegevuspiirkonnas registreeritud osahingutest jääb osakapitali suurus 2500-3000 euro vahele. Ligi 2/3 piirkonnas registreeritud aktsiaseltsidel on aktsiakapital suurem kui 50 000 eurot. MTÜ Partnerid koostööpiirkonnas registreeritud suurima aktsia- või osakapitaliga ettevõtted, kelle algkapital on 100 000 eurot ja rohkem, on toodud alljärgnevas tabelis (**Tabel 19**).

Nr	Ettevõtte nimi	Registrikood	KOV üksus	Aktsia- või osakapital (eurot)
1.	AS Kunda Nordic Tsement	10156772	Kunda linn	23 761 992
2.	AS HKScan Estonia	10156832	Sõmeru vald	22 633 020
3.	AS Estonian Cell	10679323	Kunda linn	20 000 652
4.	Aeroc International AS	10007204	Sõmeru vald	7 670 000
5.	Aeroc Jämerä AS	10198948	Sõmeru vald	4 155 000
6.	AS VIRU ÕLU	10160756	Haljala vald	1 752 445
7.	AS Viru-Nigula Saeveski	12325144	Viru-Nigula vald	1 000 000
8.	OÜ Trovador	10247351	Vinni vald	851 687
9.	AS RAKTOOM	10045506	Sõmeru vald	767 040
10.	AS Kunda Trans	10228551	Kunda linn	570 000
11.	Hansa Biodiesel OÜ	11373326	Kunda linn	550 000
12.	AS Vinni Spordikompleks	10445714	Vinni vald	511 200
13.	OÜ Oleg Grossi talu	10855671	Rakvere vald	392 993
14.	PK TERMINAL OÜ	12519859	Kunda linn	300 000
15.	Kadila Põllumajanduse OÜ	10045660	Vinni vald	300 000
16.	OÜ ARKNA KARJATALU	10660950	Rakvere vald	262 037
17.	AS Baltic Tank	10140891	Kunda linn	256 000
18.	OÜ Rakvere Betoon	11929986	Sõmeru vald	237 650
19.	AS Haljala Soojus	10247300	Haljala vald	160 000
20.	OÜ LEPNA TOOTMINE	10971644	Rakvere vald	194 292
21.	OÜ EVALO Agro	10549075	Rakvere vald	189 945
22.	KoPar Baltik AS	11089888	Sõmeru vald	160 000
23.	AS Miskort	10246423	Sõmeru vald	159 779
24.	OÜ Eleks Telefon	10268212	Haljala vald	154 000
25.	OÜ Rakvere Põllumajandustehnika	10045989	Sõmeru vald	135 177
26.	OÜ Irvali Kinnisvara	11380951	Vinni vald	134 250
27.	OÜ SAMSONOV	10108187	Vinni vald	129 357
28.	OÜ Voore Farm	10013883	Vinni vald	127 888
29.	OÜ Kriidisoo	11129665	Rakvere vald	127 823
30.	AS LAJOS	10132895	Kunda linn	115 200

Tabel 19. Suurima aktsia- või osakapitaliga ettevõtted MTÜ Partnerid tegevuspiirkonnas 2014. aasta novembri seisuga (Allikas: Äriregister).

3.5. Tööturg

Tööealisteks loetakse 15-75aastased inimesed. Statistikaameti andmetel on tööealiste elanike arv nii Eestis keskmiselt kui ka Lääne-Virumaal järk-järgult vähenenud (2007. ja 2013. aasta võrdluses

vastavalt -4,4% ja -9,0%). Lääne-Virumaal oli 2007. aastal tööealisi elanikke kokku 49,4 tuhat inimest ja 2013. aastaks oli tööealiste elanike arv langenud 45,4 tuhande inimeseni (**Tabel 20, Joonis 15**).

Majanduslikult aktiivsete elanike (15–74-aastaste) arv vaadeldaval perioodil Eestis keskmiselt küll kahanes (-1,3%), kuid Lääne-Virumaal kasvas (0,7%). Tööjõu all peetakse silmas isikuid, kes soovivad töötada ja on võimelised töötama (hõivatud ja töötud kokku). Statistikaameti andmetel oli Lääne-Virumaal tööjõu hulk 2013. aastal hinnanguliselt 29 700 inimest, neist oli tööga hõivatud 27 100 ja töötuid 2 700.

Majanduslikult mitteaktiivse rahvastiku (isikud, kes ei soovi töötada või ei ole selleks võimelised) arv on Statistikaameti andmetel 2007-2013 aastal vähenenud nii Eestis keskmiselt (-10,3%) kui ka Lääne-Virumaal (-23,9%). Paljud tööealsed elanikud on mitteaktiivsed seetõttu, et on kaotanud lootuse sobivat tööd leida või ei ole võimelised enam tööjõuturule sisenema, sest on minetanud oma oskused ning võime ümber õppida. Aastal 2007 oli 15–74-aastaste elanike hulgas Lääne-Virumaal 20 500 ja 2013. aastal 15 600 majanduslikult mitteaktiivset inimest.

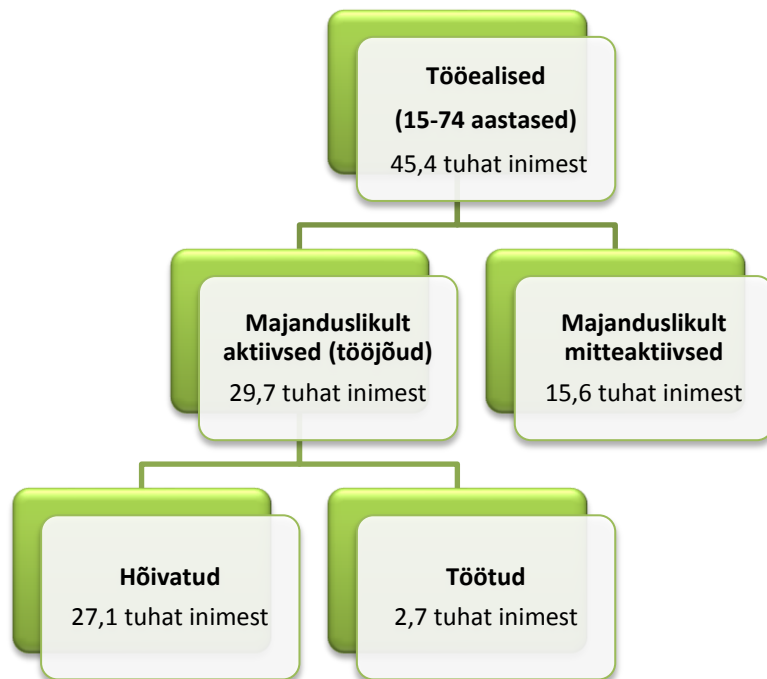
Elanikkonna tööjõus osalemine on kasvutrendis. Tööjõus osalemise määr, mis näitab, kui suur osa 15–74-aastastest on tööturul aktiivsed (tööga hõivatud või töötud) oli 2007. aastal Lääne-Virumaal 59,0%, 2013. aastal 65,5%. Eestis keskmine tööjõus osalemise määr oli 2007. aastal 65,9% ning 2013. aastal 68%.

Tööhõive määr on tööga hõivatute osatähtsus 15–74aastasest rahvastikus. Lääne-Virumaal oli tööhõive määr 2007. aastal 55,8% ja 2013. aastal 59,6%, mis jääb alla Eestis keskmisele näitajale (2007. aastal 62,9% ja 2013. aastal 62,1%).

Töötuse määr on töötute osatähtsus tööjõus (hõivatute ja töötute summa). Lääne-Virumaal on töötuse määr kasvanud 5,5%lt 2007. aastal 9%ni 2013. aastal. Eesti keskmine töötuse määr on vaadeldaval perioodil kerkinud 4,6%lt 8,6%ni.

Tööturg	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
15-74-aastased, tuhat	49,9	49,1	48,5	47,9	46,8	46	45,4
Tööjõud, tuhat	29,5	29,9	28,7	29,2	28,9	29,7	29,7
..hõivatud, tuhat	27,9	28,2	23,9	25,5	25,7	26,9	27,1
..töötud, tuhat	1,6	1,7	4,8	3,6	3,2	2,9	2,7
Mitteaktiivsed, tuhat	20,5	19,2	19,8	18,8	17,9	16,3	15,6
Tööjõus osalemise määr, %	59,0	60,8	59,1	60,8	61,7	64,6	65,5
Tööhõive määr, %	55,8	57,4	49,2	53,3	54,9	58,4	59,6
Töötuse määr, %	5,5	5,7	16,8	12,4	11,1	9,7	9,0

Tabel 20. Tööturg Lääne-Virumaal aastatel 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet).

Joonis 15. Tööealise elanikkonna jagunemine Lääne-Virumaal 2013. aastal (Allikas: Statistikaamet).

Töötuna arvelevõtmiseks peab olema vähemalt 16-aastane, kuid noorem vanaduspensionieast, seetõttu on Töötukassa andmetes võrreldud registreeritud töötute arvu tööjõuga. Tööjõu hulk (inimesed vanuses 16 eluaastat kuni pensioniiga) on Lääne-Virumaal aastatel 2007 kuni 2014 püsinud stabiilsena (**Tabel 21**). Registreeritud töötute arv suurenes järsult 2009. aastal (võrreldes 2008. aastaga lisandus 2015 töötut, mis teeb aastaseks kasvuks 270%) ning jätkas suurenemist veel ka 2010. aastal, mil maakonnas oli töötuna arvel 3401 inimest. Alates 2011. aastast on registreeritud töötute arv tasapisi kahanenud, kuid majanduskriisi eelsele tasemele ei ole veel langenud. 2014. aastal oli Lääne-Virumaal 521 töötut (87,1%) enam kui 2007. aastal. Kui 2009. aastal oli iga kümnes tööealine elanik registreeritud töötuna, siis 2014. aastal oli töötute osakaal tööjõust ca 4,1%.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Töajõud vanuses 16-pensioniiiga	27 800	28 300	27 600	27 900	27 100	27 500	27 800	27 800*
Registreeritud töötute arv	605	746	2 761	3 401	2 369	1 855	1 504	1 132
Osakaal tööjõust (%)	2,2	2,6	10,0	12,2	8,7	6,7	5,4	4,1

Tabel 21. Aasta keskmine registreeritud töötute arv Lääne-Viru maakonnas ja registreeritud töötute osakaal (%) tööjõust (Allikas: Töötukassa). * 2013 aasta keskmine

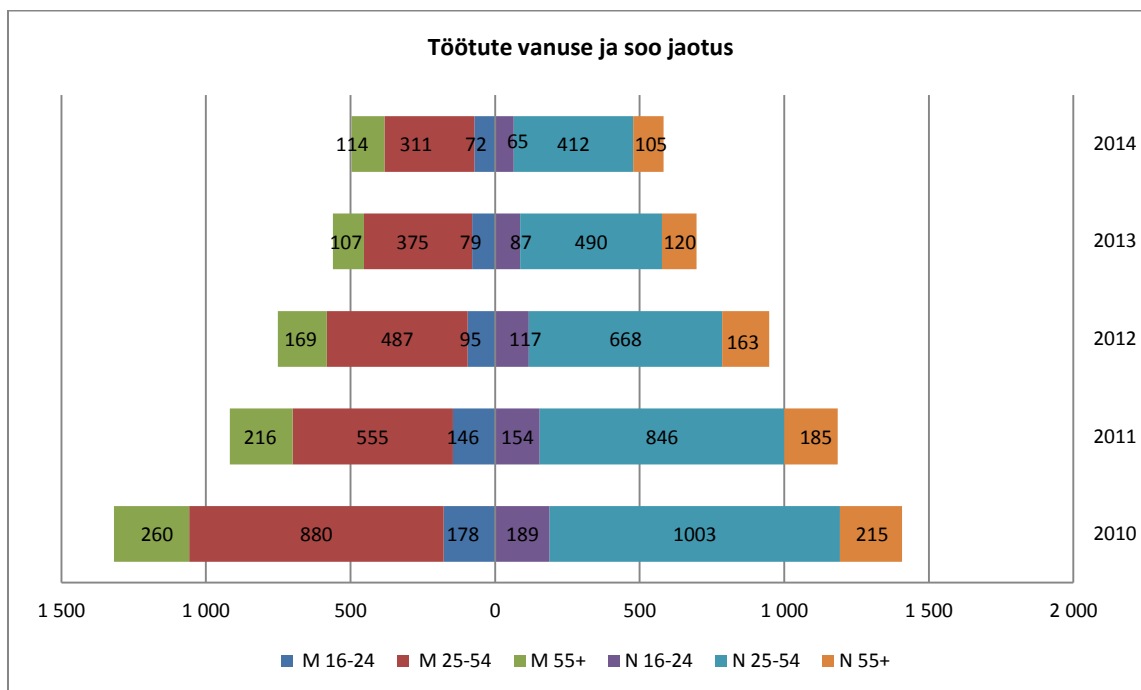
Lääne-Virumaal moodustasid 2007. aastal kogu registreeritud töötute arvust esimese haridustasemega töötud ca 33,7%, teise haridustasemega töötud ca 52,5% ja kolmanda haridustasemega töötud ca 13,6% (**Tabel 22**). 2014. aastal oli esimese haridustasemega töötute osakaal kogu töötute hulgas vähenenud 25,8%le, teise haridustasemega töötute osakaal oli praktiliselt sama, mis 2007. aastal (52,1%) ning kolmanda haridustasemega töötute osakaal oli kasvanud 22,1%le. Seega võrreldes 2007. aastaga oli 2014. aastal Lääne-Virumaal töötute hulgas vähem madalama haridustasemega ja rohkem kõrgeima haridustasemega inimesi.

Haridustase	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Puudub algharidus	1	0	1	1	1	4	0	1
ESIMENE TASE	201	371	1030	774	588	491	325	278
...Algharidus	33	66	168	106	79	90	43	29
...Kutseharidus põhihariduseta	1	2	4	5	3	6	1	4
...Põhiharidus	167	303	858	663	506	395	281	245
TEINE TASE	313	667	2041	1459	1109	878	671	562
...Põhiharidus kutseharidusega	30	64	146	119	102	49	41	32
...Kutsekeskharidus põhikoolibaasil	73	190	678	447	338	250	192	166
...Üldkeskharidus	161	323	935	701	505	439	326	280
...Kutsekeskharidus keskkoolibaasil	49	90	282	192	164	140	112	84
KOLMAS TASE	81	153	520	489	401	325	260	238
...Keskeriharidus	44	83	305	270	201	155	133	112
...Kutsekõrgharidus (rakenduskõrgharidus)	10	17	60	63	70	77	59	63
...Bakalaureuseõpe	21	48	119	110	76	54	47	42
...Magistriõpe	6	5	36	46	54	37	21	21
...Doktoriõpe	0	0	0	0	0	2	0	0
...Määramata	0	0	23	2	3	1	2	0
Kokku	596	1191	3615	2725	2102	1699	1258	1079

Tabel 22. Lääne-Virumaal registreeritud töötud haridustaseme järgi aastatel 2007-2014 (Allikas: Töötukassa).

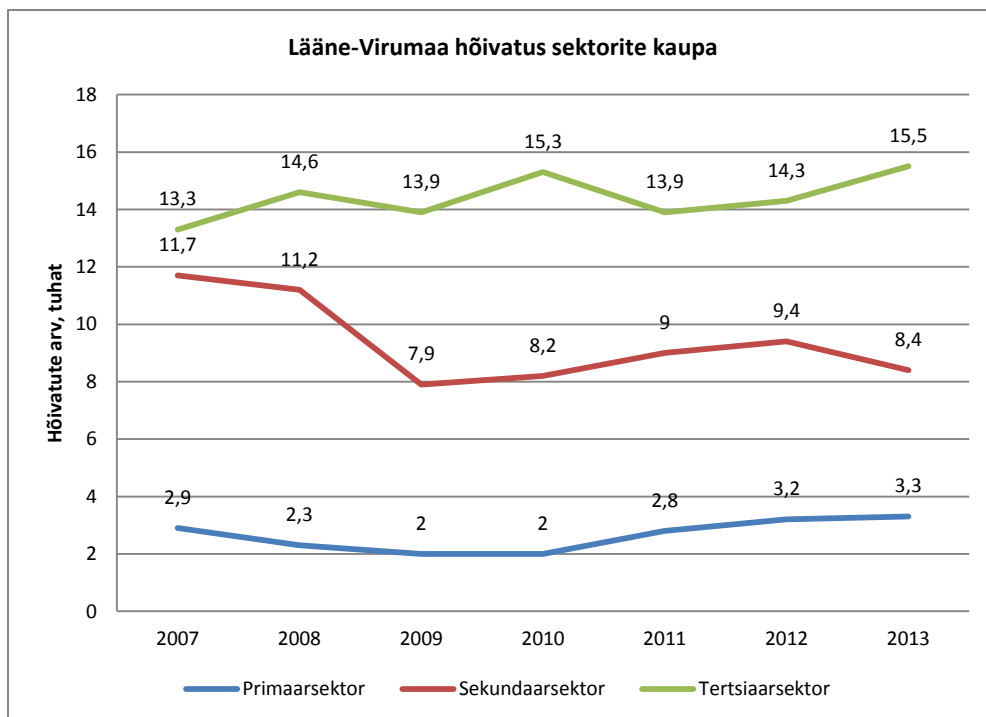
2007. aastal oli Lääne-Virumaal registreeritud töötute hulgas 26-24aastaste osakaal 14%, 25-54aastaste osakaal 69% ning vanusegrupi 55+ osakaal 17% (Joonis 16). 2014. aastal oli noorte osakaal vähenenud 13%le, keskmise vanusegrupi osakaal kahanenud 67%le ning 55+ vanusegrupi osakaal kasvanud 20%le. Seda tendentsi võib olla mõjutanud muuhulgas ka see, et seoses pensioniea järkjärgulise tõusuga on kasvamas vanemaealiste tööhõive ning sama ajal noorte töötajate arv pigem kahaneb seoses 90ndatel sündinud väikesearvulise põlvkonna tööturule sisenemisega.

Kui võrrelda meeste ja naiste osakaalu Lääne-Virumaal registreeritud töötute hulgas aastatel 2010-2014, siis on näha, et naised on alati natuke rohkem olnud kui mehi (keskmiselt 9,3%). 2014. aastal oli mehi 46,1% ja naised 53,9%. Vanusegrupiti on see tulemus jällegi veidi erinev. Vanusegrupis 16-24 eluaastat oli 2014. aastal töötuna arvel 52,6% mehi ja 47,4% naised. Keskmisest vanusegrupist (25-54 eluaastat) moodustasid mehed 43% ja naised 57%. Ning vanusegrupis 55+ oli meeste osakaal 52,1% ja naiste osakaal 47,9%. Kõige arvukamas vanusegrupis (25-54 eluaastat) oli 2014. aastal registreeritud 101 naist enam kui samas vanusegrupis oli töötuna arvel mehi.

Joonis 16. Lääne-Virumaal Töötukassas arvel olnud töötute vanuseline ja sooline jaotus aastatel 2010-2014 (Allikas: Töötukassa).

2013. aastal töötas 57,1% Lääne-Virumaa hõivatutest tertsiaarsektoris, 30,9% sekundaarsektoris ja 12% primaarsektoris (**Joonis 17**). Majanduskriis ajal langes hõivatus kõigis sektorites, kuid enim kahanes see tööstuses ja ehituses. Kui tertsiaar- ja primaarsektoris on hõivatus 2012 ja 2013. aastal ületanud majanduskriisi eelse taseme, siis sekundaarsektori hõivatus ei ole taastunud. 2013. aastal vähenes maakonnas tööstuse ja ehituse valdkonnas hõivatute arv ca tuhande võrra.

Joonis 17. Lääne-Viru maakonna hõivatute arv (tuhat) sektorite kaupa aastatel 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet).

Lääne-Viru maakonna hõivatute jagunemist veelgi täpsemalt vaadeldes on näha, et enim inimesi töötab töötleva tööstuse valdkonnas (2013. aastal 116,4 tuhat hõivatut ehk 18,7% kogu maakonna hõivatud inimeste arvust), mis kuulub sekundaarsektori alla (**Tabel 23**). Teisel kohal on tertsiaarsektori tegevusvaldkond Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont, kus 2013. aastal oli ca 81,1 tuhat hõivatut (13% kogu hõivatute arvust). Kolmandal kohal oli maakonnas tertsiaarsektori tegevusvaldkond Ehitus, kus 2013. aastal oli 56,6 tuhat hõivatut, mis teeb 9,1% kogu hõivatute arvust.

Võrreldes 2007. aastaga on 2013. aastaks protsentuaalselt hõivatute arv enim kahanenud Ehituse valdkonnas (-31,5%), sellele järgneb tegevusvaldkond Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine (-19,3%). Põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi valdkonnas vähenes hõivatute arv 14% ning Veonduses ja laonduses 13,6%. Hõivatus on vähenenud veel Mäetööstuses (-12,7%), Töötlevas tööstuses (-11%), Hulgi- ja jaekaubanduse; mootorsõidukite ja mootorrataste remondi valdkonnas (-6,8%) ning Kunsti, meelelahutusi ja vaba aja tegevusvaldkonnas (-3,9%).

Enim kasvas võrreldaval perioodil maakonnas hõivatus valdkonnas Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus (46,4%), sellele järgnesid Info ja side (43,8%), Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus (30,4%), Haldus- ja abitegevused (24,7%), Kinnisvaraalane tegevus (19,4%), Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus (10,5%). Ülejäänud tegevusaladel kasvas hõivatus alla 10%.

Hõivatud, tuhat	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	30,8	25,5	24	23,9	26,6	27,6	26,5
Mäetööstus	5,5	5,9	6,3	6,7	5,8	4,9	4,8
Töötlev tööstus	130,8	133,9	112,2	106,6	119,1	115,5	116,4
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	8,8	8,1	7,5	8,6	8,1	9,2	7,1
Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	2,3	2,4	2,3	2,3	3,7	3,3	3
Ehitus	82,6	80,6	58,1	47,7	58,9	58,2	56,6
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	87	92,4	83	80	81,1	79,1	81,1
Veondus ja laondus	54,3	51,1	50,6	44,4	48,3	51	46,9
Majutus ja toitlustus	22	23	19,3	18,9	18,4	18,8	23,4
Info ja side	13,7	15,6	14,7	12,7	16,7	18,5	19,7
Finants- ja kindlustustegevus	9,5	10,5	11,4	9,4	10,3	10,9	10,2
Kinnisvaraalane tegevus	9,8	10,3	9,1	10,1	10,7	10,7	11,7
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	17,9	21	21	21	23,1	23,2	26,2
Haldus- ja abitegevused	18,2	17,2	17,1	19,1	17,4	21,3	22,7
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	38,9	38,2	37,1	40,3	39,3	40,1	43
Haridus	54,7	59,7	61,9	55,7	56,5	61,8	56,1
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	36,1	30,8	32,9	34,2	34,6	34,5	36,4
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	17,8	15,1	14,1	14,6	14,2	14,9	17,1
Muud tegevusalad	16,8	14,7	11,3	11,7	10,5	11,4	12,4
Tegevusalad kokku	657,6	656	593,9	568	603,2	614,9	621,3

Tabel 23. Lääne-Virumaa hõivatute arv (tuhat) tegevusala järgi aastatel 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet).

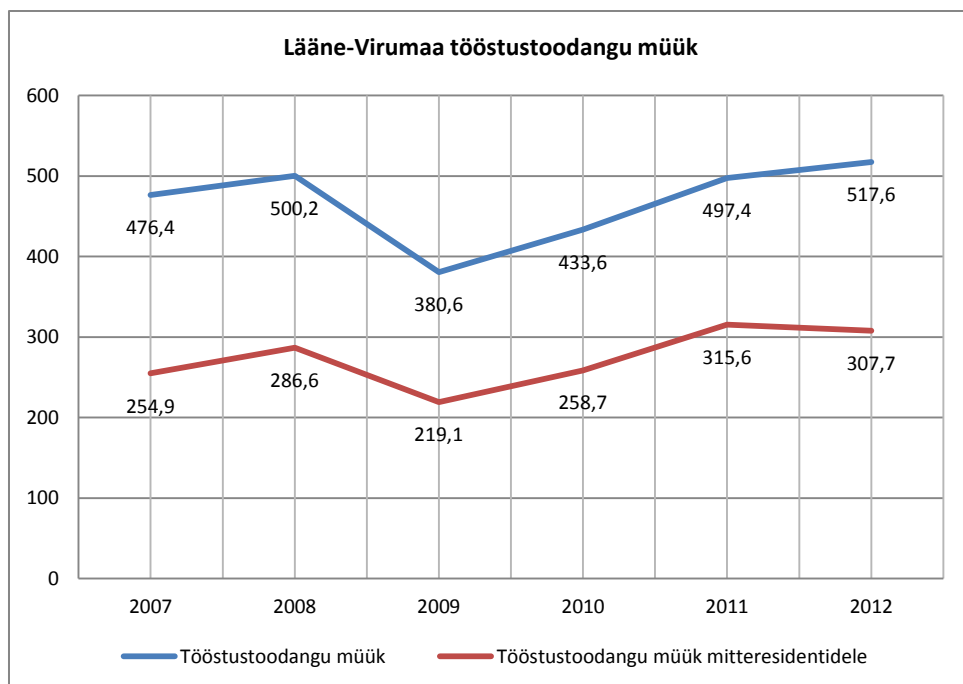
3.6. Tööstus

Perioodil 2007-2012 on Eesti tööstustoodang jooksevhindades kasvanud 27,9% (Tabel 24). Samal ajal Lääne-Virumaa tööstustoodangu kasv on olnud tagasihoidlikum (7,7%). Kui 2007. aastal moodustas Lääne-Virumaa tööstustoodang kogu Eesti tööstusettevõtete toodangust 5,9%, siis 2012. aastal on Lääne-Virumaa ettevõtete tööstustoodangu osakaal kogu Eesti tööstustoodangust langenud 5%le.

Kogu Eesti ettevõtete tööstustoodangu müügitulu on ajavahemikul 2007-2012 kasvanud 28,7% ja müük mitteresidentidele (eksport) koguni 58,1%. Lääne-Virumaa ettevõtete tööstustoodangu müük kasvas samal ajal 8,6% ning eksport 20,7% (Tabel 24, Joonis 18). 2012. aastal on maakonnas tööstustoodangu eksporditulu natuke langenud, Eestis tervikuna jätkas kasvamist.

	Jooksevhinnad, miljonit eurot	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	Kogu Eesti	Tööstustoodang	8 141,6	8 341,2	6 230,7	8 068,6	10 104,6
	Tööstustoodangu müük	8 068,4	8 299,3	6 275,5	8 055,6	10 066,5	10 370,9
	Tööstustoodangu müük mitteresidentidele	4 090,0	4 424,8	3 312,5	4 674,3	6 273,2	6 468,0
Lääne-Virumaa	Jooksevhinnad, miljonit eurot	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	Tööstustoodang	481,2	499,4	376,9	437,6	497,3	518,4
	Tööstustoodangu müük	476,4	500,2	380,6	433,6	497,4	517,6
	Tööstustoodangu müük mitteresidentidele	254,9	286,6	219,1	258,7	315,6	307,7

Tabel 24. Tööstustoodang jooksevhindades (miljonit eurot) kogu Eestis ja Lääne-Virumaal aastatel 2007-2012 (Allikas: Statistikaamet). Eesti Statistikaameti uuringumetoodika tõttu on siin esitatud vaid 20 või enama hõivatuga ettevõtete andmed.

Joonis 18. Lääne-Virumaa tööstustoodangu müük (jooksevhindades, miljonit eurot) aastatel 2007-2012 (Allikas: Statistikaamet).

3.7. Põllumajandus

Lääne-Virumaal põllumajanduslikes majapidamistes kasutusel olnud põllumajandusmaa kogupindala on aastatel 2007-2013 vähe muutunud (**Tabel 25**). Keskmiselt on maakonnas olnud kasutusel 104 470 ha põllumajandusmaad. Sellest põllumaa moodustab ca 77%, looduslik (püsi)rohumaa ca 16,5%, jäätmaa ca 6,5% ning viljapuu- ja marjaaiad all 1%.

Kasutatav põllumajandusmaa (ha)	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Põllumaa	79 959	83 384	80 274	85 866	84 414	76 558	83 045
Looduslik (püsi)rohumaa	18 288	15 166	13 385	13 908	12 572	11 503	17 578
Viljapuu- ja marjaaiad	258	291	248	193	217	194	153
Jäätmaa*	6 715	6 992	11 107	6 604	8 576	7 325	6 525
Kokku	105 220	105 833	105 014	106 571	105 779	95 580	107 303

Tabel 25. Lääne-Virumaal aastatel 2007-2013 põllumajanduslikes majapidamistes kasutusel olnud põllumajandusmaa (hektarit) (Allikas: Statistikaamet). *Põllumajandustootmises mittekasutatav maa, mida säilitatakse heades põllumajandus- ja keskkonningimustes.

Lääne-Virumaa põllukultuuride keskmine kasvupind aastatel 2007-2013 oli 79 600 hektarit (**Tabel 26**). 2014. aastal kasvatati teravilja 46 632 hektaril (so 56,2 % kogu põllukultuuride kasvupinnast), rapsi ja rüpsi 13 111 hektaril (15,8% kasvupinnast), kaunvilja 2 588 hektaril (3,1%), kartulit 242 hektaril (0,3%), avamaa köögivilja 108 hektaril (0,1%). Teravilja, rapsi ja rüpsi kasvupind on püsinud üsna stabiilne. Kaunvilja kasvupind on alates 2010. aastast kasvamas. Kartuli ja avamaaköögivilja kasvupind kõigub protsentuaalselt üsna suures vahemikus (vastavalt +/- 60% ja +/-278%). Katmikköögivilja kasvupind on alates 2010. aastast langenud alla 1 ha.

Lääne-Virumaa põllumajanduslikes majapidamistes koristati aastatel 2007-2013 keskmiselt 129 291 tonni teravilja, 23 205 tonni rapsi ja rüpsi seemet, 8 285 tonni kartulit, 2860 tonni kaunvilja ning 922 tonni köögivilja, millest 852 tonni oli avamaaköögivilja saak ja 70 tonni oli katmikköögivilja saak. Maakonna keskmine saagikus vaadeldaval perioodil oli teraviljal 3058 kg/ha, rapsil ja rüpsil 1806 kg/ha, kaunviljal 1709 kg/ha, kartulil 16 674 kg/ha, avamaaköögiviljal 14 665 kg/ha, katmikkurgil 110 833 kg/ha ja katmiktomatil 42 760 kg/ha.

Põllukultuuride kasvupind (ha)	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Teravili	43 063	45 460	43 027	40 038	43 854	39 404	41 804
Rapsi ja rüps	10 965	11 341	12 587	14 703	12 875	13 526	13 957
Kaunvili	920	999	982	1 988	1 863	2 044	2 263
Kartul	537	486	608	393	487	582	347
Avamaaköögivilja	48	32	92	36	62	121	58
Katmikköögivilja	2	2,7	2,7	0,5	0,4	0,5	0,6
Kokku	77 297	81 327	78 634	82 094	81 662	73 029	79 823
Põllukultuuride saak (t)	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Teravili	137 336	133 262	123 030	105 813	115 618	143 495	146 481
Rapsi- ja rüpsiseeme	20 380	19 252	21 987	21 257	22 193	25 904	31 462
Kaunvili	1 704	448	1 844	3 714	3 787	2 522	5 998
Kartul	7 621	6 751	8 870	5 851	7 750	15 219	5 931
Avamaaköögivilja	827	369	1 749	591	1 341	212	875
Katmikköögivilja	63	135	104	75	30	58	26

Põllukultuuride saagikus (kg/ha)	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Teravili	3 189	2 931	2 859	2 643	2 636	3 642	3 504
Rapsi- ja rüpsiseeme	1 859	1 698	1 747	1 446	1 724	1 915	2 254
Kaunvili	1 852	448	1 878	1 868	2 033	1 234	2 650
Kartul	14 192	13 891	14 589	14 888	15 914	26 149	17 092
Avamaaköögivili	17 229	11 531	19 011	16 417	21 629	1 752	15 086
Katmikkurk	..	20 000	20 000	220 000	115 000	250 000	40 000
Katmiktomat	31 500	51 154	40 000	50 000	50 000	30 000	46 667
Muu katmikköögivili	..	..	0	210 000	20 000	25 000	20 000

Tabel 26. Põllukultuuride kasvatamine, saak ja saagikus Lääne-Virumaa põllumajanduslikes majapidamistes aastatel 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet).

Lääne-Viru maakonna põllumajanduslikes majapidamistes peeti aastatel 2007-2013 keskmiselt 28,5 tuhat veist, neist 13,1 tuhat lehma, 57,2 tuhat siga, 5,2 tuhat lammast, 0,3 tuhat kitse, 0,2 tuhat hobust, 14,2 tuhat lindu ja 1,9 tuhat mesilasperet. Lammaste ja mesilasperede arv on võrreldes perioodi algusaastatega kasvanud (2007 ja 2013 aasta andmete võrdluses vastavalt 30,8% ja 38,9%). Oluliselt on kahanenud põllumajanduslikes majapidamistes peetavate lindude arv (2007 ja 2013 aasta andmete võrdluses -83,4%). Veiseliha toodang on aastate jooksul Lääne-Virumaal langenud (2007 ja 2013 aasta andmete võrdluses -31,5%), sea-, lamba- ja kitseliha toodang seevastu kasvanud (sealiha 2007 ja 2013 aasta andmete võrdluses 17,2%; lamba- ja kitseliha 2007 ja 2012 aasta andmete võrdluses 538,5%). Muudest loomakasvatussaadustest toodetakse üha suuremas koguses piima ja mett (2007 ja 2013 aasta andmete võrdluses kasvas toodang vastavalt 8,9% ja 25,7%). Võrreldes perioodi algusaastatega on oluliselt vähenenud munade toodang (2007 ja 2013 aasta andmete võrdluses -92,9%).

Loomad ja linnud (tuhat)	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Veised	29,4	29,4	28,1	28,1	27,6	27,9	28,7
...lehmad	13,6	13	12,8	13	13,2	12,8	13,5
Sead	55,4	52,3	51,5	58,7	57,9	65,1	59,7
Lambad	3,9	3,6	4,5	6	7	6	5,1
Kitsed	0,3	0,2	0,6	0,2	0,2	0,2	0,3
Hobused	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Linnud	39,1	..	12,4	9,9	11,5	5,9	6,5
Mesilaspered	1,8	1,4	1,8	1,6	1,8	2,3	2,5
Loomakasvatussaaduste toodang	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Liha tapakaalus (t)	8 543	7 827	7 840	7 963	8 893	8 898	9 174
...veiseliha	1 761	1 692	1 755	1 457	1 349	1 421	1 207
...sealiha	6 767	6 103	6 043	6 426	7 475	7 392	7 928
...lamba- ja kitseliha	13	28	41	78	67	83	..
...linnuliha	1	3	0,1	1	1	1	..
...küüliku- ja nutrialiha	1	1	1	1	1	1	1
Piim (t)	88 077	89 947	87 387	87 808	89 353	89 235	95 902
Munad (tuhat tk)	8 656	1 959	1 537	1 229	2 054	647	612
Vill füüsilises kaalus (t)	8,8	9,6	7,6	11,6	13	11,9	9,3
Mesi (t)	66,9	39,3	52,4	63,6	71,3	70,4	84,1

Tabel 27. Loomade ja lindude arv aasta lõpu seisuga (tuhat), loomakasvatussaaduste toodang Lääne-Virumaa põllumajanduslikes majapidamistes aastatel 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet).

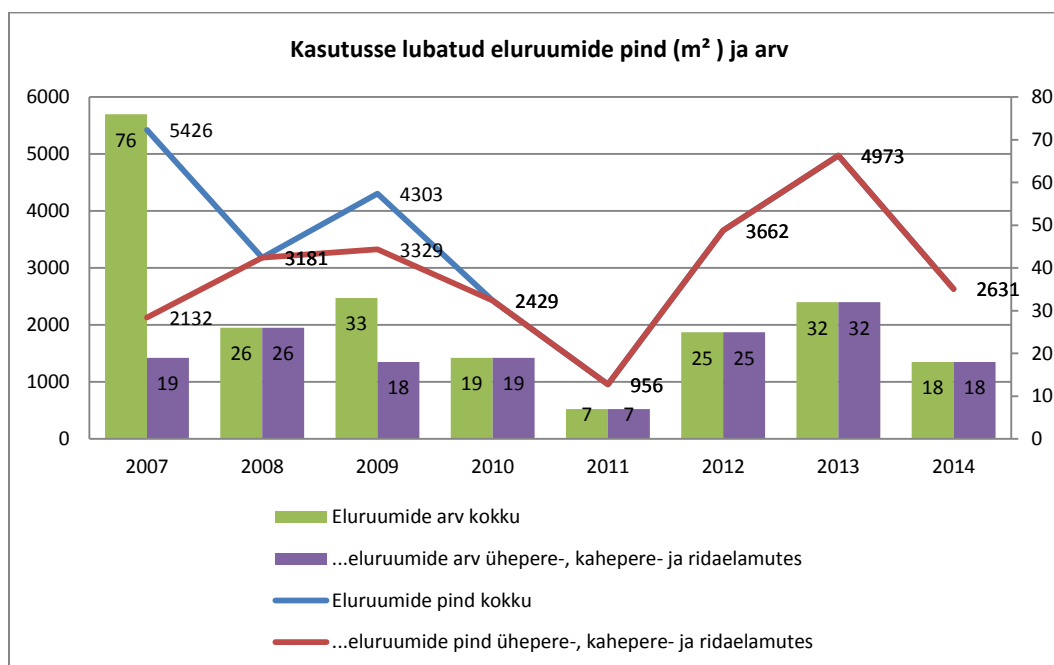
3.8. Ehitus

Ühepere-, kahepere ja ridaelamutest suuremaid eluhooneid (korterelamuid) anti Lääne-Virumaal kasutusse viimati 2007. ja 2009. aastal (**Tabel 28, Joonis 19**). Pärast majanduslangust korterelamuid maakonnas enam kasutusse antud ei ole. Kasutusloa saanud ühepere-, kahepere ja ridaelamute arv langes kõige madalamale tasemel 2011. aastal, mil väljastati kasutusluba vaid 7 eluruumile, järgneval paaril aastal liikus see näitaja tõusvas trendis (2012. aastal väljastati kasutusluba 21 ühepereelamule ja 2 kahepereelamule, kokku 25 eluruumile ja 2013. aastal väljastati kasutusluba juba 32 ühepereelamule), kuni 2014. aastal langes taaskord kasutusloa saanud uute eluruumide arv 18le (ühepereelamud).

Kasutusse lubatud eluruumid (uusehitused)	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Eluruumide arv	76	26	33	19	7	25	32	18
...ühepere-, kahepere- ja ridaelamutes	19	26	18	19	7	25	32	18
Eluruumide pind, m ²	5426	3181	4303	2429	956	3662	4973	2631
...ühepere-, kahepere- ja ridaelamutes	2132	3181	3329	2429	956	3662	4973	2631

Tabel 28. Lääne-Virumaal uusehitistes kasutusse lubatud eluruumide arv ja pind (m²) aastatel 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet).

Koos kasutusse lubatud eluruumide arvuga vähenes ka uute eluruumide pind. 2007. aastal oli uutes ühepere-, kahepere ja ridaelamutes eluruumi keskmine pind 112,2 m², 2009. aastal 185 m², 2010. aastal 127,9 m² ja sealt edasi on eluruumi keskmine pind aasta-aastalt järjest kasvanud (2013. aastal oli see 155,4 m²), kuni 2014. aastal langes taaskord 2012. aasta tasemele (146,2 m²).

Joonis 19. Lääne-Virumaal uusehitistes kasutusse lubatud eluruumide kogupind (m²) aastatel 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet).

Lääne-Virumaal lubati aastatel 2007-2014 kasutusse 329 uut mitteeluhoonet, kogupinnaga 247 263 m² (**Tabel 29**). Kõige enam uusi mitteeluhooneid sai kasutusloa aastal 2009 (50) ja 2013 (49).

Keskmiselt on sel perioodil maakonnas ühe kasutusse lubatud uue mitteeluhoone kasulik pind 752 m² ja kubatuur 5371 m³.

Kasutusse lubatud mitteeluhooned (uusehitused)	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mitteeluhoonete arv	34	44	50	39	36	35	49	42
Kasulik pind, m ²	43 094	84 561	35 572	22 287	17 637	16 918	12 459	14 735
Kubatuur, m ³	306 043	554 805	348 282	160 289	100 811	114 964	83 347	98 426

Tabel 29. Lääne-Virumaal aastatel 2007-2014 kasutusse lubatud uute mitteeluhoonete arv, kasulik pind (m²) ja kubatuur (m³) (Allikas: Statistikaamet).

Aastatel 2007-2013 Lääne-Virumaal kasutusse lubatud 287st uuest mitteeluhoonest 35 olid põllu-, metsa-, jahi- ja kalamajandushooned, 30 tööstushooned, 21 majutushooned, 18 kaubandushooned, 18 suvilad ja aiamaad, 13 hooldusasutuste hooned, 11 hoidlad ja laomajandushooned, 9 transpordihooned, 8 toitlustushooned, 8 kultuurihooned, 8 spordi ja tervisekeskuste hooned, 6 teenindushooned, 6 kontori- ja haldushooned (**Tabel 30**). Maakonnas sel perioodil kasutusse lubatud mitteeluhoonete hulgas ei olnud ühtegi ühiselamut, kultushoonet ega side-, raadio- ja televisiooni hoonet.

Kasutusse lubatud mitteeluhooned (uusehitused)	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Tööstushooned	2	4	10	4	3	1	6
Majutushooned	0	1	2	4	11	2	1
Toitlustushooned	0	4	1	1	1	0	1
Kaubandushooned	7	6	1	1	2	0	1
Teenindushooned	2	1	1	0	0	1	1
Tervishoiuhooned	0	1	0	0	0	0	0
Hooldusasutuste hooned	0	0	6	0	1	6	0
Haridus- ja teadushooned	0	0	0	0	1	0	0
Kultuurihooned	0	2	1	4	0	0	1
Spordi- ja tervisekeskuste hooned	0	2	1	2	0	2	1
Kontori- ja haldushooned	1	1	0	1	1	0	2
Hoidlad ja laomajandushooned	5	0	1	1	0	2	2
Põllu-, metsa-, jahi- ja kalamajandushooned	5	10	4	3	2	4	7
Transpordihooned	4	2	1	1	0	0	1
Suvilad ja aiamaad	1	2	5	1	3	4	2
Muud mitteeluhooned	7	8	16	16	11	13	23
Mitteeluhooned kokku	34	44	50	39	36	35	49

Tabel 30. Lääne-Virumaal aastatel 2007-2014 kasutusse lubatud uute mitteeluhoonete tüübid (Allikas: Statistikaamet).

3.9. Majutus ja turism

Lääne-Virumaa turismimajanduse näitajad on aasta-aastalt paranenud ja tagasilangust ei ole olnud isegi majanduskriisi aastatel (**Tabel 31**). Majutuskohtade arv on seitsme aastaga kasvanud 38%, tubade arv 41,9% ja voodikohtade arv 44%. Aastal 2013 oli maakonna majutusettevõtetes 19 majutuskohta, 296 tuba ja 817 voodikohta enam kui aastal 2007. Võrreldaval perioodil oli Lääne-Virumaa majutusettevõtete keskmine tubade täitumus 27,8% ja voodikohtade täitumus 22,6%. Majutatute arv on 2007-2013 kasvanud 69,1% ja majutatute ööbimiste arv 82,8%. 2013. aastal majutati 46 234 turisti enam kui 2007. aastal. Majutatutest ca 59% olid puhkusereisil ja 28% tööreisil. Ööpäeva keskmise maksumuse kohta on Statistikaamet avaldanud andmeid alates 2011. aastast. Selle ajaga on maakonna majutusettevõtetes ööpäeva keskmine maksumus tõusnud 4 euro võrra (so 17,7%).

Kogu Eesti majutuskohtadest asus 2013. aastal Lääne-Virumaal 5,2%, majutusettevõtete tubadest 4,3% ja voodikohtadest 4,8%. Eesti keskmine tubade täitumus oli 2007-2013 aastal 42% ja voodikohtade täitumus 35%, mis on 14,6% ja 11,9% enam kui Lääne-Virumaa vastavad näitajad. Kõikidest Eestis 2013. aastal majutatud turistidest ööbis Lääne-Virumaal 3,8% ja kõikidest Eestis majutatute ööbimistest oli maakonnas 3,5%. Kogu Eestis majutatud turistidest 65% olid puhkusereisil ja 24% tööreisil. Seega Lääne-Virumaal ööbib tööga seotud põhjustel Eesti keskmisest enam turiste. Eesti keskmine ööpäeva maksumus majutusasutustes oli 2011. aastal 29 eurot ja 2013. aastal 32 eurot (kasv 3 eurot, mis teeb 12,1%). Siit on näha, et Lääne-Virumaal on majutuse maksumus viimastel aastatel tõusnud küll järsemalt, kui Eestis keskmiselt, kuid jääb siiski alla Eesti keskmisele hinnatasemele.

Majutus	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Majutuskohad	50	60	63	69	66	69	69
Toad	706	900	913	896	957	1 021	1 002
Voodid	1 856	2 140	2 353	2 521	2 491	2 629	2 673
Tubade täitumus, %	25,0	25,7	22,2	27,3	30,5	32,2	31,6
Voodikohtade täitumus, %	21,0	21,3	18,6	22,7	23,7	24,9	25,8
Majutatud	66 885	77 301	71 029	84 215	90 987	93 062	113 119
puhkusereisil, %	44,0	57,1	60,7	63,1	61,7	60,0	65,0
tööreisil, %	25,0	32,9	28,8	27,9	28,4	26,9	23,0
Majutatute ööbimised	110 958	117 385	113 496	145 675	163 987	177 061	202 853
Ööpäeva keskmine maksumus, euro	..	..	..	..	24	26	28

Tabel 31. Majutus Lääne-Virumaal aastatel 2007-2013 (Allikas: Statistikaamet).

Alljärgnevas tabelis (**Tabel 32**) on toodud Lääne-Virumaal ööbinud turistide jagunemine elukoha riikide järgi. Tabel hõlmab ainult neid riike, kust aastatel 2007-2013 ööbis kokku enam kui 1000 turisti. Kõige rohkem ööbis Lääne-Virumaal Eestist pärit turiste. Siseturiste oli seitsme aasta jooksul kokku 442 964, mis teeb 74% kogu sel perioodil maakonnas majutatud turistide arvust. Välisriikidest pärit turistide tulu maakonda enim Soomest (62 704, 11%), Saksamaalt (29 267, 5%), Venemaalt (17 925, 3%), Lätist (10 644, 2%) ja Rootsist (4 271, 1%).

Majutatud elukohariigi järgi	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Eesti	55 004	62 606	53 832	60 975	65 799	65 298	79 450

Soome	4 088	4 603	7 478	11 132	11 975	11 637	11 791
Saksamaa	3 163	3 738	3 605	3 779	4 589	5 114	5 279
Venemaa	372	738	1 462	1 817	2 636	3 844	7 056
Läti	1 228	1 683	1 209	1 193	1 166	2 049	2 116
Rootsi	472	558	505	684	729	623	700
Leedu	303	376	248	331	474	519	533
Muud Euroopa riigid*	45	43	47	1 089	184	403	941
Suurbritannia	188	218	180	314	406	544	544
Prantsusmaa	210	264	274	377	350	284	457
Holland	175	184	227	233	409	414	498
Taani	251	236	234	261	248	360	521
Norra	219	109	250	222	183	228	404
Poola	238	311	152	99	215	122	276
Austria	97	219	139	142	262	228	262
Itaalia	129	164	129	266	205	126	282
Hispaania	104	135	156	96	184	136	226

Tabel 32. Lääne-Virumaa turismiettevõtetes aastatel 2007-2013 majutatud turistid elukohariigi järgi (Allikas: Statistikaamet). *Island ja Türgi

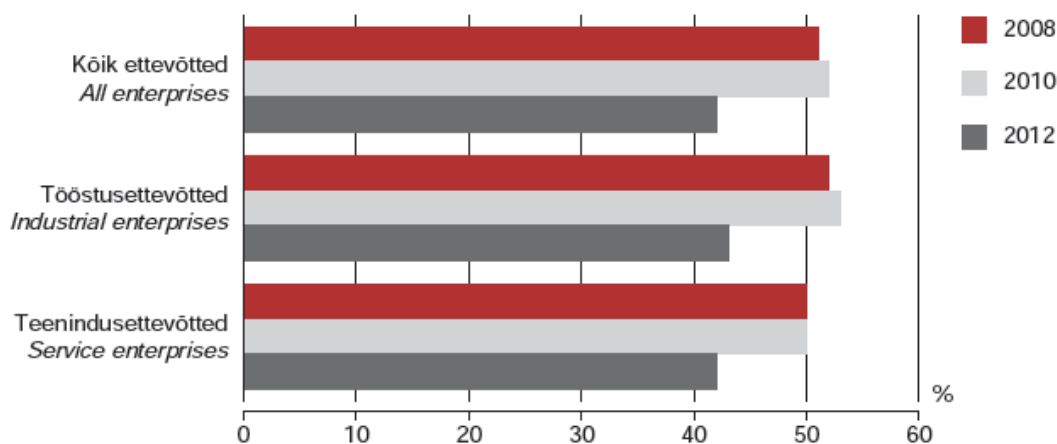
3.10. Innovatsioon

Majandusarengu puhul on tänapäevases kõrgtehnoloogilises maailmas üha olulisemad märksõnad innovatsioon ja teadmispõhine majandus. Eestis on need teemad tõusnud eriti terava tähelepanu alla eelkõige pärast majanduskriisi.

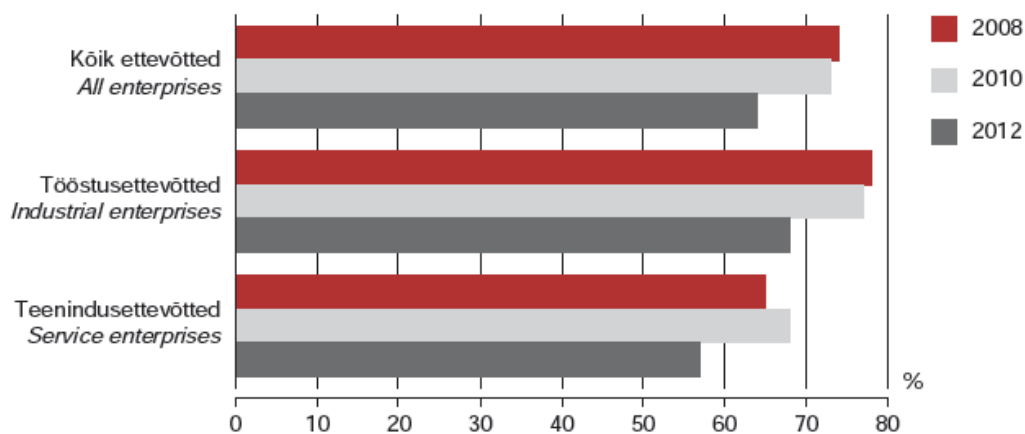
Viimase Statistikaameti avaldatud Innovatsiooniuuringu andmetel olid 2012. aastal 47,6% ettevõtetest uuenduslikud. Võrreldes eelmise, 2010. aasta uuringuga langes uuenduslikkuse määr 9,2%.

Uuring määratles uuenduslikuks ettevõtte, kes oli viimase kolme aasta jooksul rakendanud organisatsiooni- või turundusuuenduse, toonud turule uue või oluliselt täiustatud toote, võtnud kasutusele uue või oluliselt täiustatud protsessi või siis oli teinud kulutusi, et selliseid tooteid arendada või protsesse rakendada. Uuenduslikkus vähenes liigiti pisut erinevalt. Kui organisatsiooni- ja turundusuuendusega ettevõtete määr langes 2012. aastal 2010. aastaga võrreldes vastavalt 2,0% ja 3,7%, siis tooteuuendusi turule toonud ettevõtete määr 4,8% ja protsessiuuendusi rakendanute oma 7,4%. Teisisõnu, kui 2010. aastal oli iga neljas ettevõtte tooteuuenduslik, siis 2012. aastal vaid iga viies.

Uuenduslikkus vähenes peaaegu kõigil tegevusaladel, olulisemates neist näiteks tekstiilitööstuses 70%-lt 35%-le ja puidutööstuses 64%-lt 41%-le. Samas ei muutunud toiduainetööstuse 64%-ne uuenduslikkuse määr ning veekogumise, -töötamise ja -varustusega tegelevate ettevõtete oma koguni suurenes 45%-lt 66%-le.

Joonis 20. Uuenduslikud väikeettevõtted 2008, 2010, 2012 (Allikas: Statistikaameti väljaanne „Muutuv majandus ja tööturg“, Ilmus: 31.10.2014)

Joonis 21. Uuenduslikud keskmise suurusega ettevõtted 2008, 2010, 2012 (Allikas: Statistikaameti väljaanne „Muutuv majandus ja tööturg“, Ilmus: 31.10.2014)

Ettevõtte uuenduslikkus oleneb ennekõike tema suurusest - mida suurem ettevõtte, seda enam on tal vajalikke ressursse (nii rahastamisvõimalusi, teadmust kui ka tööjõudu), mis võimaldavad uuendusi kavandada ja ellu viia. Statistikaameti kolme viimase Innovatsiooniuringu võrdlevast analüüsist, mis on avaldatud Statistikaameti väljaandes „Muutuv majandus ja tööturg“ (31.10. 2014) ja mida käesolevas alapeatükis refereerime, selgub, et uuenduslike ettevõtete osatähtsus keskmise suurusega ettevõtete seas on üle 20% suurem kui väikeettevõtetel.

Samuti järeldub viidatud uuringust, et tööstusettevõtted on teenindussektori omadest uuenduslikumad – väikeettevõtete puhul on osatähtsuse erinevus väike, kuid keskmiste ettevõtete erinevus püsis aastatel 2008–2012 kümne protsendipunkti ümber tööstusettevõtete kasuks.

Kontserni kuulumine on selgelt uuenduslikkust kannustav, eriti väikeettevõtete puhul. Selle poolest olid kõige uuenduslikumad välisfirmade siinsed tütarettevõtted, ehkki isegi neil vähenes uuenduslike ettevõtete osatähtsus 2012. aastal ülejäänutega samaväärselt. Üsna samalaadne pilt avaneb välisosalusega ja välisosaluseta ettevõtete võrdluses. Selgelt on näha, et globaliseerumine ja välisinvesteeringud toetavad uuenduslikkust.

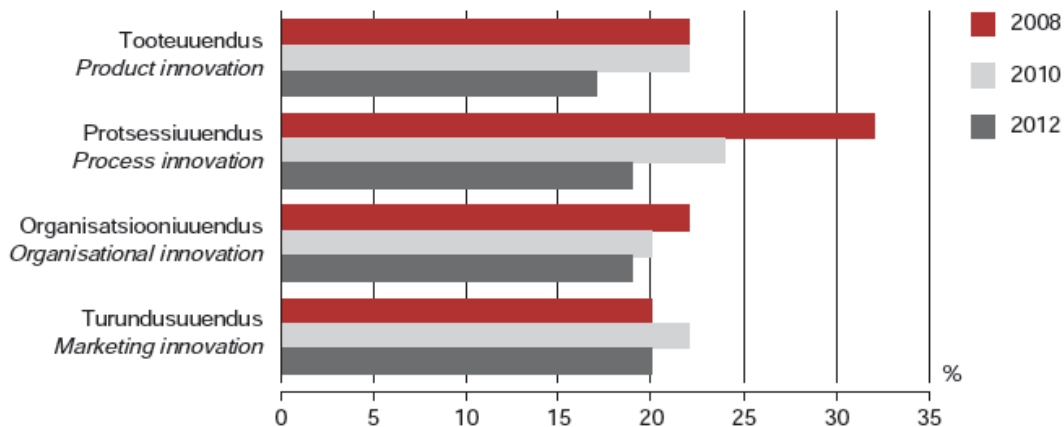
Ekspordiga seotud tunnuste poolest olid kõige vähem uuenduslikud kohalikku turgu olulisimaks pidanud ettevõtted. Sama selget erinevust ei olnud välis- ja kogu Eesti turgu olulisimaks pidanud ettevõtete vahel, mis näitab, et Eesti turg on sama nõudlik kui välisurg. Uuenduslikkuse sidumine mitteresidentidele müügi olemasoluga toetab seda väidet. Ei ole olulist vahet uuenduslikkuses, kui ekspordi osatähtsus müügitulus on üle 50% või jääb vahemikku 10–50%. Selle näitaja jäämine allapoole 10% aga vähendas juba märgatavalt uuenduslike ettevõtete määra.

Statistikaameti läbiviidud Innovatsiooniuringute võrdlusest selgub, et võrreldes 2008. aastaga jäi 2010. aastal vähemaks jäi neid ettevõtteid, kes üritasid korraga ette võtta nii toote- kui ka protsessiuuenduse (neid oli 2008. aastal 18%, 2010. aastal vaid 13%) ja keskendusid ainult ühele. Majanduskriisist tingitud investeerimisvõimaluste kitsikus jätkus ka kriisist taastumise ajal, sest 2012. aastaks langes nii toote- kui ka protsessiuuendusi teinud ettevõtete määr 9%-ni.

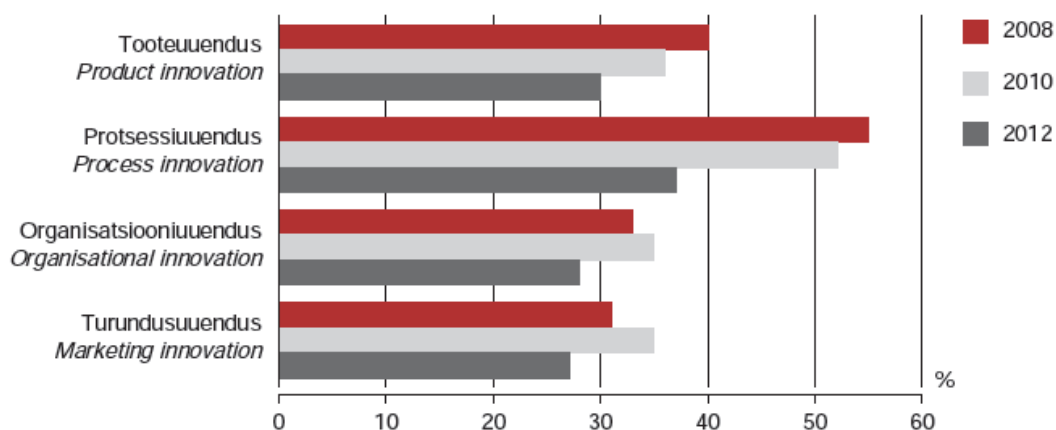
Organisatsiooni- ja turundusuuendused nõuavad tehnoloogilistest uuendustest vähem investeringuid ja need olid majanduskriisi ajal ettevõtetele isegi olulisemad kui majanduskasvu ajal. Töökorralduse efektiivsemaks muutmine, uute turgude leidmine, reklaami parandamine jms olid sammud, mida ellujäämiseks ette võeti ning sellest on tingitud ka mittetehnoloogiliste uuendustega ettevõtete määra tõus 2010. aastal võrreldes

kaks aastat varasemaga. Turgude elavnemine kriisist taastumise ajal enam nii intensiivseid organisatsiooni- ja turundusuuendusi ei nõudnud ning 2012. aastaks neid uuendusi teinud ettevõtete määr langes, eriti keskmise suurusega ettevõtetel.

Tehnoloogiline ja mittetehnoloogiline uuenduslikkus on omavahel tihedalt seotud. Tehnoloogiliselt uuenduslikest väike- ja keskmistest ettevõtetest oli 2012. aasta seisuga aastatel 2008–2012 organisatsiooni- või turundusuuenduse rakendanud 58%, tehnoloogiliselt mitteuuenduslikest vaid 15% ehk neli korda vähem.

Joonis 22. Uuenduslikud väikeettevõtted uuenduslikkuse liigi* järgi, 2008, 2010, 2012 (Statistikaameti väljaanne „Muutuv majandus ja tööturg“)

Joonis 23. Uuenduslikud keskmise suurusega ettevõtted uuenduslikkuse liigi* järgi, 2008, 2010, 2012 (Statistikaameti väljaanne „Muutuv majandus ja tööturg“).

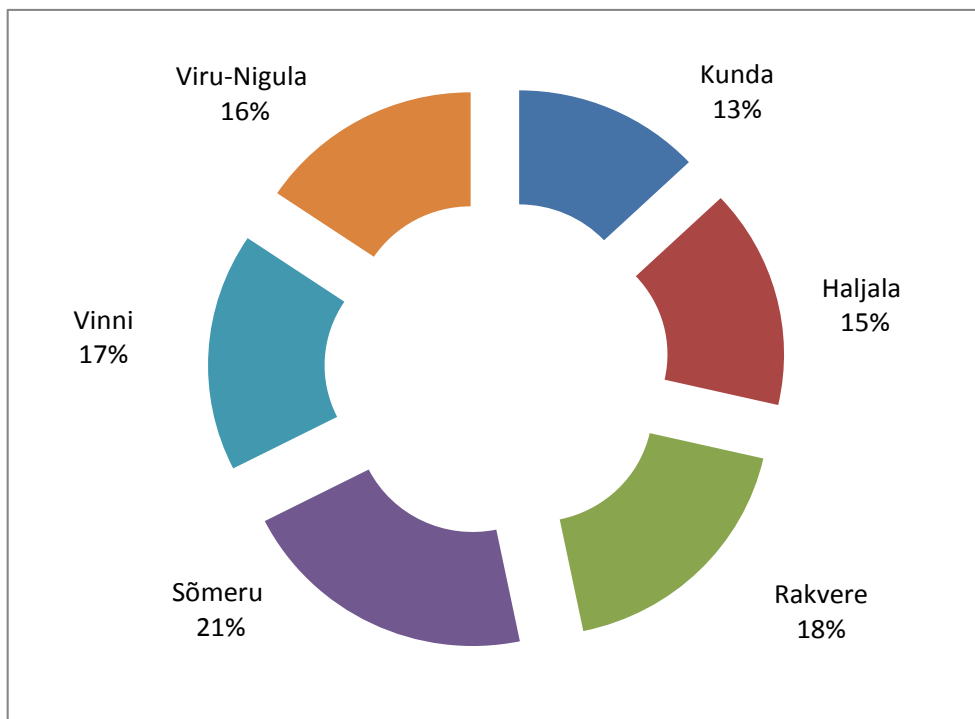
*Uuenduslikkuse liigid:

- Tooteuuendus – uuendus, mille tulemus on kaup või teenus, mis erineb märgatavalt ettevõtte senistest toodetest omaduste või kasutusviisi poolest. See hõlmab olulisi muudatusi toote tehnilistes tingimustes, komponentides, materjalis, lisatud tarkvaras, kasutajasõbralikkuses või muudes funktsionaalsetes omadustes. Erinevalt protsessiuuendustest müüakse tooteuuendusi otse tarbijale.
- Protsessiuuendus – uue või oluliselt täiustatud tootmisprotsessi, tarnimismeetodi või tootmise abitegevuse kasutuselevõtt tööstuses või teeninduses. Protsessiuuenduse alla kuuluvad tehnoloogia-, seadme- või tarkvaramuudatused, mille eesmärk on toote kvaliteedi, tootmise või selle abitegevuse tõhususe, samuti tootmise paindlikkuse, keskkonnasäästlikkuse või turvalisuse kasv.
- Organisatsiooniuuendus – oluline muudatus ettevõtte äripraktikas, töökorralduses või teiste ettevõtete ja asutustega suhtlemises eesmärgiga suurendada ettevõtte innovatsioonivõimekust ja parandada majandusnäitajaid (nt kvaliteet, tulemuslikkus jms).
- Turundusuuendus – oluline muudatus ettevõtte kaupade ja teenuste turustamisel (sh uus kujundus või pakendamine, uus reklaami-, turustus- või hinnakujundusmeetod).

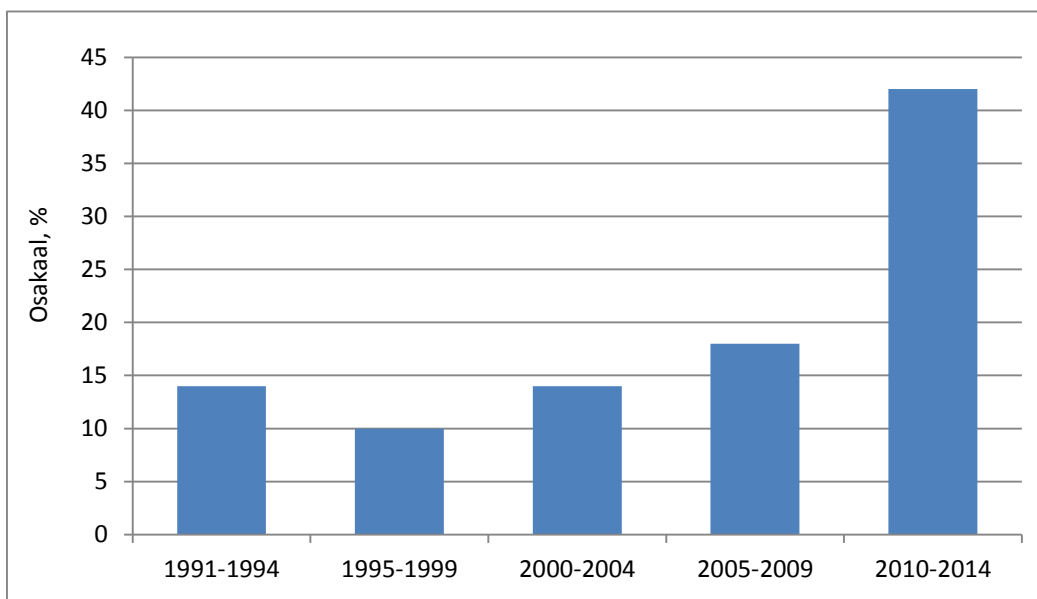
4. ETTEVÕTLUSUURINGU KÜSITLUSE TULEMUSED

Valdav osa MTÜ Partnerid tegevuspiirkonnas küsitletud ettevõtetest (96%) on aktsiaseltsid ning jagunevad üsna võrdselt tegevuspiirkonna erinevate omavalitsusüksuste vahel (**Joonis 24**). See võimaldab meil analüüsida ankeedi tulemusi ka tegevuspiirkonda kuuluvate omavalitsusüksuste kaupa. Kõikide vastuste puhul me seda ei tee, sest see koormab liigselt aruannet. Küll aga toome omavalitsusüksuste kaupa tulemused välja siis, kui erinevused on MTÜ Partnerid tegevuspiirkonna valdade ja linnade vahel olulised.

Kõige suurem osa ankeetküsitluses osalenud ettevõtetest on loodud viimasel viiel aastal, suur on ka kuni 10 aasta vanuste ettevõtete osakaal (**Joonis 25**). See tulemus on loogiline, sest värskest loodud ettevõtete seas on vähem neid, kes on oma tegevuse jõudnud lõpetada. Selles valguses on huvitav, et küsitletud ettevõtete seas on siiski ka olulisel määral 1990ndate aastatel loodud ettevõtete osakaal. Need on ettevõtted, mis on osutunud elujõuliseks, läbides mitmeid majandustsükleid ja majanduskriise. MTÜ Partnerid omavalitsusüksuste vahel on siiski erinevusi: teistest eristuvad Rakvere vald, kus ankeedile vastas keskmisest oluliselt enam viimasel viiel aastal loodud ettevõtteid (71%) ja Sõmeru vald, kus ankeedile vastas keskmisest oluliselt vähem viimasel viiel aastal loodud ettevõtteid (25%).

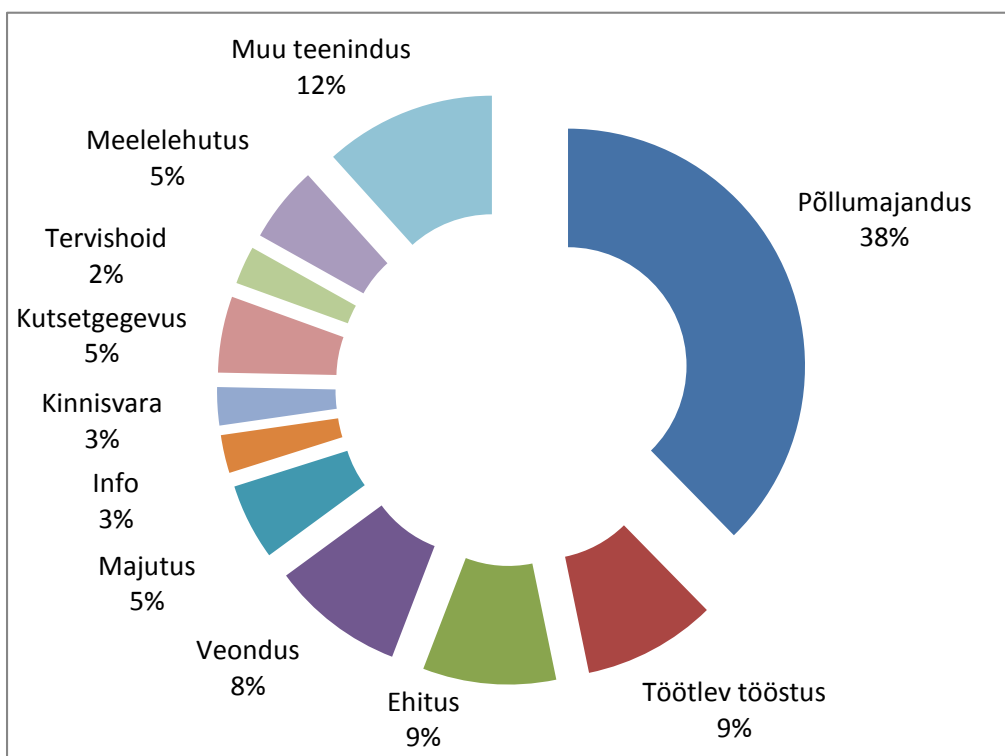

Joonis 24. Küsitletud ettevõtete paiknemine, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

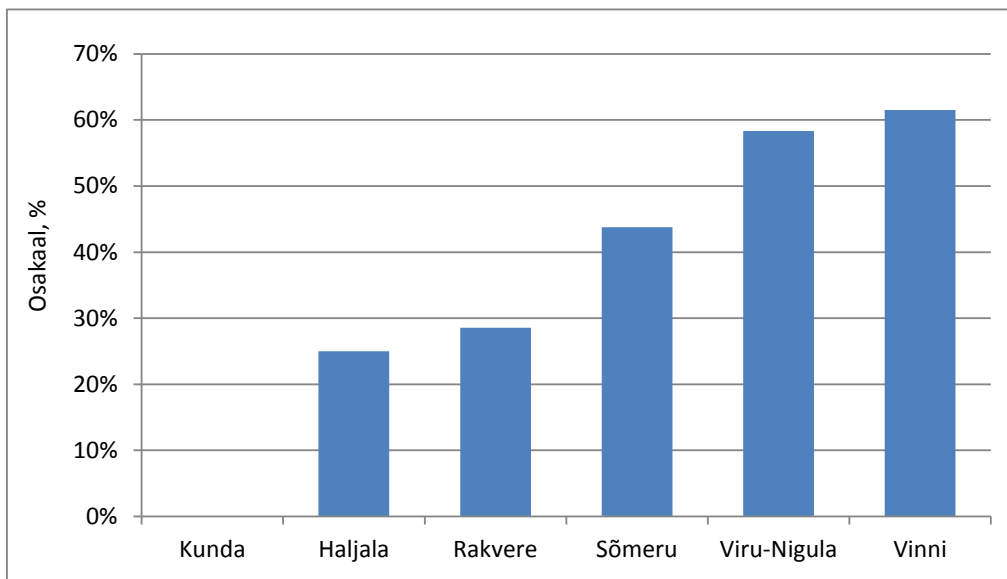

Joonis 25. Ettevõtete asutamise aasta, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Kõige selgemalt eristuvat tegevusvaldkond on põllu- ja metsamajandus 38% suuruse osakaaluga ettevõtetest (**Joonis 26**). See tähendab, et põllumajandusettevõtete osakaal küsitlusele vastanud ettevõtjate seas on mõnevõrra kõrgem kui põllumajandusettevõtete tegelik osakaal (30%) kõikidest MTÜ Partnerid tegevuspiirkonna ettevõtetest. Teistest tegevustest eristuvad veel töötlev tööstus; ehitus; veondus, laondus ja side ning muu teenindus. Omavalitusüksuste lõikes eristusid teistest Viru-Nigula ja Vinni, kus põllumajandusettevõtete osakaal ankeetküsitlusele vastanute seas on üle 50%, samas kui Kundas sellised ettevõtted puuduvad (**Joonis 27**).

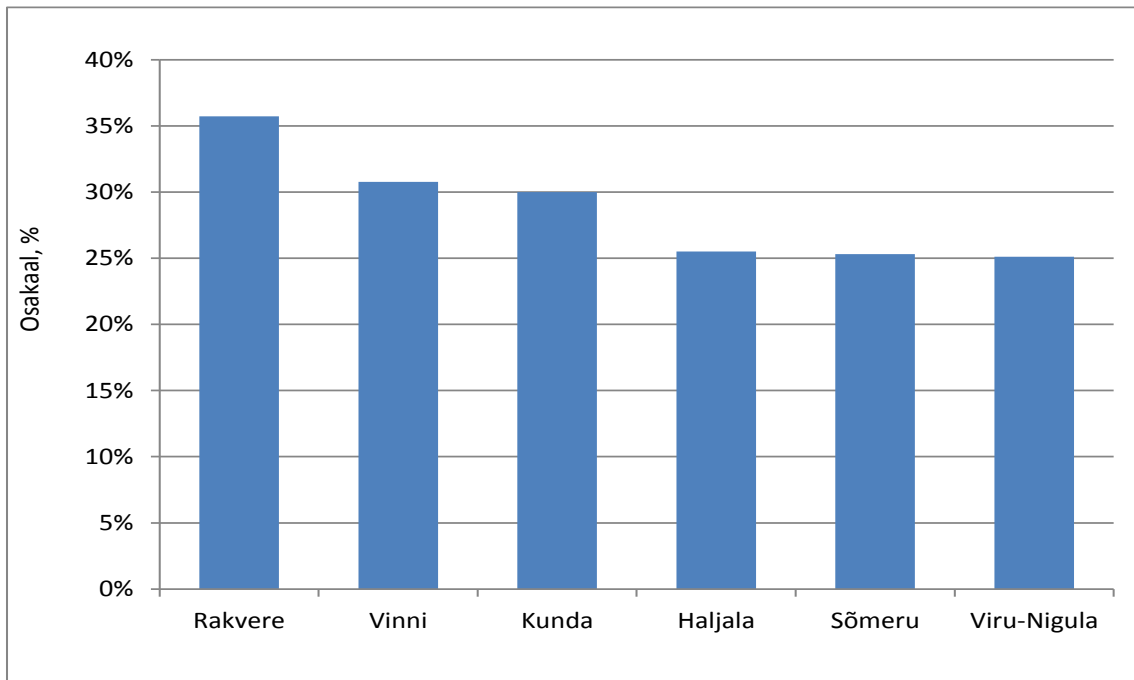

Joonis 26. Ettevõtete tegevusala, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Joonis 27. Põllumajandusettevõtete osakaal, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Küsisime ka ettevõtlusega alustamise motivatsiooni kohta. Siin oli ettevõtjatel võimalik valida mitu vastusevarianti ning järgnev joonis (**Joonis 28**) toob välja, mitu protsenti ettevõtjatest on konkreetset motivatsiooni oluliseks või väga oluliseks nimetanud. Selgub, et kolm kõige olulisemat tegurit on oma varasemate kogemuste rakendamine ettevõtluses, juhuste kokkulangemine ning võimalu olla iseenda peremees. Ettevõtjad on optimistlikud ka laienemise osas: pea kolmandik plaanib kindlasti aasta jooksul laienemist. Mitte üheski omavalitsusüksuses ei ületanud nende ettevõtete arv viiendikku, kes kohe kindlasti ei plaani oma tegevust järgmise aasta jooksul laiendada (**Joonis 29**). Pikemas perspektiivis on ettevõtted veelgi optimistlikumad ning 31% soovib kindlasti laiendada lähema kolme aasta jooksul ja 42% pikemas perspektiivis. Nii pole ka üllatav, et valdav osa küsitletud ettevõtetest (95%) ei plaani kohe kindlasti oma tegevust järgneva aasta jooksul lõpetada ning omavalitsusüksuste vahel selles osas erinevusi ei ole. Ka pikemas perspektiivis tegevust kindlasti lõpetada soovivaid ettevõtjaid ei ole rohkem.

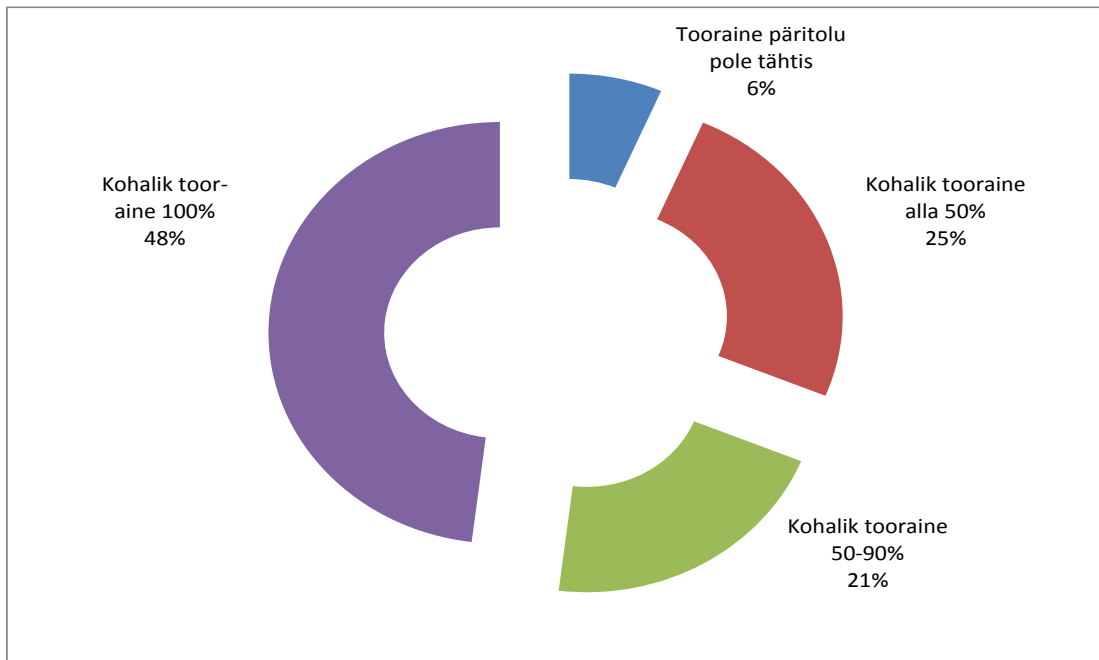

Joonis 29. Ettevõtte tegevuse laiendamise plaanid järgneval aastal, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

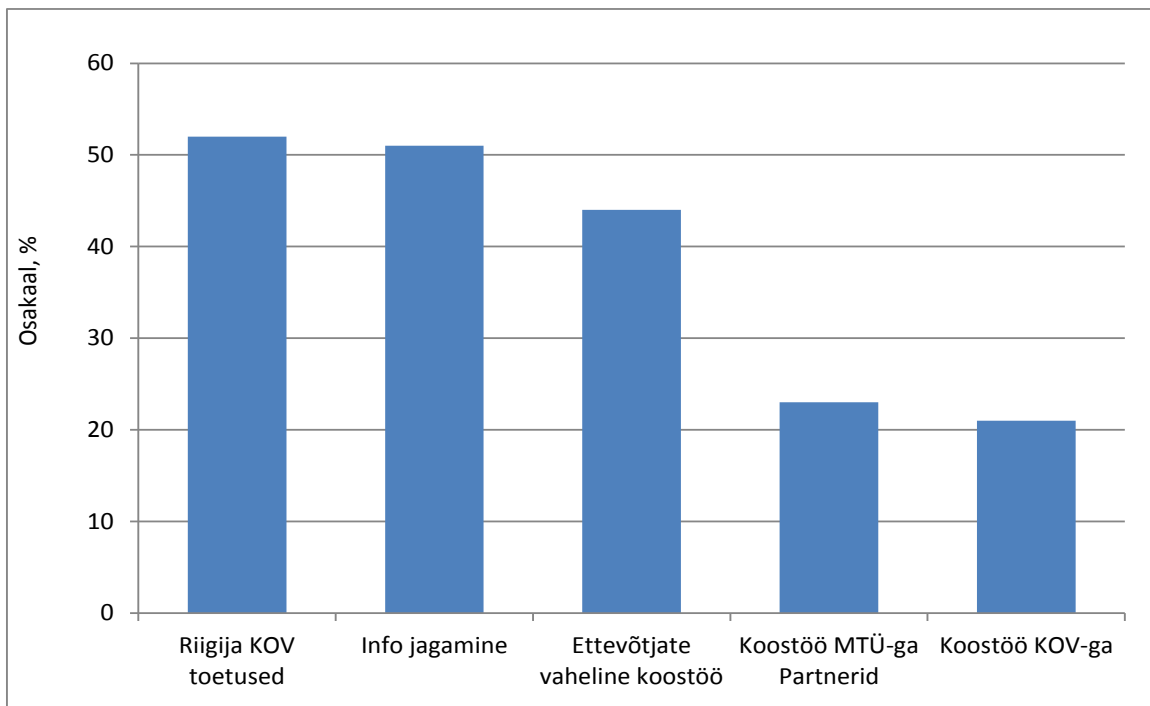
4.2. Kohalike ressursside kasutamine

Küsimustiku teine osa keskendus kohalike ressursside kasutusele. Kohalike ressursside all käsitleti MTÜ Partnerid tegevuspiirkonnas asuvaid ressursse. Kohalike ressursside kohta on pooltel ettevõtjatel infot piisavalt, tervel 40% arvates võiks teavet olla senisest rohkem. Vaid Haljalas ja Viru-Nigulas on teadmised kohalikest ressurssidest oluliselt paremad kui tegevuspiirkonnas tervikuna (Joonis 30). Teistest omavalitsusüksustest eristub Kunda, kus kohalik tooraine pole suurele osale ettevõtetest oluline. Vaid kolmandiku ettevõtete jaoks on kohalike ressursside kasutamine oluline ning olulisi erinevusi omavalitsusüksuste vahel selles küsimuses ei ilmne.

Kohalikest ressurssidest kasutatavad ettevõtjad kõige enam maad, puitu ja põllumajandussaadusi. Huvitavad on vastused küsimustele, mis aitaks kohaliku tooraine kasutusele kõige enam kaasa. Valida võis siinkohal mitu varianti. Nimelt leiavad ettevõtjad, et lisaks riigi ja KOV abile on tegelikult väga oluline ka ettevõtjate endi vaheline koostöö (Joonis 31). Kunda, Haljala ja Rakvere ettevõtjad viitasid teistest sagedamini koostööle KOV-ga. Lisaks leiab ligi neljandik ettevõtjatest, et ka MTÜ Partnerid saaksid kohalike ressursside suurema kasutamise puhul abiks olla ning selles osas puuduvad omavalitsusüksuste vahel olulised erinevused.

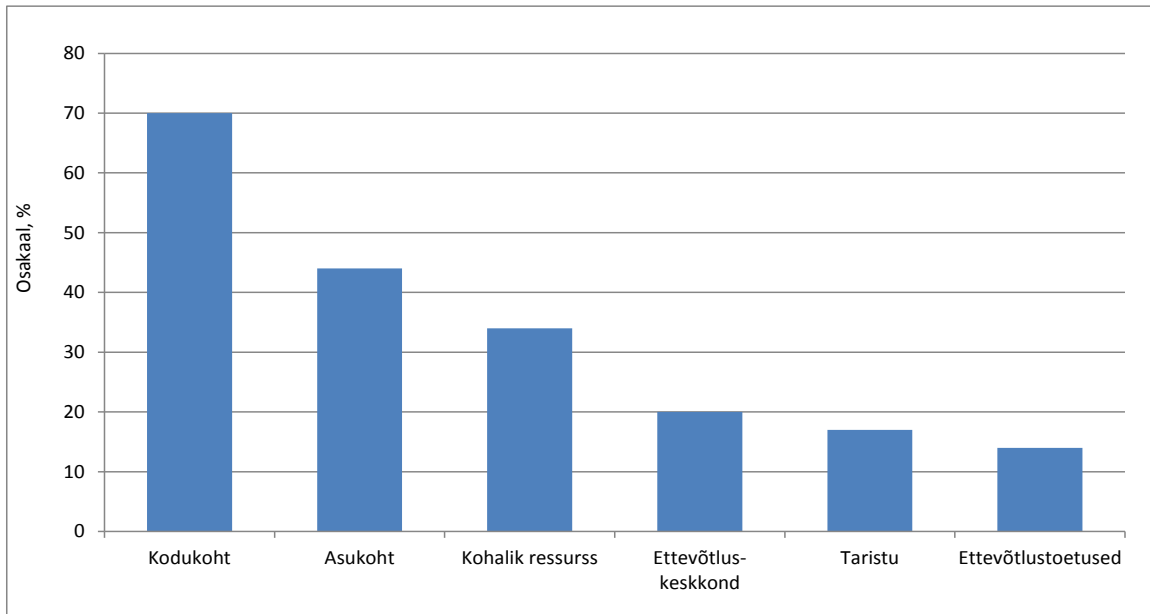
Joonis 30. Kohaliku tooraine kasutus, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

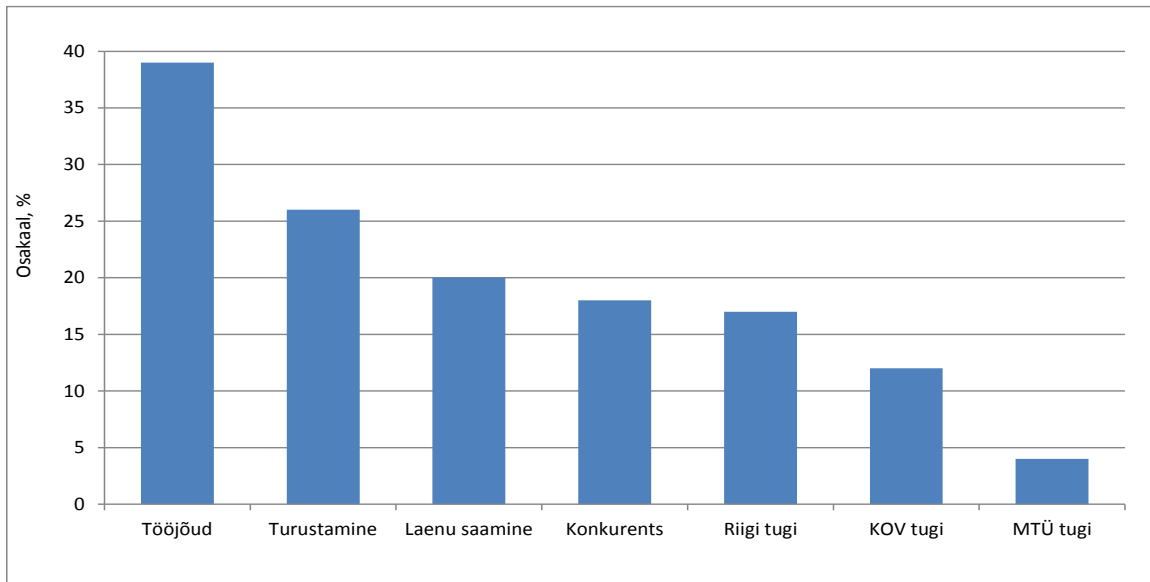
Joonis 31. Millest oleks abi kohaliku tooraine kasutusel, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Hästi olulised teemad, millele vastust otsisime, oli küsimus sellest, millised on ettevõtjate jaoks MTÜ Partnerid tegevuspiirkonnas tegutsemise eelised ning millised on peamised probleemid. Ettevõtjad võisid taas valida mitu vastusevarianti. Ootuspäraselt vastas kõige suurem osa ettevõtjatest peamise põhjusena asjaolu, et nende elukoht asub MTÜ Partnerid tegevuspiirkonnas (Joonis 32). Nii on ettevõtjate väljaränne kõige olulisem potentsiaalne risk kohalikele ettevõtlusele. Oluliselt järgmine põhjusena tõid ettevõtjad välja on logistiliselt hea asukoha ning ära märgiti veel kohalikke ressursse ja soodsat ettevõtluskeskkonda. Probleem number üks on ettevõtjate jaoks aga tööjõud – seda nii tööjõu kättesaadavuse kui eriti vajalike oskustega tööjõu leidmises (Joonis 33). Samas mainisid ka

seada kõige olulisemat probleemi vähem kui pooled ettevõtjad. Teised teemad, mida mainis vähemalt viiendik ettevõtjatest seonduvad toodangu turustamise ja laenu saamisega. Lisaks mainiti veel mitmeid tegureid, kuid nende osakaal probleemide nimistuses on juba väike. See tähendab, et ka kohaliku omavalitsuse toe puudumise üle ettevõtjad üldiselt ei kurda ning selles osas ei ole ka valdade vahel olulisi erinevusi.

Joonis 32. MTÜ Partnerid tegevuspiirkonnas tegutsemise põhjused, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Joonis 33. Ettevõtjate peamised probleemid, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Ressursside teema lõpetuseks uurime regressioonianalüüsi abil, milline on nende ettevõtete profiil, kes kasutavad peamiselt kohalikke ressursse võrreldes nende ettevõtetega, kes ei kasuta peamiselt kohalikke ressursse. Tulemustest selgub (**Tabel 34**), nagu eelnevalt selgus, erinevad kõik ülejäänud vallad selles osas Kundast ja kasutavad kohalikke ressursse rohkem. Ettevõtte asutamise aasta ja kohalike ressursside kasutamise vahel ei ole statistiliselt olulisi erinevusi. Muu tegevusvaldkonna ettevõtted kasutavad kohalikke ressursse vähem, töötajate arvu ning kohalike ressursside kasutuse vahel puudub aga taas statistiliselt oluline seos.

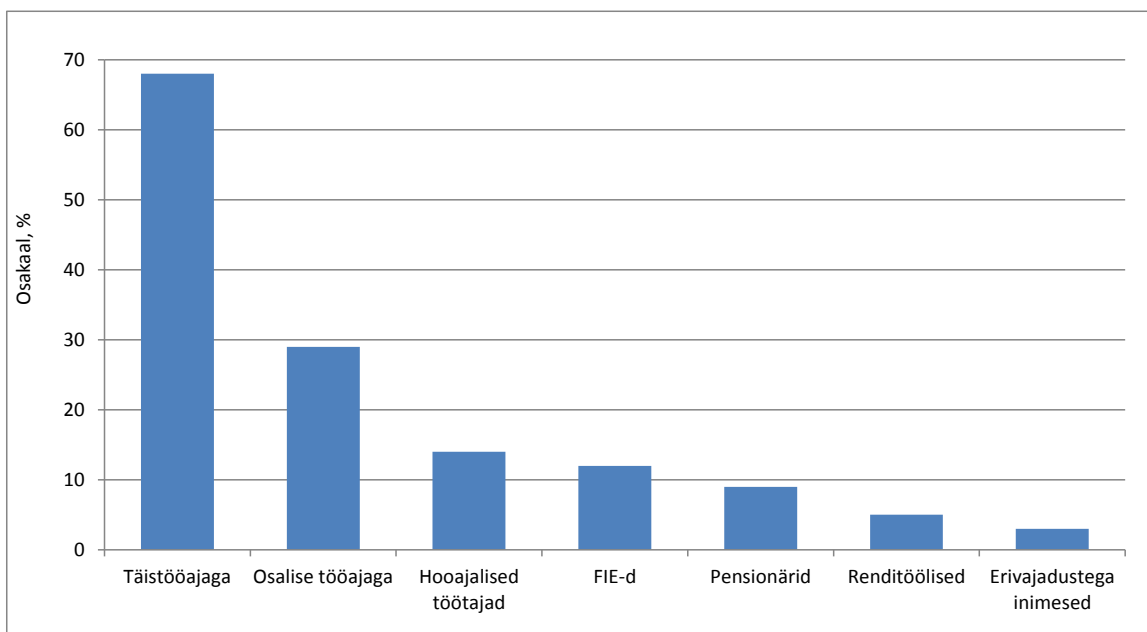
		Regressiooni- koefitsient	Statistiline olulisus
Omaalitsusüksus	Kunda	Võrdlus	
	Haljala	19,570	***
	Rakvere	17,677	***
	Sõmeru	18,359	***
	Vinni	18,851	***
	Viru-Nigula	17,502	***
Ettevõtte asutamise aasta	1991–1994	Võrdlus	
	1995–1999	1,632	
	2000–2004	1,460	
	2005–2009	1,016	
	2010–2014	1,737	
Tegevusala	Põllumajandus ja metsandus	Võrdlus	
	Tööstus	1,405	
	Muu teenindus	-1,488	
	Muu	-2,625	**
Töötajate arv	Kuni 5 töötajat	Võrdlus	
	6–10 töötajat	1,420	

Statistilise olulisuse nivoo: * 10%, ** 5%, *** 1%

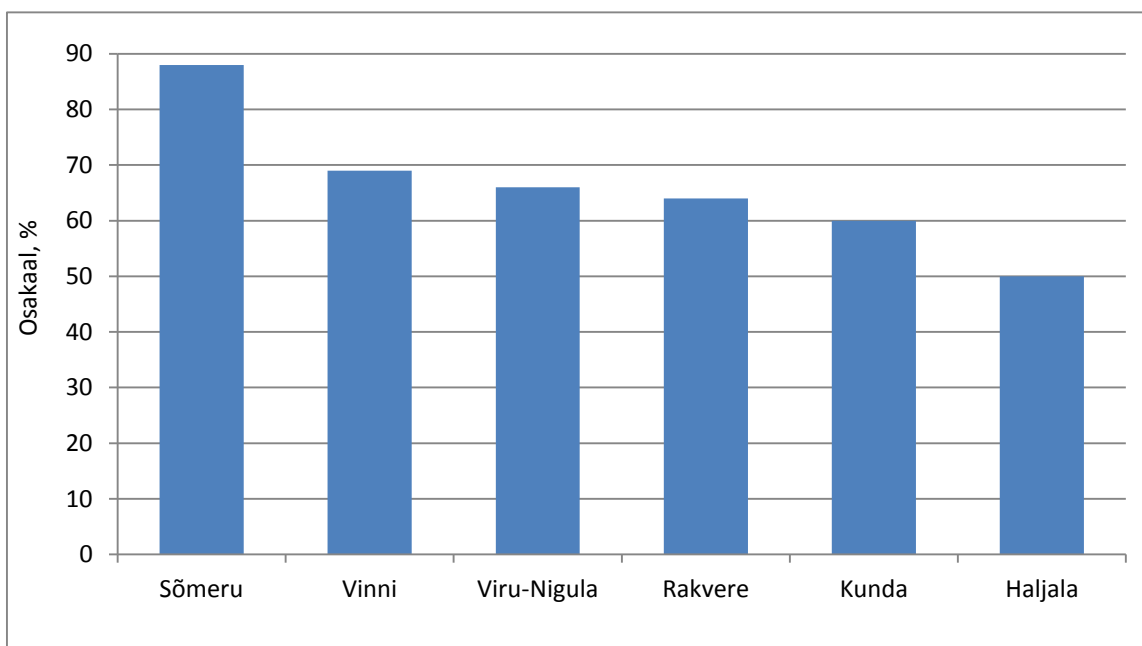
Tabel 34. Ettevõtete profiil, mis kasutavad peamiselt kohalikke ressursse (1) ja kes ei kasuta peamiselt kohalikke ressursse (0) (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

4.3. Tööjõuressurs

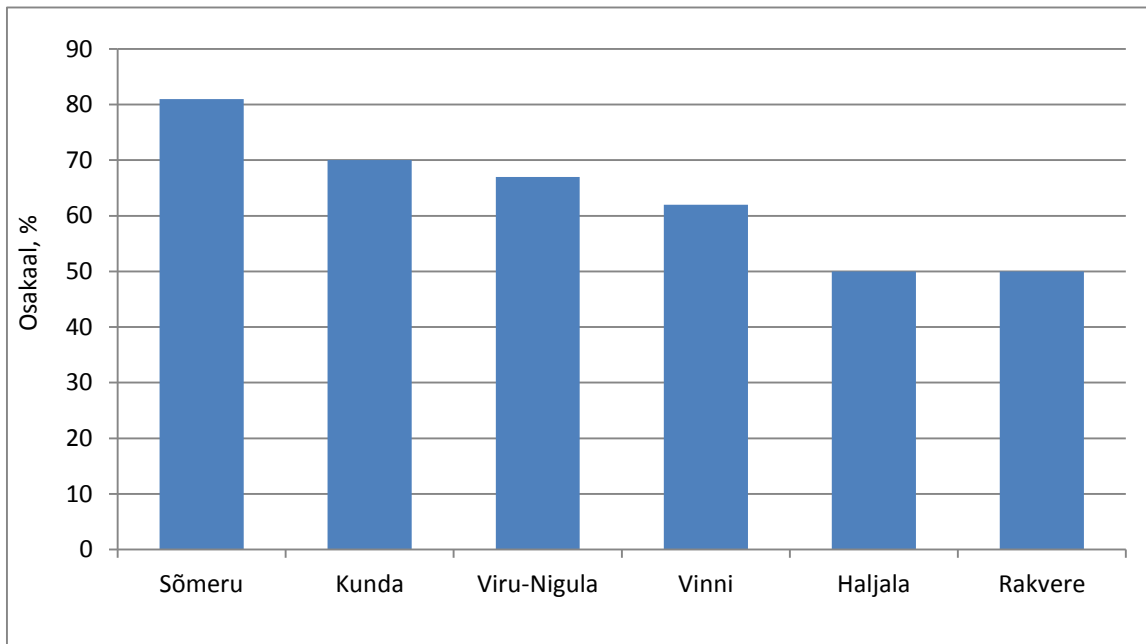
Nagu selgus küsimustiku eelmisest osast, on ettevõtjate jaoks kõige suuremad probleemid seotud tööjõuga. Seda teemat käsitles ettevõtete küsitlusuuringu ankeet ka põhjalikumalt. Valdav osa küsitletud ettevõtetest (80%) on väga väikesed, kuni viie töötajaga. See pole üllatav, sest kõige selliseid ettevõtteid ongi kõige enam (vt ka **Joonis 11**). Enamus ettevõtteid (68%) annab tööd täistööajaga töötajatele, lisaks ligi kolmandik (29%) ka osaajaga töötajatele (**Joonis 34**). Pooltes ettevõtetes on viimasel paaril aastal tööl olnud ka praktikante. Ettevõtjad on oma valgekraeliste töötajatega üldjoontes väga rahul. Olukord on halvem sinikraeliste töötajate osas: nii oskustöölise kui lihttöölise osas on oma tööjõuga rahul vähem kui 70% ettevõtjatest. Teistes valdades eristub selgelt Sõmeru, kus ettevõtjad on nii oskus- kui lihttöölisestega kõige enam rahul (**Joonised 35-36**). Haljalas seevastu on ettevõtjate rahuolemus oskus- kui lihttöölisestega kõige suurem.

Joonis 34. Töötajate profil ettevõttes, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

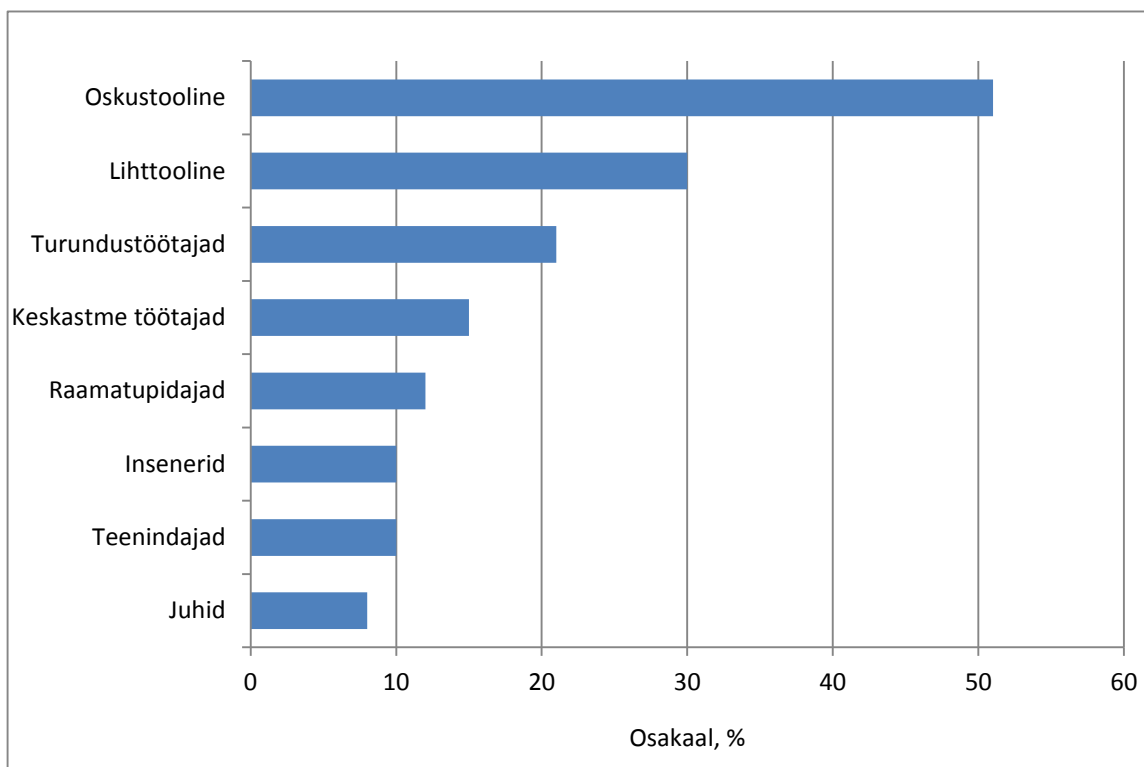

Joonis 35. Ettevõtjate rahuolu oskustöolistega, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

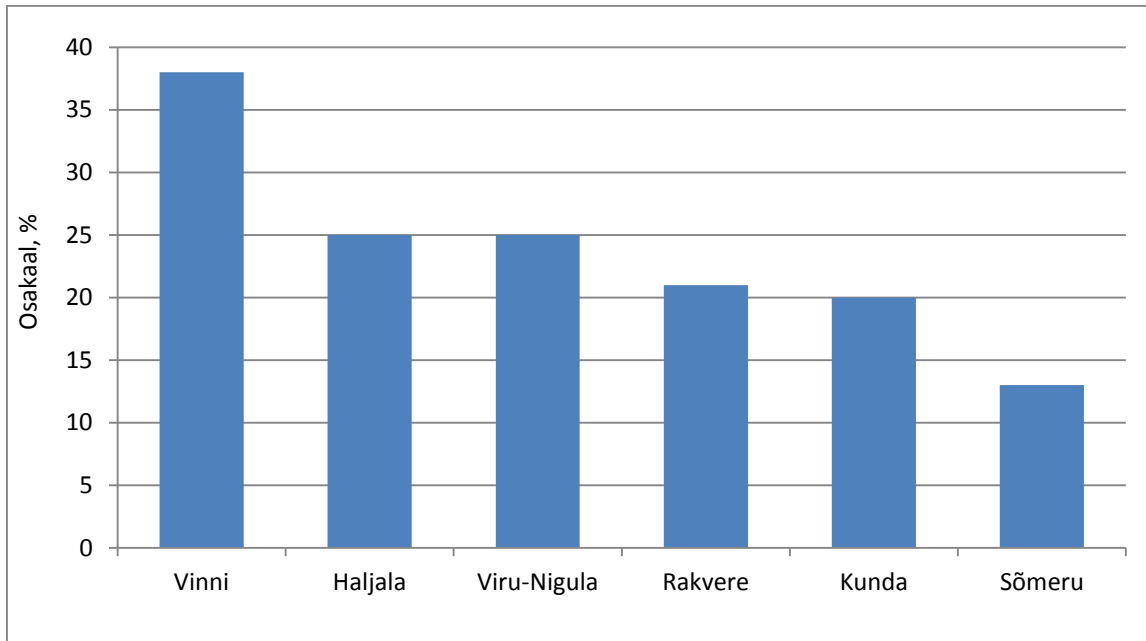

Joonis 36. Ettevõtjate rahuolu lihttöolistega, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuring).

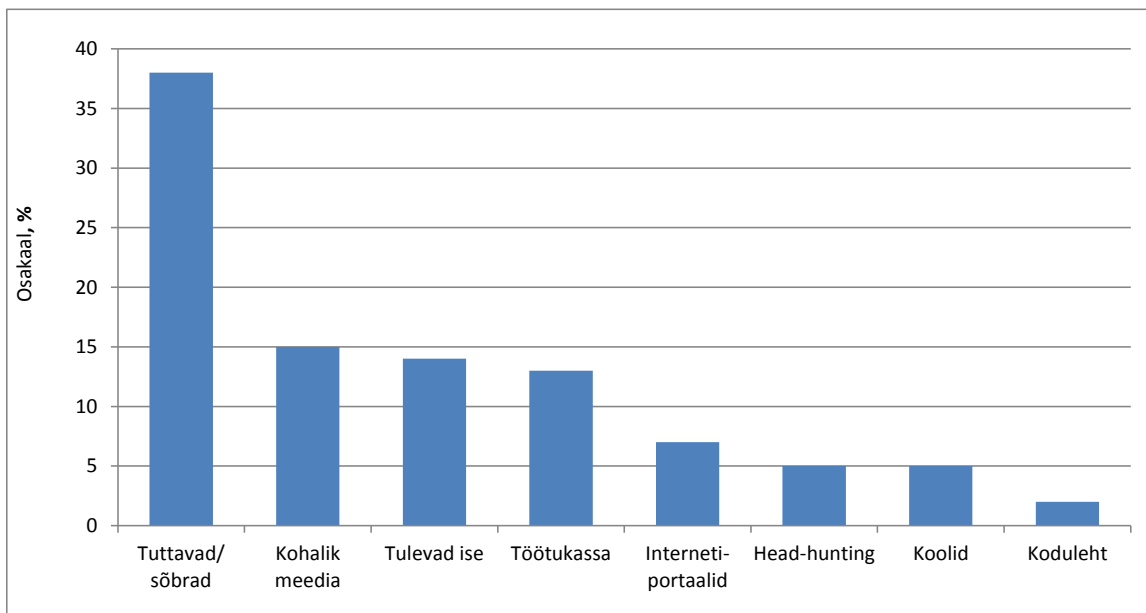
Kui vaadata seda, milliseid inimesi ettevõtjad kõige enam tööle vajavad, siis selgelt kõige suurem on vajadus oskustöötajate järele (Joonis 37). Suur on vajadus ka liht- ja turundus lihttöötajate järele. Arvestades seda, et ettevõtted on väikesed, ei ole kuigi suur vajadus juhtide ja raamatupidajate järele. Kohapealt töö leidmine on probleem veerandi ettevõtjate jaoks, suurim on tööjõu mure Vinni ja väikseim Sõmeru ettevõtjate seas (Joonis 38). Lisatöötajaid otsivad ettevõtted peamiselt tuttavate kaudu, teiste kanalite osakaal on juba oluliselt väiksem (Joonis 39). Märkimist vääriks veel kohaliku meedia kasutus, Töötukassa, lisaks mainivad mitmed ettevõtjad, et sageli leiavad töötajad pigem ise tee nende juurde.

Joonis 37. Lisatöötajate vajadus ettevõtetes, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

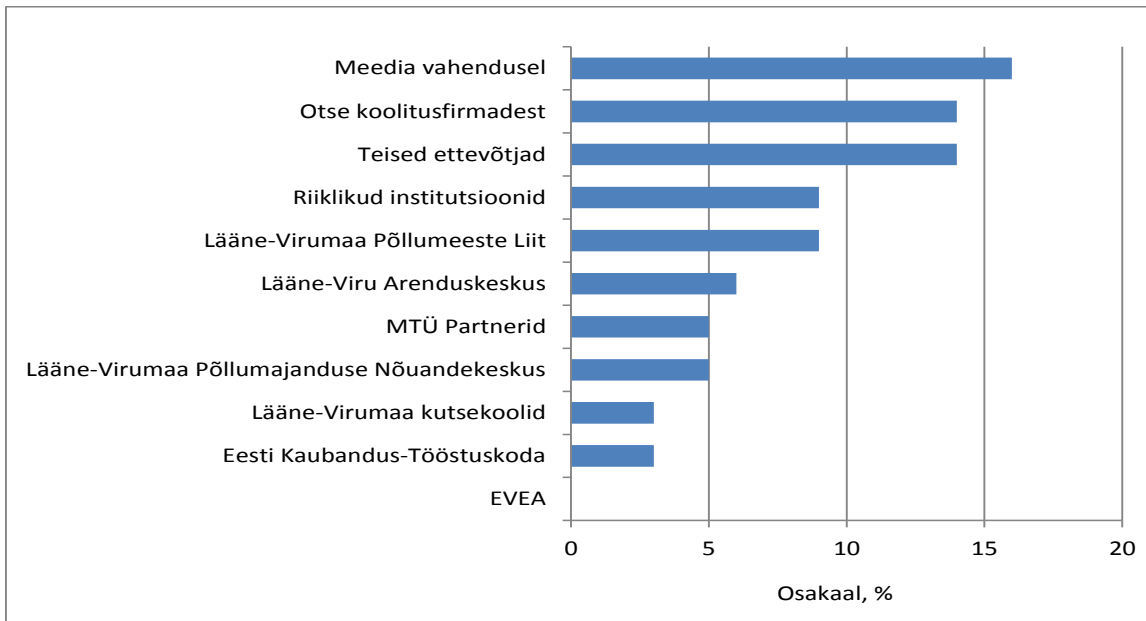
Joonis 38. Lisatöötajate leidmise probleem oma linnast/vallast, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

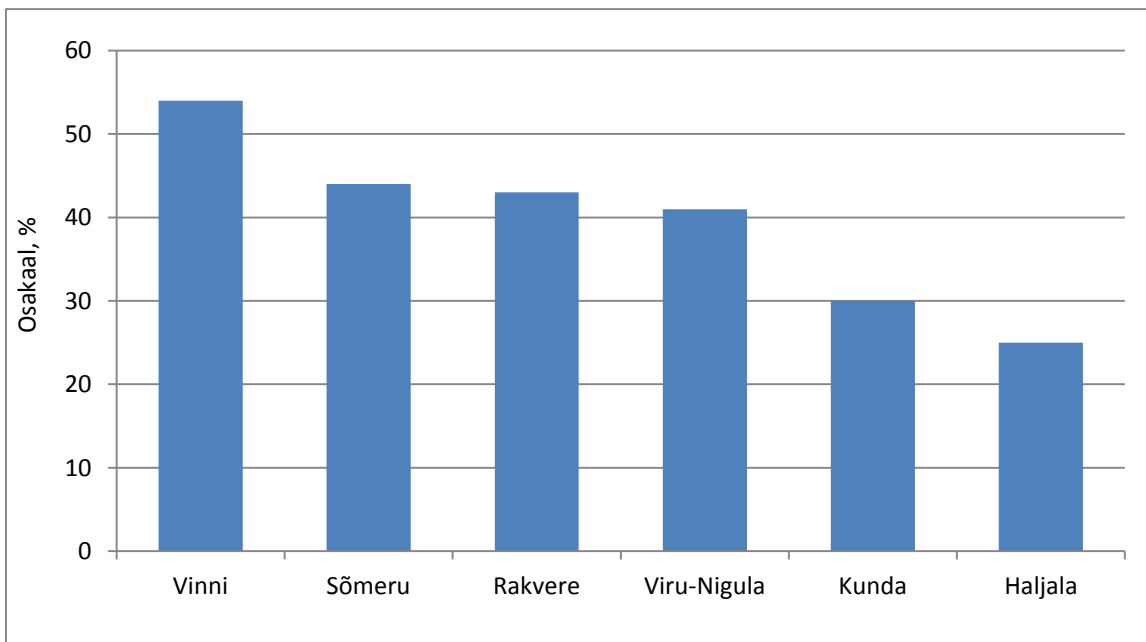
Joonis 39. Lisatöötajate otsimise kanalid, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Vaid 11% ettevõtetest ei vaja infot töötajate koolitusvõimaluste kohta. Peamiselt saadakse vajalik info kätte kas meediast, otse koolitusfirmadest või teistelt ettevõtjatelt. Teiste info saamise allikate osakaal jääb juba väiksemaks (**Joonis 40**). Ankeedis olid küsimused ka selle kohta, millised on suurimad tööjõuga seotud probleemid. Valik hõlmas palka, töötajate oskusi, töötajate töökultuuri, distsipliini, tööpinge taluvust, soovi ennast täiendada, edutamist jne. Nendele küsimustele vastasid ettevõtjad üllatavalt ühtemoodi ning kõik need tegurid leidsid mainimist 25-40% ettevõtjate poolt. Enim mainiti seda, et töötajad ei ole rahul palgaga, seda tegi 40% ettevõtjatest. Vastused sellele küsimusele varieerusid ka omavalitsusüksuste kaupa. Palga teemat mainisid kõige sagedamini Vinni

ja kõige harvem Haljala ettevõtjad (**Joonis 41**). Vaid iga kümnes ettevõtja lisas, et ettevõttest on viimasel kolmel aastal lahkunud mõni töötaja madala palga tõttu.

Joonis 40. Info töötajate koolitamise kohta, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Joonis 41. Rahulolematuse palgaga, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Töõjõuressursside teema lõpetuseks uurime regressioonanalüüsi abil, milline on nende ettevõtete profiil, kelle jaoks töötajad (nii kättesaadavus kui oskused) on probleem võrreldes nende ettevõtete, kes töötajade probleemiks ei pea. Regressioonanalüüsis on meil neli tunnust: omavalitsusüksus, ettevõtte asutamise aasta, tegevusala ja töötajate arv. Tulemustest selgub (**Tabel 35**), et statistidelt olulisi erinevusi nende kahe rühma ettevõtete vahel ei ole. Teisisõnu tähendab see tulemus, et töötajate kättesaadavus ja oskused on ühtviisi probleemid kõikides valdades ja ettevõtete tegevusalades/-valdkondades, nii värskest asutatud kui kaua toimivates ning nii suuremates kui

väiksemates ettevõtetes. Ainsana eristuvad teistest „muu teeninduse“ ettevõtted, kus tööjõu probleem on keskmisest teravam.

		Regressiooni- koefitsient	Statistiline olulisus
Omaavalitsusüksus	Kunda	Võrdlus	
	Haljala	,97	
	Rakvere	,29	
	Sõmeru	,39	
	Vinni	1,64	
	Viru-Nigula	1,07	
Ettevõtte asutamise aasta	1991–1994	Võrdlus	
	1995–1999	-,26	
	2000–2004	-1,88	
	2005–2009	-1,30	
	2010–2014	-,07	
Tegevusala	Põllumajandus ja metsandus	Võrdlus	
	Tööstus	-1,82	
	Muu teenindus	3,15	**
	Muu	,77	
Töötajate arv	Kuni 5 töötajat	Võrdlus	
	6–10 töötajat	,57	

Võrdlus: Selle rühma suhtes on arvatud regressioonikoefitsiendid

Statistilise olulisuse nivoo: * 10%, ** 5%, *** 1%

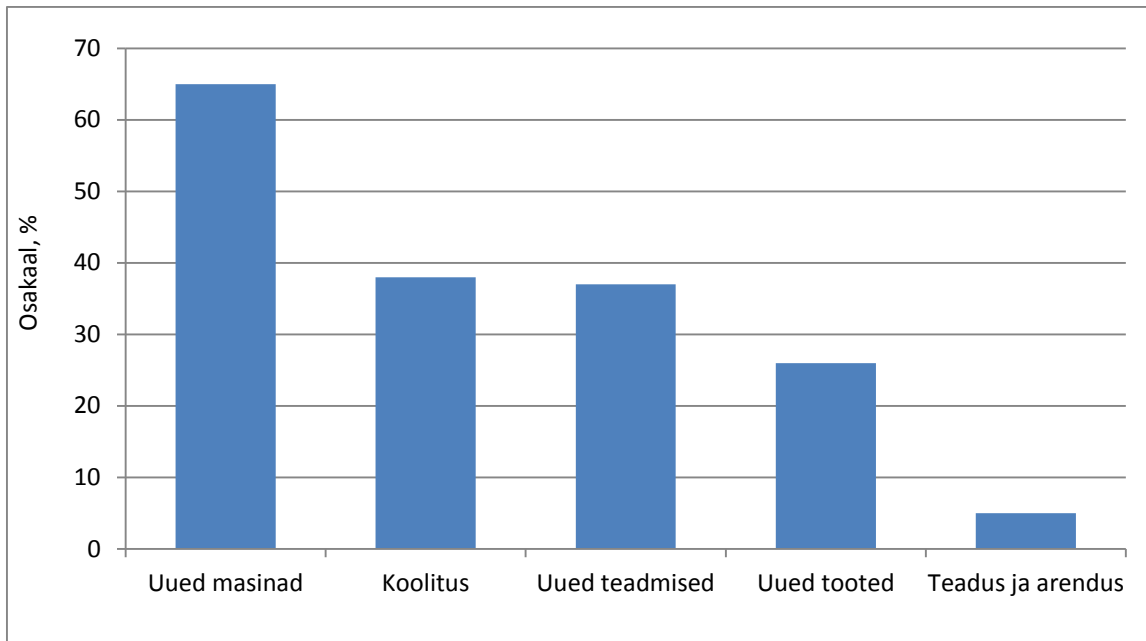
Tabel 35. Ettevõtete profiil, kelle jaoks tööjõud on probleem (1) ja kelle jaoks tööjõud ei ole probleem (0).

4.4. Innovatsioon

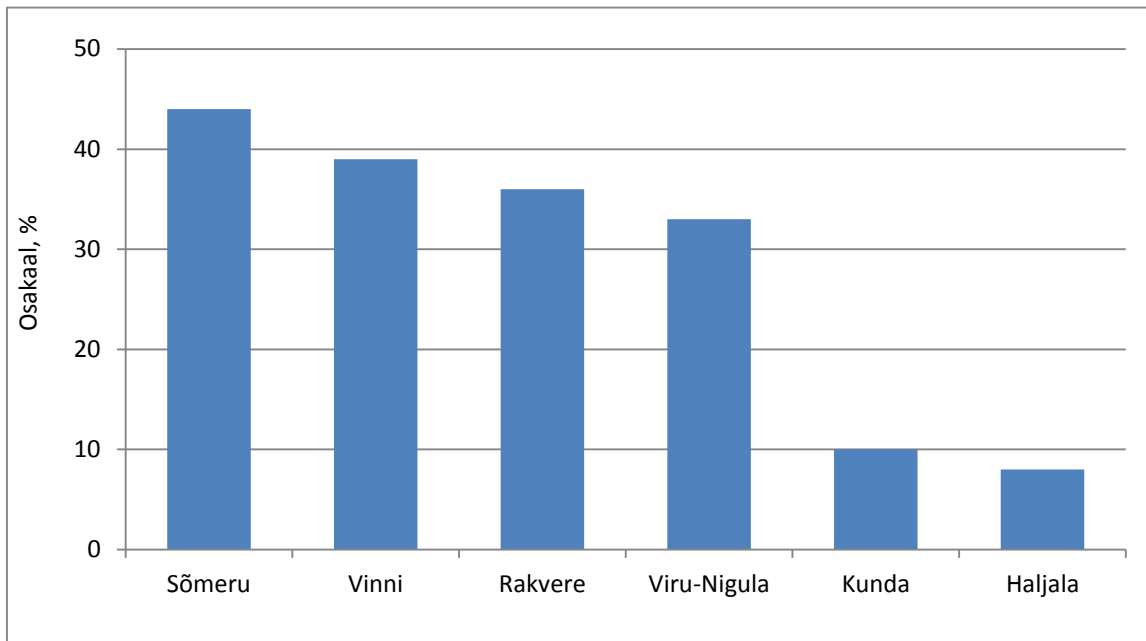
Vaid 16% küsitletud ettevõtetest ei ole viimase kolme aasta jooksul tegelenud innovatsiooniga. Kõige enam on panustatud masinate, seadmete ja tarkvara uuendamisse, seda kõikides MTÜ Partnerid koostööpiirkonna omavalitsusüksustes, järgnevad võrdselt töötajate koolitus ja uute teadmiste hankimine väljastpoolt ettevõtet ning mis eriti oluline, ka uute toodetega turule tulemine (**Joonis 42**). Suurem osa ettevõtjaid (73%) on uuenduste läbiviimiseks kasutanud omavahendeid, 30% Euroopa Liidu toetusvahendeid ja 23% on võtnud selleks pangalaenu.

Euroopa vahendite kaasamise osas on erinevused märkimisväärsed: Sõmeru vallas on uuringus osalenud ettevõtted on selles osas olnud kõige aktiivsemad, samuti Vinni, Rakvere ja Viru-Nigula ettevõtted (**Joonis 43**). Uuendusteni jõudmise teed on ettevõtete jaoks väga kirjud. Kõige enam (65%) juhtudel on sellele kaasa aidanud tihe koostöö seadmete, materjalide ja tarkvara tarnijatega, tähtsuset kolm järgmist tegurit on osalemine konverentsidel, messidel ja näitustel; ettevõtte sisesed

arendustööd; ning konkurendid ja teised sama valdkonna ettevõtted. Viimane tegur näitab niisiis konkurentsi kui edasiiviiva jõu tähtsust.

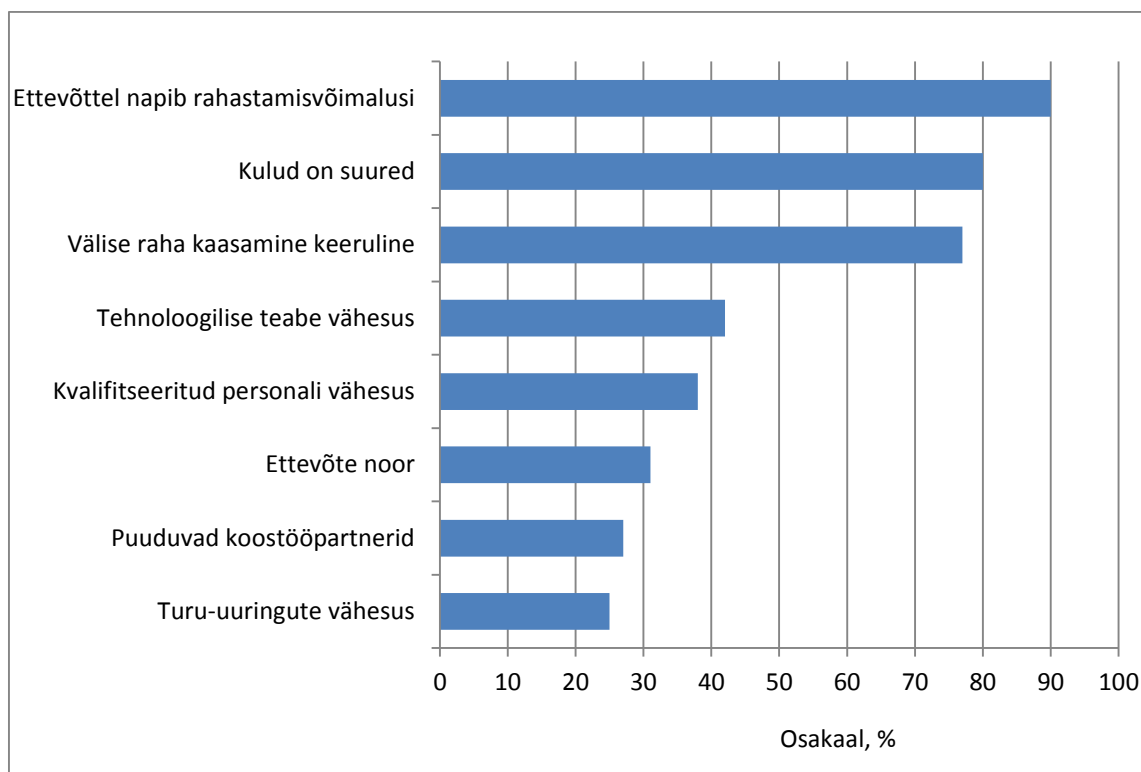
Joonis 42. Uuendused ettevõttes, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Joonis 43. Euroopa Liidu vahendite kasutamine innovatsioonis, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Kui küsida ettevõtjatelt, millised on peamised probleemid ja takistused innovatsioonide elluviimisel, siis kõige enam mainitakse rahastusega seotud probleeme: ühelt poolt on kulud suure ja teiselt poolt napib raha nii omavahendite kui välise kaasamise mõttes (**Joonis 44**). Suured kulud pole üllatavad arvestades, ettevõtted on kõige enam püüdnud investeerida uute masinate ja seadmete soetamisse. Kokkuvõttes on innovatsioonide osa küsimustest kooruv siiski positiivne: kõikides MTÜ Partnerid tegevuspiirkonna omavalitsusüksustes tegelevad ettevõtted aktiivselt uuendustega, sh arvestatav osa

neist ja uute toodete turule toomisega, selleks kasutatakse väga erinevaid kanaleid ning peamiselt nähakse vaeva uuenduste finantspoolega.

Joonis 44. Innovatsiooni takistavad tegurid, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Innovatsioonide teema lõpetuseks uurime regressioonianalüüsi abil, milline on nende ettevõtete profiil, kelle on rahaliste omavahendite olemasolu väga oluline innovatsioone takistav tegur võrreldes nende ettevõtetega, kelle jaoks rahalised vahendid ei ole nii suureks probleemiks. Tulemustest selgub (Tabel 36), et Sõmeru, Vinni ja Viru-Nigula ettevõtete jaoks on probleem suurem kui teistes MTÜ Partnerid tegevuspiirkonna omavalitsusüksustes paiknevatel ettevõtetel. Samuti on omavahendid suuremaks probleemiks teenindusettevõtete jaoks. Ettevõtte asutamise aja ja töötajate arvu ning omavahendite olemasolu vahel innovatsiooniks puudub aga selge seos.

		Regressiooni- koefitsient	Statistiline olulisus
Omavalitsusüksus	Kunda	Võrdlus	
	Haljala	0,90	
	Rakvere	0,66	
	Sõmeru	2,09	**
	Vinni	2,17	**
	Viru-Nigula	1,74	*
Ettevõtte asutamise aasta	1991–1994	Võrdlus	
	1995–1999	-1,50	
	2000–2004	-0,59	
	2005–2009	-1,50	

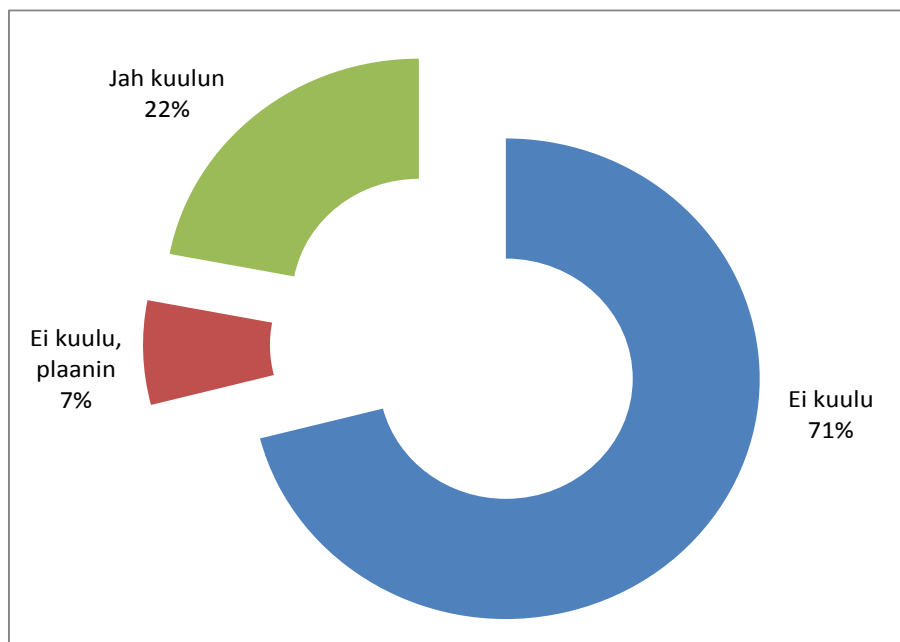
	2010–2014	-0,89	
Tegevusala	Põllumajandus ja metsandus	Võrdlus	
	Tööstus	0,62	
	Muu teenindus	2,17	**
	Muu	2,26	**
Töötajate arv	Kuni 5 töötajat	Võrdlus	
	6–10 töötajat	-0,03	

Võrdlus: Selle rühma suhtes on arvatatud regressioonikoefitsiendid
Statistilise olulisuse nivoo: * 10%, ** 5%, *** 1%

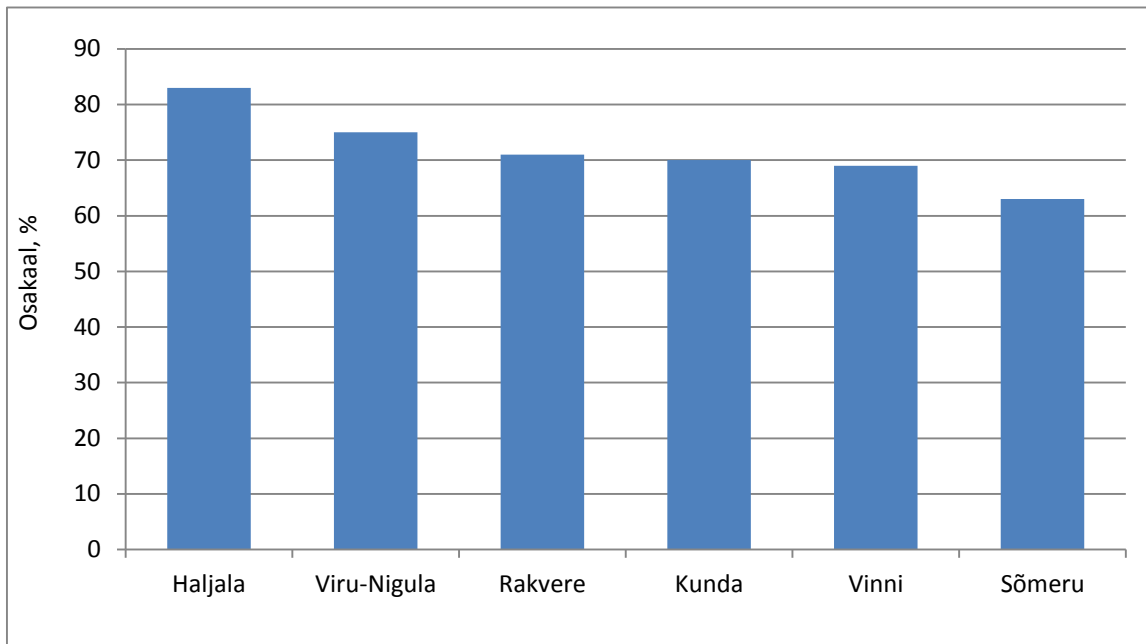
Tabel 36. Ettevõtete profiil, mille jaoks omavahendite olemasolu innovatsiooniks suur probleem (1) ja ettevõtteid, kelle jaoks see nii suur probleem ei ole (0).

4.5. Koostöö

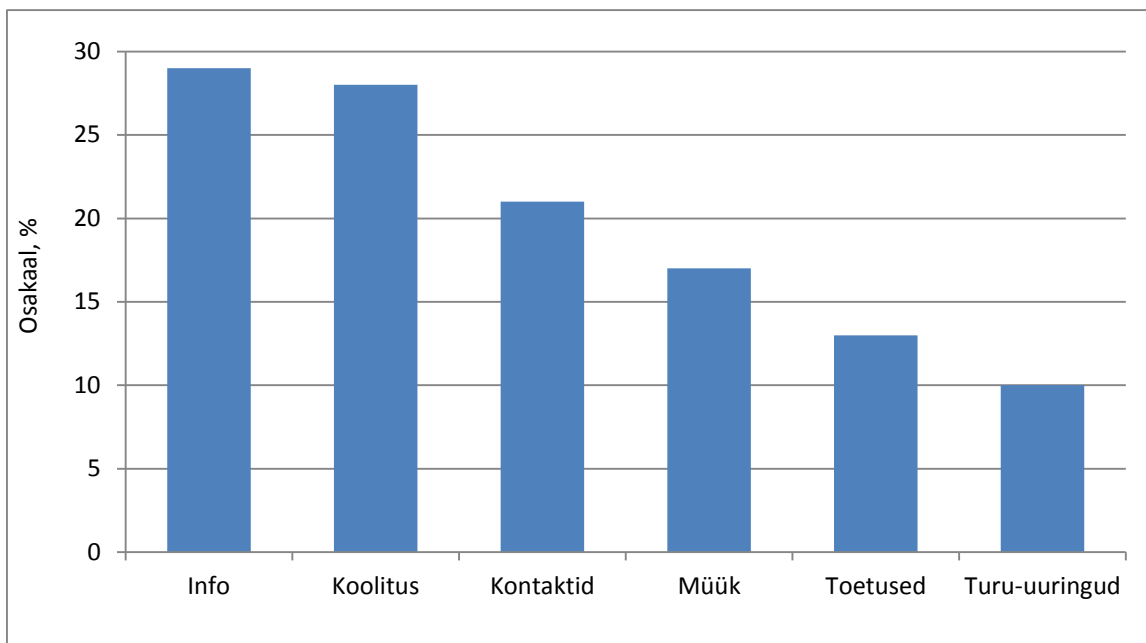
Tõenäoliselt seepärast, et valdav osa ettevõtteid on väikesed, ei kuulu nad üldjuhul (78%) mitte ühtegi erialaliitu (**Joonis 45**). Haljalas on selliseid ettevõtteid kõige rohkem ja Sõmerus kõige vähem (**Joonis 46**). Siiski plaanib väike osa (7%) neist ettevõtetest mõnesse erialaliitu astuda. Need ettevõtteid, kes erialaliitusesse kuuluvad (22%) on aga aktiivsed, sest enamik neist kuulub rohkem kui ühte erialaliitu. Erialaliitudest saadav suurim kasu on informatsioon, koolituskulud, kontaktid ning nende kaudu oma teenustele ja toodetele turustuskanalite leidmine (**Joonis 47**).

Joonis 45. Erialaliitusesse kuulumine, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

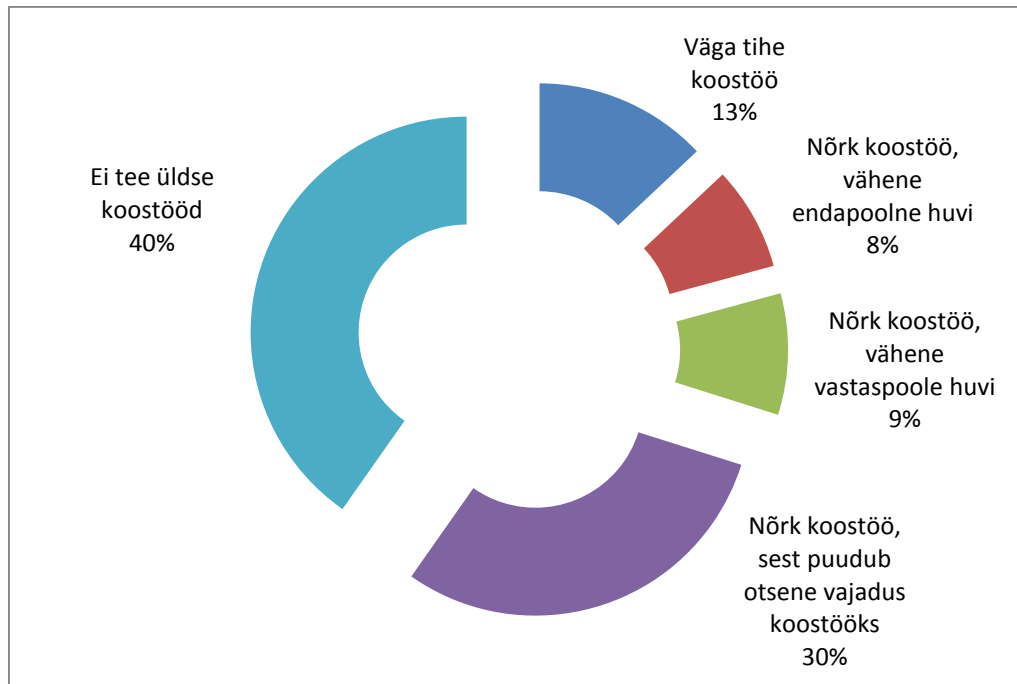
Joonis 46. Ettevõtete osakaal, kes ei kuulu erialaliitusesse, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

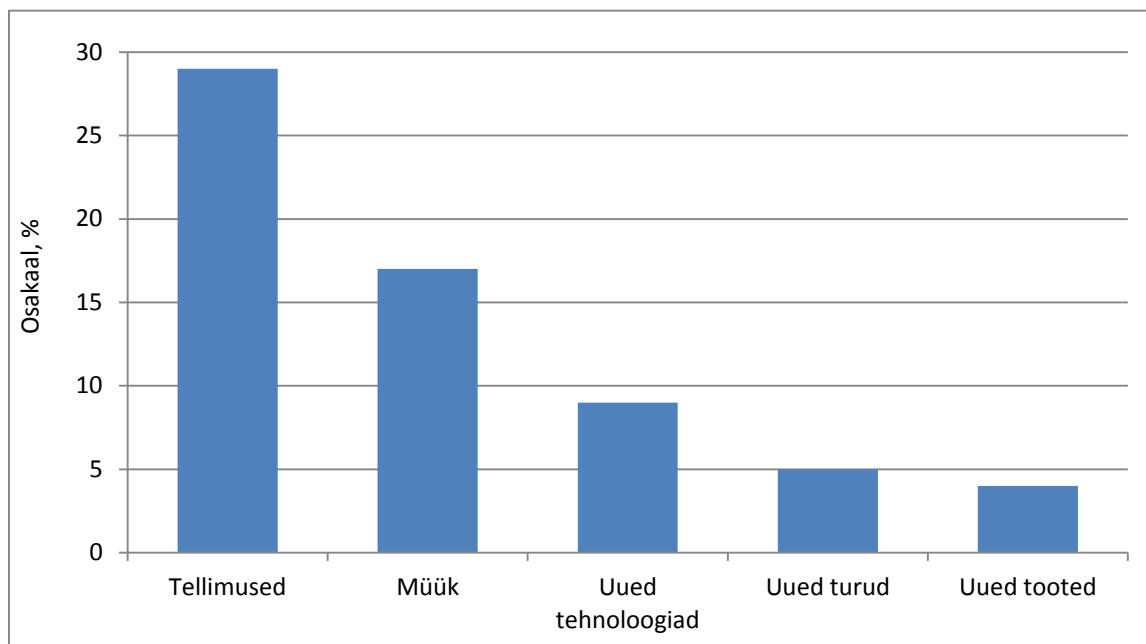
Joonis 47. Kasu erialaliitusesse kuulumisest, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Kuna otseselt erialaliitusesse kuulumine oli ootuspäraselt tagasihoidlik, keskendus ankeet ka teistele võimalikele koostöövormidele teiste ettevõtetega. Tulemustest ilmneb, et ligi pooled ettevõtted (47%) teevad väga vähesel määral koostööd ning 40% ei tee üldse teiste ettevõtetega koostööd (Joonis 48). Selgelt koostööle on orienteeritud ligi iga kümnes ettevõtte. Seega kui innovatsioonide osas koorus välja küllaltki positiivne pilt, siis koostöö osas võib enamiku küsitletud ettevõtete kohta öelda, et tegemist on omaette tegutsevate väikeettevõtetega. Kui koostööd siiski tehakse, siis kõige olulisem koostöö vorm on ühiselt tellimuste täitmine, mida ligi kolmandik (Joonis 49). Arvestades ettevõtete väiksust, on see väga loogiline koostöö vorm ning tõenäoliselt just selle koostöö vormi osas on kõige rohkem arenguruumi, mida ehk saaks ka avaliku sektori abiga toetada. Viiendik ettevõtjatest märgib ära veel müügi- ja turundusalase koostöö teiste ettevõtetega, ülejäänud

koostöövormide osa on veelgi väiksem. Lisaks koostööle uurisime ka infovahetust ning 44% ettevõtjatest tões, et toimub infovahetus teiste ettevõtetega.

Joonis 48. Koostöö teiste ettevõtetega, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

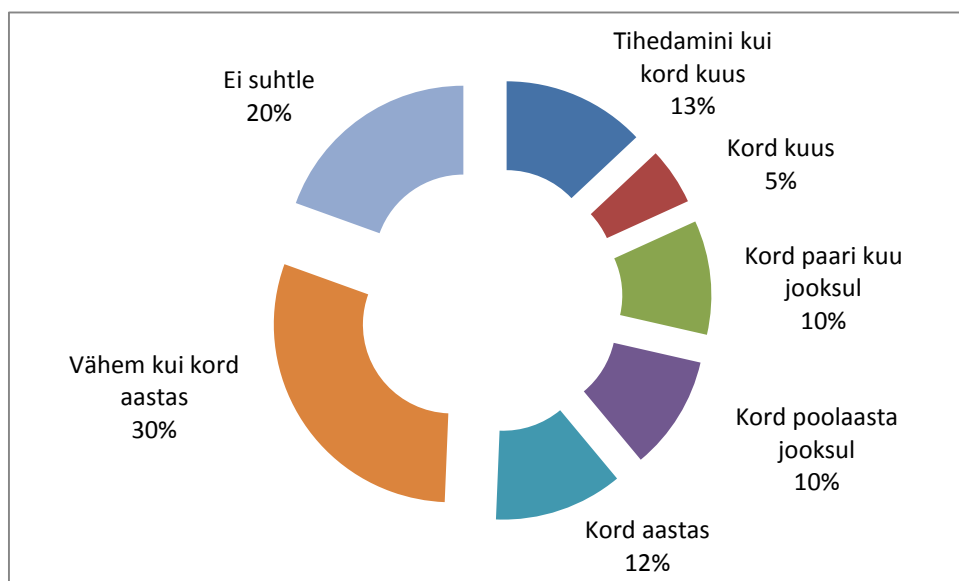

Joonis 49. Peamised koostöö vormid teiste ettevõtetega, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

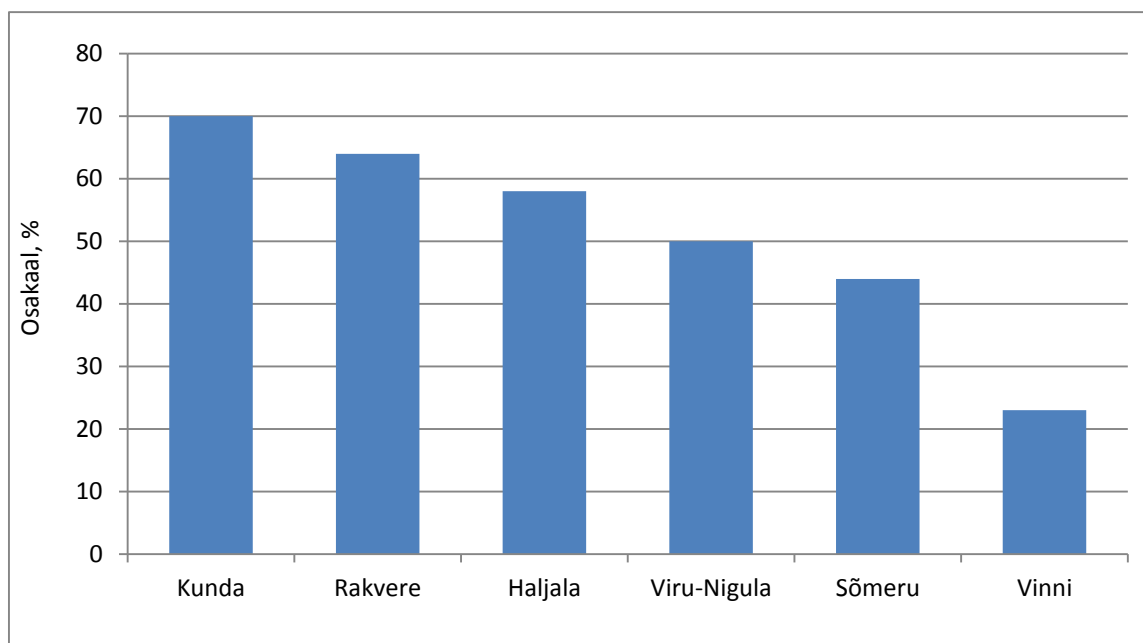
Teataval määral hoiavad ettevõtjad sidet ka oma koduvallaga: ligikaudu pooled ettevõtjad suhtlevad koduvalla/-linnaga vähemalt kord aastas ja ülejäänud harvemini või üldse mitte (Joonis 50). Tegevuspiirkondade valdade ja linnade vahel suuri erinevusi: kõige enam suhtlevad omavalitsusjuhtidega Kundas, Rakeveres ja Haljalas küsitletud ettevõtjad (Joonis 51). Üllataval kombel ei pea ettevõtjad omavalitsusjuhtidega kuigi oluliseks, kusjuures neljandik ettevõtjatest on jätnud sellele küsimusele üldse vastamata (Joonis 52). Kõige väikesem huvi vallaga koostöö suhtes ilmnes

Rakvere vallas küsitletud ettevõtjate seas. Valdkondade kaupa on ettevõtjate huvi koostöökõs vallaga kõige suurem vee, kanalisatsiooni ja teede valdkonnas (**Tabel 37**).

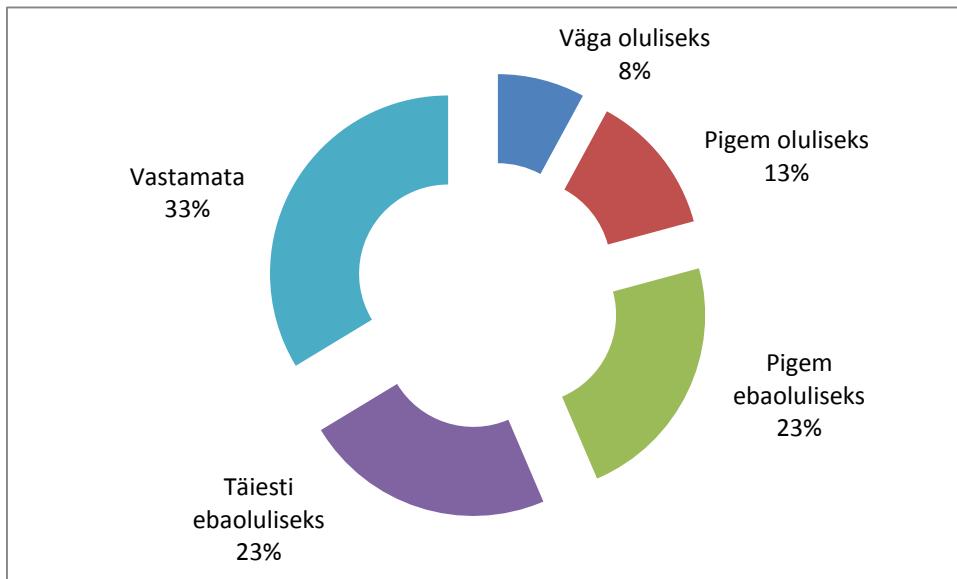
Ankeedis palusime välja tuua ka probleemid juhul kui koostöö omavalitsusega on nõrk. Sellel küsimusel puudusid vastusevariandid ja ettevõtjad said vabalt oma arvamust avaldada. Seda võimalust kasutas viiendik ettevõtjatest, kuid mingeid suuri probleeme või etteheiteid neist omavalitsusjuhtidele välja ei koorunud. Tõsi, üksikud ettevõtjad märkisid, et omavalitsusjuhtide huvi ettevõtjate tegevuse vastu võiks olla suurem. Nii võib kokkuvõttes öelda, et ettevõtjad teevad omavahel vähe koostööd ning ka avaliku sektoriga suhtlus on pigem tagasihoidlik, kuid otseselt probleeme suhtluses omavalitsusjuhtidega ei näe ühegi koostööpiirkonna valla ettevõtteid.

Joonis 50. Suhtlemise sagedus koduvalla/-linnaga, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Joonis 51. Suhtlemise sagedus koduvalla/-linnaga, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Joonis 52. Suhtlemise tähtsus koduvalla/-linnaga, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

	Teised ettevõtjad	KOV	Teadus- ja arendusasutused	Eriala-liidud	Konsul-tandid	MTÜ Partnerid
Infovahetus	29	14	5	10	10	8
Vee, kanalisatsiooni, teede jm arendus	8	28	0	0	1	0
Osalemine ümarlaudadel vms tegevus	16	9	4	7	4	5
Kohalike ürituste toetamine	10	10	0	2	0	3
Rakendus-uuringud	1	4	9	0	1	1
Tootmis/teenindusprotsessi arendus	17	1	3	6	3	1
Turundus	25	1	0	5	2	0
Personali koolitus	12	1	9	6	3	3
Planeerimine, äriplaanid	10	7	3	5	14	3
Keskkonnanõuete täitmine	14	16	3	5	5	0

Tabel 37. Ettevõtjate koostöövormid ja –partnerid, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Koostöö teema lõpetuseks uurime regressioonanalüüsi abil, milline on nende ettevõtete profiil, kes teevad koostööd teiste MTÜ Partnerid ettevõtetega ning kes ei tee üldse teistega koostööd. Tulemustest selgub (Tabel 38), et statistidelt olulisi erinevusi nende kahe rühma ettevõtete vahel ei ole. Ainsanaks erandiks 2000-2004 loodud ettevõtted. Teisisõnu tähendab see tulemus, et koostöö osas puuduvad erinevused valdade ja ettevõtete tegevusalade/valdkondade vahel, nii suuremates kui väiksemates ettevõtetes on koostöö ühtemoodi tagasihoidlik.

		Regressiooni- koefitsient	Statistiline olulisus
Omavalitsusüksus	Kunda	Võrdlus	
	Haljala	,27	
	Rakvere	-,22	
	Sõmeru	,61	
	Vinni	1,16	
	Viru-Nigula	,17	
Ettevõtte asutamise aasta	1991–1994	Võrdlus	
	1995–1999	1,12	
	2000–2004	2,39	***
	2005–2009	1,02	
	2010–2014	1,53	
Tegevusala	Põllumajandus ja metsandus	Võrdlus	
	Tööstus	0,16	
	Muu teenindus	0,08	
	Muu	0,58	
Töötajate arv	Kuni 5 töötajat	Võrdlus	
	6–10 töötajat	0,63	

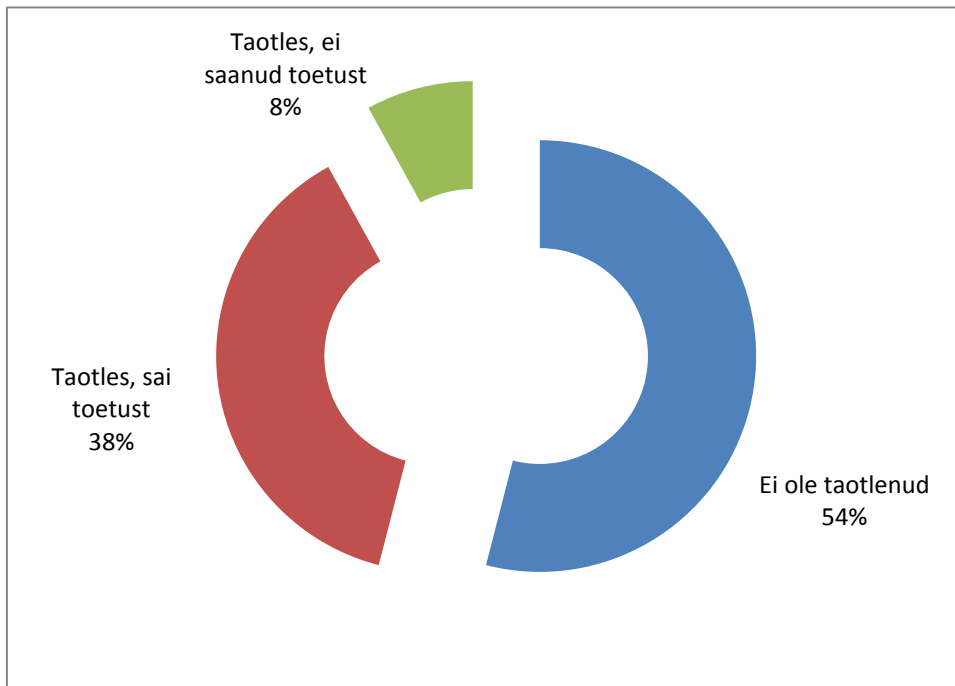
Võrdlus: Selle rühma suhtes on arvatud regressioonikoefitsiendid

Statistilise olulisuse nivoo: * 10%, ** 5%, *** 1%

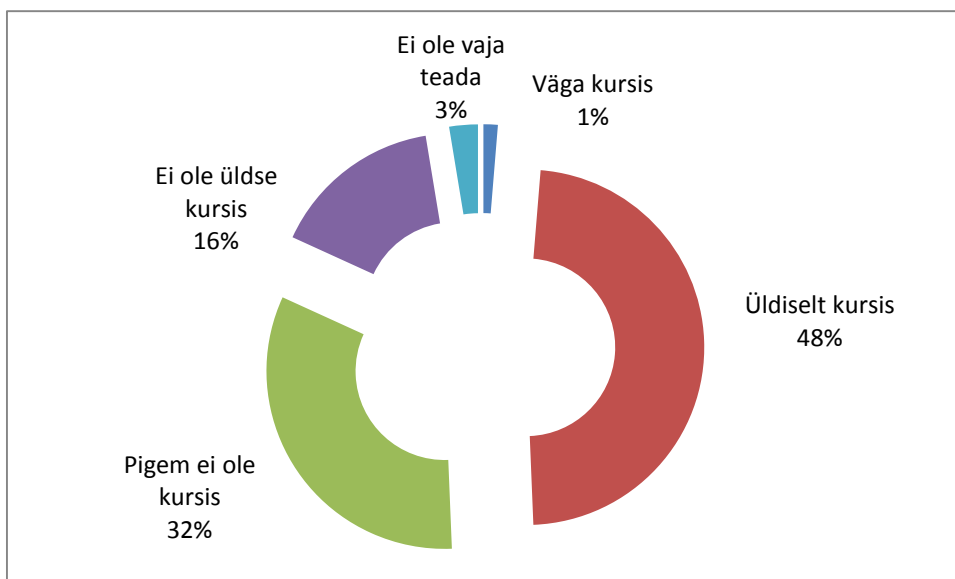
Tabel 38. Ettevõtete profiil, mis teevad koostööd teiste ettevõtetega (1) ja mis teiste ettevõtetega koostööd ei tee (0).

4.6. Toetused

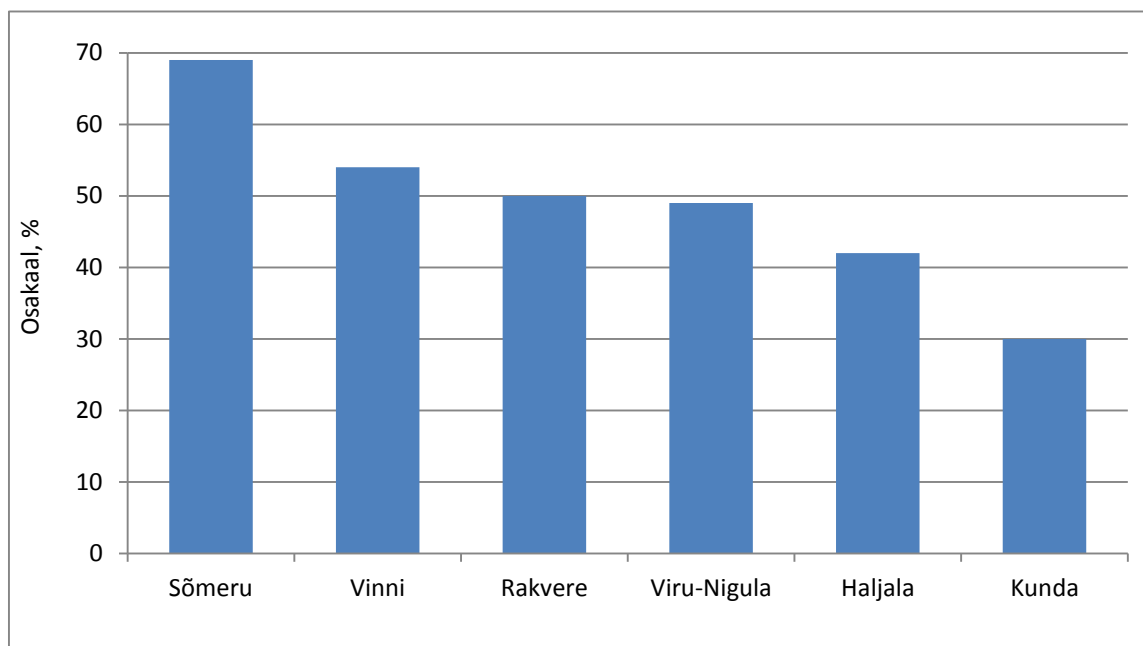
Avatus koostööle avaliku sektoriga on ettevõtjate jaoks seega oluline ning nii uuriti ka ankeedis viimase teemana seda, kuid võrd teadlikud on ettevõtjad erinevatest ettevõtlusega seotud toetusmehhanismidest ning kuid võrd nad neid mehhanisme ka kasutavad või kasutada soovivad. Tulemustest ilmneb mõnevõrra üllatavalt asjaolu, et ligi pooled ettevõtted on vähemalt korra toetust taotlenud ja kolmandik neist on ja toetust saanud (**Joonis 54**), samas kui pooled ettevõtjad ei ole kas üldse mitte või kuigi hästi toetustega kursis (**Joonis 55**). Vaid 1% ettevõtjatest on toetustega väga hästi kursis. Küsitletud ettevõtete seast ilmneb, et Sõmerus on selles osas olukord mõnevõrra parem ning Kundas kõige kehvem (**Joonis 56**).

Joonis 54. Toetuste taotlemine, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Joonis 55. Teadmised ettevõtlusega seotud toetustest, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Joonis 56. Teadmised ettevõtlusega seotud toetustest, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Tegevused	Minu toetuse taotlus rahuldati			Oleksin tegevuse ellu viinud ka ilma toetuseta
	täielikult	osaliselt	ei rahuldatud	
Investeeringud ehitistesse ja rajatistesse	59	12	29	7
Investeeringud masinatesse ja seadmetesse	66	9	26	13

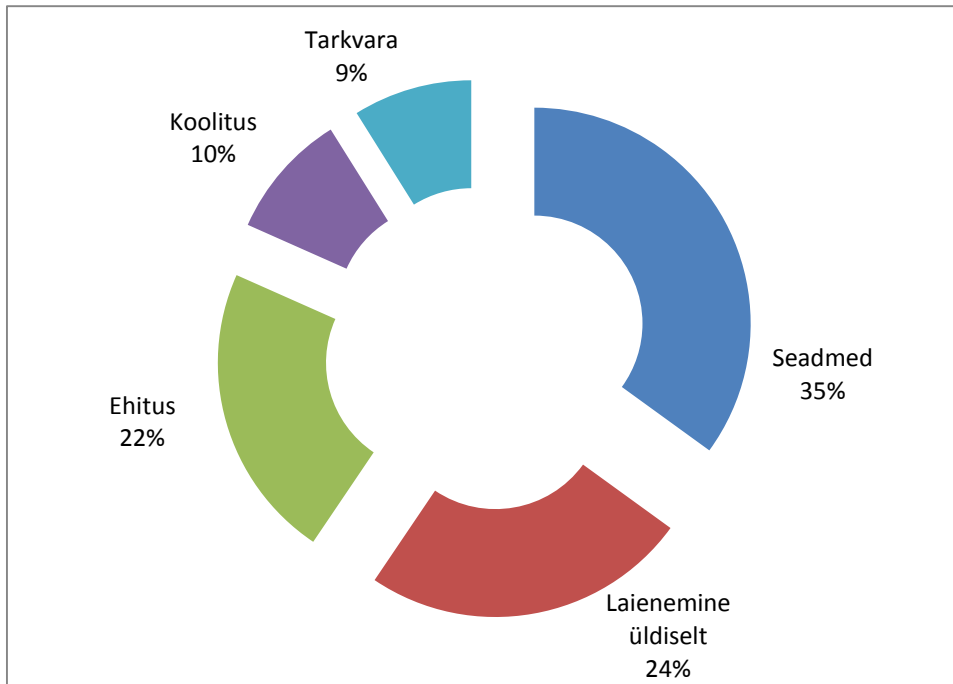
Tabel 39. Toetuste taotlemine, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Umbes pooltel MTÜ Partnerid tegevuspiirkonnas küsitletud ettevõtetel on toetuste taotlemise kogemus. Ankeedis uuriti ka täpsemalt, milleks teotust küsiti ja kui edukad oldi. Täpsemalt uuriti alljärgnevaid toetuste vorme:

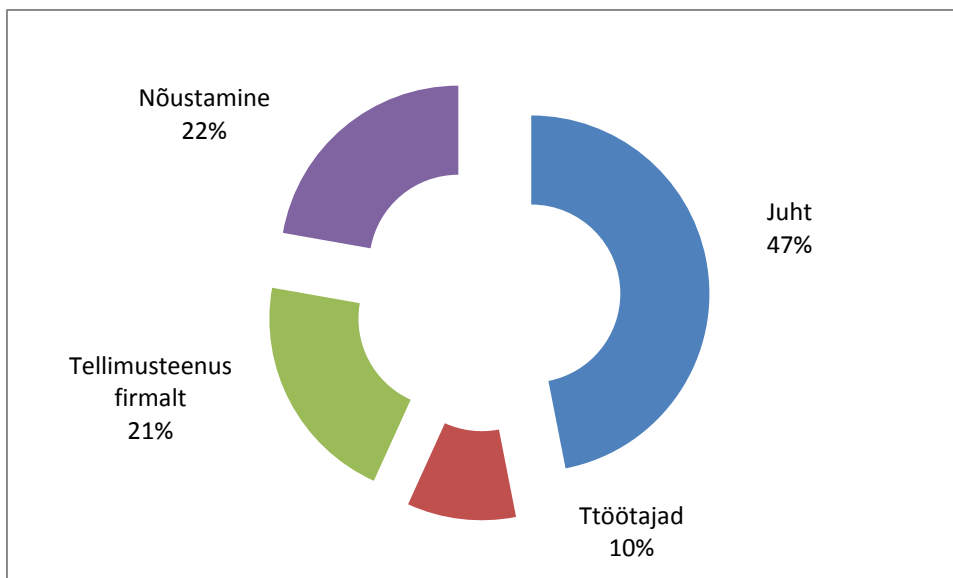
- investeeringud ehitistesse ja rajatistesse,
- investeeringud masinatesse ja seadmetesse,
- tootearendus,
- eksport,
- rahvusvahelistel messidel osalemine,
- innovaatiliste lahenduste väljatöötamine ja rakendamine,
- äriplaani, toetuse taotluse, laenuaotluse koostamine,
- turismi arendamine,
- ettevõtlusega alustamine,
- nõustamisteenuse ostmine,
- töötajate koolitus.

Vastustest selgus, et selgelt kõige rohkem küsisid ettevõtjad toetusi investeeringuteks ehitistesse ja rajatistesse ning investeeringuteks masinatesse ja seadmetesse ning nende toetuste rahuldamise protsent oli ka küsitletud ettevõtete seas keskmisest kõrgem. Tõenäoliselt on sellised taotlused ka teistest oluliselt paremini läbi mõeldud. Veelgi enam, selliste toetuste järele nähakse ühtlasi kõige

suuremat vajadust ka tulevikus, lisaks soovitakse keskmisest enam veel toetust ka ettevõtte tegevuse laiendamiseks üldisemalt (**Joonis 58**). Teisi toetuse liike on ettevõtjad juba oluliselt vähem taotlenud, neist omakorda eristub veel ettevõtluse alustamisega seotud toetuste küsimine, mis oli aga juba oluliselt vähem edukas (pooled küsitatud ettevõtetest oli seda toetust saanud) kui investeeringute alased toetused juba toimivatele ettevõtetele. Toetuste taotlejad on seejuures kõige sagedamini ettevõtte juhid ise või siis ostetakse vastav teenus sisse (**Joonis 59**).

Joonis 58. Milliste toetuste järele tuntakse suurimat vajadust, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

Joonis 59. Toetustaotleja koostaja, % (Allikas: Ettevõtete küsitlusuuring).

5. KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED

- Võrreldes 2007. aastaga on Lääne-Virumaal suurenenud õhusaaste kogused ning energeetikas ja põllumajanduses kasutatava vee kogused. Samal ajal on vähenenud tööstuste veekasutus, jäätmete ja taimekaitsevahendite kasutamine.
- Valdav osa Lääne-Virumaa kohalike omavalitsuste keskkonnakaitse investeeringutest kulub heitvee käitlusele. Väikses mahus tehti 2011. aastal investeeringuid jäätmekäitluse, pinnase, põhja- ja pinnavee kaitse ning bioloogilise mitmekesisuse- ja maastikukaitse parendamiseks.
- Põlevkivi ning tsemendi- ja keraamikasavi tootmine on järsult vähenenud alates 2009. aastast. samuti on maakonnas vähenenud lubjakivi ja ehituskruusa kaevandamine. Samal ajal ehitusliiva ja turba kaevandamise mahud on aasta aastalt kasvanud.
- Lääne-Virumaa metsasus jääb paar protsenti alla Eesti keskmisele. Korraldatud metsamaad oli 2014. aasta alguses maakonnas 0,14 miljonit ha, mis on 8,5% kogu Eesti korraldatud metsamaa pindalast. Lääne-Virumaa metsavarude suuruseks on hinnanguliselt 23 miljonit tihumeetrit, millest 64% kasvab riigimetsades ja 36% erametsades.
- MTÜ Partnerid koostööpiirkonna kohalike omavalitsuste koguterritooriumist on looduskaitse all 9 961 ha, mis teeb 8,2%. Enim looduskaitsealust pinda ja kaitsealuseid liike on Vinni ja Viru-Nigula vallas.
- Võrreldes aastaga 2007 on 2013. aastal MTÜ Partnerid koostööpiirkonna omavalitsustes katastrisse registreeritud maad 8194 ha võrra rohkem. Kokku on 2013. aastaks katastrisse kantud 95,9% koostööpiirkonna omavalitsuste territooriumile jäävast maafondist. Eramaa moodustab sellest 67,5%, munitsipaalmaa 0,8% ja riigimaa 31,6%. Omavalitsustest on maareform olnud tulemuslikum Haljala, Rakvere, Vinni ja Viru-Nigula valdades, kus on katastrisse kantud 97-98% maafondist.
- 2013. aastal oli kogu Eesti keskmine brutokuupalk 949 eurot ja Lääne-Virumaa keskmine brutokuupalk sellest 16,8% madalam (790 eurot). Eestis keskmine brutokuupalga juurdekasvu tempo oli 7% ja Lääne-Virumaal 6,7%.
- 2013. aastal töötas Eestis keskmiselt üks töötaja 1800 tundi aastas, Lääne-Virumaal 38 tundi vähem (1762 tundi). Majanduslanguse eelne töötatud tundide arvu tase ei ole 2013. aastaks taastunud.
- Lääne-Virumaa keskmisest (2013. aastal 807 eurot) madalamat brutotulu teenisid palgatöötajad Vinni (766 eurot) ja Rakvere vallas (780 eurot), samaväärset Haljala (816 eurot) ja Sõmeru vallas (817 eurot) ning keskmisest suuremat Kunda linnas (858 eurot) ja Viru-Nigula vallas (870 eurot). 2013. aastal ületas kõikide koostööpiirkonna kohalike omavalitsusüksuste palgatöötajate kuukeskmine brutotulu majanduskriisi eelset taset.
- 2013. aastal oli naispalgatöötajate kuukeskmine brutotulu Eestis keskmiselt 25,5%, Lääne-Virumaal 26,6% ja MTÜ Partnerid koostööpiirkonnas 29,2% madalam kui meespalgatöötajatel. 2007. aastaga võrreldes on meespalgatöötajate ja naispalgatöötajate töötasu vahe vähenenud Eestis 3,4, Lääne-Virumaal 3,2 ja MTÜ Partnerid koostööpiirkonnas 3,0 protsendipunkti.
- Eesti SKP jooksevhindades oli 2013. aastaks võrreldes 2007. aastaga kasvanud 2497,7 miljoni euro ehk 15,4% võrra. Lääne-Virumaa SKP kasvas samal ajavahemikul 14% (76,9 miljoni euro) võrra ehk 1,4% vähem kui Eesti keskmine.
- Eesti rahvaarv vähenes 2007-2013 aastal 22 683 inimese võrra (-1,7%). Lääne-Virumaal kahanes rahvaarv samal ajal 5 030 elaniku võrra (-7,7%). Kogu Eesti SKP elaniku kohta kasvas vaadeldaval perioodil 17,4% (2104 eurot), Lääne-Virumaa SKP elaniku kohta kasvas 23,6% (1987 eurot).
- Aastatel 2007-2013 kasvas Lääne-Virumaal primaarsektor 13,3% (6,8 miljonit eurot), mis on 6,4% väiksem, kui Eesti keskmine näitaja. Sekundaarsektor kasvas Lääne-Virumaal 5,2% (11,1 miljonit eurot), so 2,9% vähem kui Eestis keskmiselt. Tertsiaarsektor kasvas Lääne-Virumaal 22,4% (48,3

miljonit eurot), mis on 4,2% rohkem kui Eestis keskmiselt. Kokku andis Lääne-Virumaa 2013. aastal 3,3% kogu Eesti SKPst, mis on 0,1% vähem kui 2007. aastal.

- Kui Eestis tervikuna andis põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük 2013. aastal 3,6% SKPst, siis Lääne-Virumaal 10,5%. Tööstuse ja ehituse valdkond andis Eestis keskmiselt 28,9% kogu lisandväärtusest, Lääne-Virumaal 41,2%. Teenused moodustasid Eestis keskmiselt 67,5% kogu SKPst, Lääne-Virumaal 48,2%.
- MTÜ Partnerid koostööpiirkonna valdades on 2013. aasta alguse seisuga kokku 1606 aktiivselt tegutsevat ettevõtet - see on 431 ettevõtet enam kui 2007. aastal.
- Jätkuvalt on MTÜ Partnerid koostööpiirkonna tähtsaim majandusharu põllumajandus ja metsandus (29%), teisel kohal on ehituse (12%) ning kolmandal töötleva tööstuse valdkond (11%). Uusi ettevõtteid on lisandunud peaaegu kõigi tegevusvaldkondade lõikes.
- Enamik MTÜ Partnerid koostööpiirkonna ettevõtteid on alla 10 töötajaga mikroettevõtted. 10-49 töötajaga ettevõtteid on piirkonnas kokku 71 ning 50-249 töötajaga ettevõtteid on kuue valla peale kokku 12.
- MTÜ Partnerid koostööpiirkonna keskmine ettevõtlusaktiivsus 2013. aastal oli 66 ettevõtet 1000 elaniku kohta, mis jääb napilt alla Lääne-Virumaa (68) keskmisele näitajale.
- 2013. aastal oli Lääne-Virumaal 4078 majanduslikult aktiivset ettevõtet, so 1105 ettevõtet ehk 37,2% enam kui 2007. aastal. Aastatel 2007-2013 kasvas Lääne-Virumaal Eesti omanikele kuuluvate ettevõtete arv 37,4% (1115 ettevõtet), välismaa omanikele kuuluvate ettevõtete arv seevastu kahanes 11,8% võrra (-10 ettevõtet). Riiklike ja kohalikele omavalitsustele kuuluvate ettevõtete osakaal kogu maakonn ettevõtete arvus jääb alla 1% ja nende hulk on vaadeldaval perioodil püsinud suhteliselt stabiilne.
- Ettevõtteid, kus oli 20 või enam tööga hõivatut oli 2012. aastal Lääne-Virumaal 135 ja neis töötas kokku 9262 inimest. Võrreldes 2006. aastaga on selliste ettevõtete arv kahanenud 30 võrra ja nende töötajate arv vähenenud 2150 inimese võrra. Ettevõtete bilansimaht on vaatamata vahepealsele majanduskriisile püsinud suhteliselt stabiilsena ja võib öelda, et enamasti suutnud turumuutustega kohaneda.
- Lääne-Virumaa ettevõtete ekspordi väärtus on aastate 2007 ja 2013 võrdluses kasvanud 18,2% ja impordi väärtus kahanenud 26%.
- Aastatel 2007-2012 sündis Lääne-Virumaal kokku 1228 ettevõtet (keskmiselt 205 ettevõtet aastas) ja tegevuse lõpetas 852 ettevõtet (keskmiselt 142 ettevõtet aastas). Tegevusalade võrdluses oli maakonnas ettevõtete suurim positiivne loomulik iive Hulgi- ja jaekaubanduse; mootorsõidukite ja mootorrataste remondi valdkonnas. Tervishoiu ja sotsiaalhoolekande valdkonnas oli ettevõtete loomulik iive 0. Negatiivne loomulik iive oli Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamise ja Kinnisvaraalse tegevuse valdkondades.
- MTÜ Partnerid koostööpiirkonnas loodi ajavahemikul 2007-2012 360 uut ettevõtet ja tegevuse lõpetas 243 ettevõtet. Kohalike omavalitsuste lõikes sündis ja suri suurim arv ettevõtteid Vinni vallas (kokku 103 sündi ja 69 surma) ning kõige väiksem arv ettevõtteid Viru-Nigula vallas (kokku 13 sündi ja 12 surma).
- Tööealiste elanike arv on nii Eestis keskmiselt kui ka Lääne-Virumaal järk-järgult vähenenud (2007. ja 2013. aasta võrdluses vastavalt -4,4% ja -9,0%). Majanduslikult aktiivsete 15-74-aastaste elanike arv 2007-2013 Eestis keskmiselt kahanes (-1,3%), Lääne-Virumaal kasvas (0,7%). 2013. aastal oli Lääne-Virumaal tööjõu hulk hinnanguliselt 29 700 inimest, neist oli tööga hõivatud 27 100 ja töötuid 2 700. Majanduslikult mitteaktiivse rahvastiku arv on 2007-2013 aastatel vähenenud nii Eestis keskmiselt (-10,3%) kui ka Lääne-Virumaal (-23,9%). Aastal 2013 oli 15-74-aastaste elanike hulgas Lääne-Virumaal 15 600 majanduslikult mitteaktiivset inimest.
- Eestis keskmine tööjõus osalemise määr oli 2013. aastal 68%, Lääne-Virumaal 65,5%. Eesti keskmine tööhõive määr oli 2013. aastal 62,1%, Lääne-Virumaa 59,6%. Eesti keskmine töötuse määr on 2007-2013 kerkinud 4,6%lt 8,6%ni, Lääne-Virumaal 5,5%lt 9%ni .

- Tööjõu hulk (inimesed vanuses 16 eluaastat kuni pensioniiga) on Lääne-Virumaal aastatel 2007-2014 püsinud stabiilsena. 2014. aastal oli Lääne-Virumaal 521 töötut (87,1%) enam kui 2007. aastal. Kui majanduskriis ajal 2009. aastal oli iga kümnes tööealine elanik maakonnas registreeritud töötuna, siis 2014. aastal oli töötute osakaal tööjõust ca 4,1%.
- 2014. aastal oli esimese haridustasemega töötute osakaal kogu töötute hulgas vähenenud 25,8%le, teise haridustasemega töötute osakaal oli praktiliselt sama, mis 2007. aastal (52,1%) ning kolmanda haridustasemega töötute osakaal oli kasvanud 22,1%le. Seega võrreldes 2007. aastaga oli 2014. aastal Lääne-Virumaal töötute hulgas vähem madalaima haridustasemega ja rohkem kõrgeima haridustasemega inimesi.
- Võrreldes 2007 aastaga on 2014. aastal Lääne-Virumaal registreeritud töötute hulgas noorte osakaal vähenenud 13%le, keskmise vanusegrupi osakaal kahanenud 67%le ning 55+ vanusegrupi osakaal kasvanud 20%le. Seega sama ajal kui noorte töötajate arv kahaneb on kasvamas vanemaeealiste tööhõive.
- Lääne-Virumaal 2014. aastal registreeritud töötute hulgas oli vanusegrupis 16-24 eluaastat töötuna arvel 52,6% mehi ja 47,4% naisi, vanusegrupis 25-54 eluaastat moodustasid mehed 43% ja naised 57% ning vanusegrupis 55+ oli meeste osakaal 52,1% ja naiste osakaal 47,9%. Kokku oli 2014. aastal maakonnas registreeritud töötute hulgas mehi 46,1% ja naisi 53,9%.
- 2013. aastal töötas 57,1% Lääne-Virumaa hõivatutest tertsiaarsektoris, 30,9% sekundaarsektoris ja 12% primaarsektoris. Majanduskriis ajal langes hõivatus kõigis sektorites, kuid enim kahanes see tööstuses ja ehituses. Kui tertsiaar- ja primaarsektoris on hõivatus 2012 ja 2013. aastal ületanud majanduskriisi eelse taseme, siis sekundaarsektori hõivatus ei ole taastunud.
- Lääne-Virumaal töötas 2013. aastal enim inimesi töötleva tööstuse valdkonnas (116,4 tuhat hõivatut ehk 18,7% hõivatute arvust), teisel kohal on tegevusvaldkond Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont (ca 81,1 tuhat hõivatut; 13%) ning kolmandal kohal Ehitus (56,6 tuhat hõivatut; 9,1%). Võrreldes 2007. aastaga on 2013. aastaks protsentuaalselt hõivatute arv enim kahanenud Ehituse valdkonnas (-31,5%) ja kasvanud Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevuse valdkonnas (46,4%).
- Perioodil 2007-2012 on Eesti tööstustoodang jooksevhindades kasvanud 27,9%, Lääne-Virumaal on kasv olnud tagasihoidlikum (7,7%). Kui 2007. aastal moodustas Lääne-Virumaa tööstustoodang kogu Eesti tööstusettevõtete toodangust 5,9%, siis 2012. aastal 5%.
- Kogu Eesti ettevõtete tööstustoodangu müügitulu on ajavahemikul 2007-2012 kasvanud 28,7% ja müük mitteresidentidele 58,1%, Lääne-Virumaa ettevõtete tööstustoodangu müük kasvas samal ajal 8,6% ning eksport 20,7%.
- Lääne-Virumaal põllumajanduslikes majapidamistes kasutusel olnud põllumajandusmaa kogupindala on aastatel 2007-2013 vähe muutunud. Keskmiselt on kasutusel 104 470 ha põllumajandusmaad, millest põllumaa moodustab ca 77%, looduslik (püsi)rohumaa ca 16,5%, jäätmaa ca 6,5% ning viljapuu-ja marjaaiad all 1%.
- Lääne-Virumaa põllukultuuride keskmine kasvupind aastatel 2007-2013 oli 79 600 hektarit. 2014. aastal kasvatati enim teravilja (46 632 hektaril, mis on 56,2 % kogu põllukultuuride kasvupinnast) ning rapsi ja rüpsi (13 111 hektaril; 15,8% kasvupinnast). Teravilja, rapsi ja rüpsi kasvupind on püsinud üsna stabiilne. Kaunvilja kasvupind on alates 2010. aastast kasvamas ja katmikköögivilja kasvupind on langenud alla 1 ha. Kartuli ja avamaa köögivilja kasvupind on erinevatel aastatel üsna erinev.
- Võrreldes 2007. aastaga on 2013. aastaks Lääne-Virumaa põllumajanduslikes majapidamistes peetavate lammaste ja mesilasperede arv kasvanud (vastavalt 30,8% ja 38,9%) ning lindude arv kahanenud (-83,4%). Sellest tulenevalt on suurenenud ka lambaliha (2007 ja 2012 aasta andmete võrdluses oli lamba- ja kitseliha toodangu kasv 538,5%) ja mee (25,7%) toodang, samuti on kasvanud sealiha (17,2%) ja piima (8,9%) toodang. Kahanenud on veiseliha (-31,5%) ja munade (-92,9%) toodang.

- Korterelamuid anti Lääne-Virumaal kasutusse viimati 2007. ja 2009. aastal. Kasutusloa saanud ühepere-, kahepere ja ridaelamute arv langes kõige madalamale tasemel 2011. aastal (7), järgneval paaril aastal liikus see näitaja tõusvas trendis (25 ja 32), kuni 2014. aastal langes taaskord 18le.
- Uusi mitteeluhooneid lubati aastatel 2007-2014 kasutusse 329. Keskmiselt on sel perioodil maakonnas ühe kasutusse lubatud uue mitteeluhoone kasulik pind 752 m² ja kubatuur 5371 m³. Uuest mitteeluhoonest oli enam rohkem põllu-, metsa-, jahi- ja kalamajandushooneid, tööstushooneid ja majutushooneid.
- Lääne-Virumaa turismimajanduse näitajad on aasta-aastalt paranenud ja tagasilangust ei ole olnud isegi majanduskriisi aastatel. Majutuskohtade arv on aastatel 2007-2013 kasvanud 38%, tubade arv 41,9% ja voodikohtade arv 44%. Keskmise tubade täitumus oli 27,8% ja voodikohtade täitumus 22,6%. Majutatute arv on 2007-2013 kasvanud 69,1% ja majutatute ööbimiste arv 82,8%.
- Kogu Eesti majutuskohtadest asus 2013. aastal Lääne-Virumaal 5,2%, majutusettevõtete tubadest 4,3% ja voodikohtadest 4,8%. Kõikidest Eestis 2013. aastal majutatud turistidest ööbis Lääne-Virumaal 3,8% ja kõikidest Eestis majutatute ööbimistest oli maakonnas 3,5%.
- Maakonnas 2007-2013 aastal majutatud turistide arvust 74% moodustasid siseturistid. Välisriikidest pärit turiste tuli maakonda enim Soomest (11%), Saksamaalt (5%), Venemaalt (3%), Lätist (2%) ja Rootsist (1%).
- Valdav osa MTÜ Partnerid tegevuspiirkonnas küsitatud ettevõtetest (96%) on osahingud ning jagunevad üsna võrdselt tegevuspiirkonna erinevate omavalitsusüksuste vahel.
- Kõige suurem osa ankeetküsitluses osalenud ettevõtetest on loodud viimasel viiel aastal, suur on ka kuni 10 aasta vanuste ettevõtete osakaal.
- Kõige enam osales uuringus põllu- ja metsamajanduse ettevõtteid (38%). Omavalitsusüksuste lõikes eristusid teistest Viru-Nigula ja Vinni, kus põllumajandusettevõtete osakaal ankeetküsitlusele vastanute seas on üle 50%, samas kui Kundas sellised ettevõtted puuduvad.
- Kolm kõige olulisemat ettevõtluse alustamisega seotud tegurit on oma varasemate kogemuste rakendamine ettevõtluses, juhuste kokkulangemine ning võimalu olla iseenda peremees.
- Ettevõtjad on optimistlikud ka laienemise osas: pea kolmandik plaanib kindlasti aasta jooksul laienemist. Mitte üheski omavalitsusüksuses ei ületanud nende ettevõtete arv viiendikku, kes kohe kindlasti ei plaani oma tegevust järgmise aasta jooksul laieneda.
- Nii pole ka üllatav, et valdav osa küsitatud ettevõtetest (95%) ei plaani kohe kindlasti oma tegevust järgneva aasta jooksul lõpetada ning omavalitsusüksuste vahel selles osas erinevusi ei ole. Ka pikemas perspektiivis tegevust kindlasti lõpetada soovivaid ettevõtjaid ei ole rohkem.
- Kohalike ressursside kohta on pooltel ettevõtjatel infot piisavalt, tervel 40% arvates võiks teavet olla senisest rohkem. Vaid Haljalas ja Viru-Nigulas on teadmised kohalikest ressurssidest oluliselt paremad kui tegevuspiirkonnas tervikuna.
- Vaid kolmandiku ettevõtete jaoks on kohalike ressursside kasutamine oluline ning olulisi erinevusi omavalitsusüksuste vahel selles küsimuses ei ilmne. Kohalikest ressurssidest kasutavad ettevõtjad kõige enam maad, puitu ja põllumajandussaadusi.
- Lisaks leiavad ettevõtjad, et lisaks riigi ja KOV abile on tegelikult väga oluline ka ettevõtjate endi vaheline koostöö. Ligi neljandik ettevõtjatest leiab, et ka MTÜ Partnerid saaksid kohalike ressursside suurema kasutamise puhul abiks olla.
- MTÜ Partnerid tegevuspiirkonnas tegutsemise peamine eelis on asjaolu, et ettevõtja elukoht asub siin. Nii on ettevõtjate väljaränne kõige olulisem potentsiaalne risk kohalikele ettevõtlusele. Oluliselt järgmine põhjusena tõid ettevõtjad välja logistiliselt hea asukoha ning ära märgiti veel kohalikke ressursse ja soodsat ettevõtluskeskkonda.

- Probleem number üks on ettevõtjate jaoks aga töäjõud – seda nii töäjõu kättesaadavuse kui eriti vajalike oskustega töäjõu leidmises. Teised teemad, mida mainis vähemalt viiendik ettevõtjatest seonduvad toodangu turustamise ja laenude saamisega.
- Valdav osa küsitletud ettevõtetest (80%) on väga väikesed, kuni viie töötajaga. Enamus ettevõtteid (68%) annab tööd täistööajaga töötajatele, lisaks ligi kolmandik (29%) ka osaajaga töötajatele. Pooltes ettevõtetes on viimasel paaril aastal tööl olnud ka praktikante.
- Ettevõtjad on oma valgekraeliste töötajatega üldjoontes väga rahul. Olukord on halvem sinikraeliste töötajate osas: nii oskustöölise kui lihttöölise osas on oma töäjõuga rahul vähem kui 70% ettevõtjatest. Teistes valdades eristub selgelt Sõmeru, kus ettevõtjad on nii oskus- kui lihttöölisega kõige enam rahul.
- Selgelt kõige suurem on vajadus oskustöötajate järele. Suur on vajadus ka liht- ja turundustöötajate järele. Arvestades seda, et ettevõtted on väikesed, ei ole kuigi suur vajadus juhtide ja raamatupidajate järele.
- Kohapealt töäjõu leidmine on probleem veerandi ettevõtjate jaoks, suurim on töäjõu mure Vinni ja väikseim Sõmeru ettevõtjate seas. Lisatöötajaid otsivad ettevõtted peamiselt tuttavate kaudu, teiste kanalite osakaal on juba oluliselt väiksem.
- Vaid kümnendik ettevõtetest ei vaja infot töötajate koolitusvõimaluste kohta. Peamiselt saadakse vajalik info kätte kas meediast, otse koolitusfirmadest või teistelt ettevõtjatelt.
- Vaid 16% küsitletud ettevõtetest ei ole viimase kolme aasta jooksul tegelenud innovatsiooniga. Kõige enam on panustatud masinate, seadmete ja tarkvara uuendamisse, seda kõikides MTÜ Partnerid koostööpiirkonna omavalitsusüksustes, järgnevad võrdselt töötajate koolitus ja uute teadmiste hankimine väljastpoolt ettevõtet ning mis eriti oluline, ka uute toodetega turule tulemine.
- Suurem osa ettevõtjaid (73%) on uuenduste läbiviimiseks kasutanud omavahendeid, 30% Euroopa Liidu toetusvahendeid ja 23% on võtnud selleks pangalaenu. Euroopa vahendite kaasamise osas on erinevused märkimisväärsed: Sõmeru vallas on uuringus osalenud ettevõtted on selles osas olnud kõige aktiivsemad, samuti Vinni, Rakvere ja Viru-Nigula ettevõtted.
- Uuendusteni jõudmise teed on ettevõtete jaoks väga kirjud. Kõige enam (65%) juhtudel on sellele kaasa aidanud tihe koostöö seadmete, materjalide ja tarkvara tarnijatega.
- Peamised probleemid ja takistused innovatsioonide elluviimisel on seotud rahastusega: ühelt poolt on kulud suure ja teiselt poolt napib raha nii omavahendite kui välise kaasamise mõttes. Suured kulud pole üllatavad arvestades, et ettevõtted on kõige enam püüdnud investeerida uute masinate ja seadmete soetamisse.
- Üldjoontes on innovatsioonide osa küsimustest kooruv siiski positiivne: kõikides MTÜ Partnerid tegevuspiirkonna omavalitsusüksustes tegelevad ettevõtted aktiivselt uuendustega, sh arvestatav osa neist ja uute toodete turule toomisega, selleks kasutatakse väga erinevaid kanaleid ning peamiselt nähakse vaeva uuenduste finantspoolega.
- Tõenäoliselt seepärast, et valdav osa ettevõtteid on väikesed, ei kuulu nad üldjuhul (78%) mitte ühtegi erialaliitu. Need ettevõtted, kes erialaliitudesse kuuluvad (22%) on aga aktiivsed, sest enamik neist kuulub rohkem kui ühte erialaliitu.
- Erialaliitudest saadav suurim kasu on informatsioon, koolituskulud, kontaktid ning nende kaudu oma teenustele ja toodetele turustuskanalite leidmine.
- Ligi pooled ettevõtted (47%) teevad vaid väga vähesel määral koostööd teiste ettevõtetega ning 40% ei tee üldse teiste ettevõtetega koostööd. Selgelt koostööle on orienteeritud ligi iga kümnes ettevõtte.
- Seega kui innovatsioonide osas koorus välja küllaltki positiivne pilt, siis koostöö osas võib enamiku küsitletud ettevõtete kohta öelda, et tegemist on omaette tegutsevate väikeettevõtetega.

- Kui koostööd siiski tehakse, siis kõige olulisem koostöö vorm on ühiselt tellimuste täitmine, mida teeb ligi kolmandik vastanutest.
- Teataval määral hoiavad ettevõtjad sidet ka oma koduvallaga: ligikaudu pooled ettevõtjad suhtlevad koduvalla/-linnaga vähemalt kord aastas ja ülejäänud harvemini või üldse mitte.
- Ligi pooled ettevõtted on vähemalt korra toetust taotlenud ja kolmandik neist on ja toetust saanud, samas kui pooled ettevõtjad ei ole kas üldse mitte või kuigi hästi toetustega kursis.
- Kõige rohkem küsisid ettevõtjad toetusi investeringuteks ehitistesse ja rajatistesse ning investeringuteks masinatesse ja seadmetesse ning nende toetuste rahuldamise protsent oli ka küsitletud ettevõtete seas keskmisest kõrgem.

LISAD

Lisa 1. Seisuga 1. jaanuar 2014 maismaale jäävate kaitsealuste objektide nimi, tüüp ja pindala MTÜ Partnerid tegevuspiirkonna kohalikes omavalitsustes

Kunda linn

Kaitsealuse objekti nimi	Objekti tüüp	Pindala (ha)
Kunda jõe hoiuala	hoiuala	6,5
Kunda linnapark	kaitsealune park	10,9
Toolse looduskaitseala	looduskaitseala	31,6

Rakvere vald

Kaitsealuse objekti nimi	Objekti tüüp	Pindala (ha)
Arkna mõisa park	kaitsealune park	19,5
Järni hoiuala	hoiuala	99,2
Karitsa mõisa park	kaitsealune park	4
Lasila harivesiliku püsielupaik	püsielupaik	18
Lasila hoiuala	hoiuala	269,3
Lasila mõisa park	kaitsealune park	2,8
Mädapea mõisa park	kaitsealune park	6,4
Mädapea tammiku maastikukaitseala	maastikukaitseala	72,1
Neeruti maastikukaitseala	maastikukaitseala	0,1
Pahnimägi	uuendamata kaitsekorraga kaitseala	17,9
Samma allikad	kaitstav looduse üksikobjekt	0,8
Taaravainu käpaliste püsielupaik	püsielupaik	61,2

Sõmeru vald

Kaitsealuse objekti nimi	Objekti tüüp	Pindala (ha)
Kohala mõisa park	kaitsealune park	12,4
Kunda jõe hoiuala	hoiuala	2,5
Mõdriku-Roela maastikukaitseala	maastikukaitseala	7,3
Rahkla allikad	kaitstav looduse üksikobjekt	0,8
Rägavere mõisa park	kaitsealune park	5,2
Sämi maastikukaitseala	maastikukaitseala	189,5
Sämiveski allikad	kaitstav looduse üksikobjekt	1
Toomla väike-konnakotka püsielupaik	püsielupaik	3,1
Toomla väike-konnakotka püsielupaik	püsielupaik	3,1
Ubja väike-konnakotka püsielupaik	püsielupaik	3,1
Uhtna mõisa park	kaitsealune park	7,2
Vaeküla mõisa park	kaitsealune park	12,4
Varudi-Altküla väike-konnakotka püsielupaik	püsielupaik	3,1
Varudi-Altküla väike-konnakotka püsielupaik	püsielupaik	3,1

Varudi-Altküla väike-konnakotka püsielupaik	püsielupaik	3,1
Väike-konnakotka püsielupaik	püsielupaik	3,1

Vinni vald

Kaitsealuse objekti nimi	Objekti tüüp	Pindala (ha)
Allika allikas	kaitstav looduse üksikobjekt	0,8
Aravuse väike-konnakotka püsielupaik	püsielupaik	3,1
Aravuse väike-konnakotka püsielupaik	püsielupaik	3,1
Aravuse väike-konnakotka püsielupaik	püsielupaik	3,1
Eigale lendorava püsielupaik	püsielupaik	19,5
Haavakannu hoiuala	hoiuala	629,5
Hõbepappel "Pilvepuu"	kaitstav looduse üksikobjekt	0,8
Inju mõisa park	kaitsealune park	18,4
Kaukvere lendorava püsielupaik	püsielupaik	24,5
Kaukvere väike-konnakotka püsielupaik	püsielupaik	3,1
Kulina mõisa park	kaitsealune park	3,1
Kunda jõe hoiuala	hoiuala	2
Küti mõisa park	kaitsealune park	3,7
Lebavere-Rünga metsise püsielupaik	püsielupaik	208,6
Lõhiselehine must lepp	üksikobjekt	0
Mustjärve metsise püsielupaik	püsielupaik	12,3
Mõdriku mõisa park	kaitsealune park	11,7
Mõdriku veskijärve allikad; (Mõdriku mineraalveeallikas; Mõdriku Vanaküla allikas)	kaitstav looduse üksikobjekt	2
Mõdriku-Roela maastikukaitseala	maastikukaitseala	977,3
Palasi lendorava püsielupaik	püsielupaik	108,4
Rihula metsise püsielupaik	püsielupaik	69,1
Roela mõisa park	kaitsealune park	5,4
Saara metsise püsielupaik	püsielupaik	309,4
Sirtsu looduskaitseala	looduskaitseala	1045,5
Suigu lendorava püsielupaik	püsielupaik	48,2
Suigu looduskaitseala	looduskaitseala	82,8
Suurekivi hoiuala	hoiuala	273,9
Tudu hõbe-luulisambliku püsielupaik	püsielupaik	29,3
Tudu park	kaitsealune park	3,5
Tuduküla rändrahn	kaitstav looduse üksikobjekt	0,8
Tudusoo looduskaitseala	looduskaitseala	2609,9
Vetiku allikad; Vetiku Sõeoru allikad e. Vanajärve allikad	uuendamata kaitsekorraga kaitseala	3,4
Vinni-Pajusti maastikukaitseala	maastikukaitseala	93,2
Võhunõmme metsise püsielupaik	püsielupaik	444,2
Väljaotsa lendorava püsielupaik	püsielupaik	21,1

Haljala vald

Kaitsealuse objekti nimi	Objekti tüüp	Pindala (ha)
Aaspere mõisa park	kaitsealune park	36,4
Essu mõisa park	kaitsealune park	7,4
Kaasik; Kaasiku kaasik	kaitsealune puistu	1,2
Kandle mägivaher	üksikobjekt	0
Kandle pargi põlised puud ja allee	kaitsealune puistu	0
Kavastu park	kaitsealune park	4,6
Kisuvere allikad	kaitstav looduse üksikobjekt	1
Pahnimägi	uuendamata kaitsekorraga kaitseala	0,1
Selja jõe maastikukaitseala	maastikukaitseala	223,7
Vanamõisa mõisa park	kaitsealune park	6,2
Vanamõisa männik	kaitsealune puistu	19,6
Varangu väike-konnakotka püsielupaik	püsielupaik	3,1
Võle rändrahn	kaitstav looduse üksikobjekt	0,8

Viru-Nigula vald

Kaitsealuse objekti nimi	Objekti tüüp	Pindala (ha)
Kunda jõe hoiuala	hoiuala	14,6
Kunda põlispuud	kaitsealune puistu	15,7
Kuresoo metsise püsielupaik	püsielupaik	2,4
Letipea maastikukaitseala	maastikukaitseala	121,1
Mahu merikotka püsielupaik	püsielupaik	12,5
Mahu-Rannametsa looduskaitseala	looduskaitseala	412,8
Malla mõisa park	kaitsealune park	8,5
Pada jõe hoiuala (Lääne-Viru)	hoiuala	13,9
Pada oru määnd (Vanaveski määnd)	kaitstav looduse üksikobjekt	0,8
Pada park	kaitsealune park	55,1
Padaoru maastikukaitseala	maastikukaitseala	177,7
Padaoru määnd; (Peetri määnd; Ulmi määnd)	kaitstav looduse üksikobjekt	0,8
Simunamäe merikotka püsielupaik	püsielupaik	12,6
Sämi maastikukaitseala	maastikukaitseala	756,7
Tagaküla suurkivi	kaitstav looduse üksikobjekt	0,8
Toolse looduskaitseala	looduskaitseala	140,7
Vasta mõisa park	kaitsealune park	3,1

Allikas: Keskkonnainfo

Lisa 2. Maafond MTÜ Partnerid tegevuspiirkonna kohalike omavalitsuste kaupa aasta lõpu seisuga

Kunda linn	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Haldusüksuse pindala, ha	1 001	1 001	1 001	1 001	1 001	1 001	1 001
Omandisse vormistamata maa, ha	566	555	537	529	398	395	394

Katastris registreeritud maa, ha	436	446	464	473	603	607	608
... riigimaa, ha	121	121	122	122	122	122	122
... munitsipaalmaa, ha	107	117	134	143	273	276	277
... eramaa, ha	207	208	208	209	209	209	209
Katastris registreeritud maa osatähtsus, %	44	45	46	47	60	61	61

Haljala vald	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Haldusüksuse pindala, ha	18 302	18 302	18 302	18 302	18 302	18 302	18 302
Omandisse vormistamata maa, ha	3 212	3 044	1 744	1 721	1 602	428	341
Katastris registreeritud maa, ha	15 091	15 258	16 558	16 581	16 700	17 875	17 961
... riigimaa, ha	1 570	1 697	2 982	3 004	3 104	4 283	4 337
... munitsipaalmaa, ha	41	43	43	45	46	46	76
... eramaa, ha	13 480	13 518	13 532	13 532	13 550	13 546	13 549
Katastris registreeritud maa osatähtsus, %	83	83	91	91	91	98	98

Rakvere vald	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Haldusüksuse pindala, ha	12 769	12 769	12 769	12 769	12 769	12 769	12 769
Omandisse vormistamata maa, ha	887	756	725	696	455	366	360
Katastris registreeritud maa, ha	11 882	12 012	12 043	12 072	12 314	12 402	12 408
... riigimaa, ha	1 169	1 180	1 205	1 205	1 371	1 371	1 372
... munitsipaalmaa, ha	31	32	34	55	128	156	160
... eramaa, ha	10 682	10 801	10 805	10 813	10 816	10 876	10 876
Katastris registreeritud maa osatähtsus, %	93	94	94	95	96	97	97

Sõmeru vald	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Haldusüksuse pindala, ha	16 829	16 819	16 819	16 819	16 819	16 819	16 819
Omandisse vormistamata maa, ha	2 422	2 290	2 245	2 240	2 106	1 878	1 808
Katastris registreeritud maa, ha	14 407	14 530	14 574	14 579	14 713	14 941	15 011
... riigimaa, ha	1 775	1 869	1 889	1 893	2 020	2 243	2 303
... munitsipaalmaa, ha	81	109	150	150	156	157	167
... eramaa, ha	12 551	12 552	12 536	12 536	12 537	12 541	12 541
Katastris registreeritud maa osatähtsus, %	86	86	87	87	88	89	89

Vinni vald	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Haldusüksuse pindala, ha	48 665	48 665	48 665	48 665	48 665	48 665	48 665
Omandisse vormistamata maa, ha	2 932	2 819	2 421	2 181	1 714	1 642	1 474
Katastris registreeritud maa, ha	45 733	45 846	46 244	46 484	46 951	47 023	47 191

ha							
... riigimaa, ha	18 797	18 839	18 976	19 074	19 462	19 509	19 538
... munitsipaalmaa, ha	169	172	179	180	186	197	208
... eramaa, ha	26 767	26 835	27 089	27 230	27 303	27 318	27 445
Katastris registreeritud maa osatähtsus, %	94	94	95	96	97	97	97

Viru-Nigula vald	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Haldusüksuse pindala, ha	23 405	23 405	23 405	23 405	23 405	23 405	23 405
Omandisse vormistamata maa, ha	3 188	3 145	3 085	3 014	2 897	2 732	626
Katastris registreeritud maa, ha	20 217	20 259	20 320	20 391	20 507	20 672	22 779
... riigimaa, ha	6 603	6 603	6 611	6 658	6 749	6 905	9 005
... munitsipaalmaa, ha	7	14	15	33	57	63	68
... eramaa, ha	13 607	13 643	13 694	13 700	13 701	13 704	13 706
Katastris registreeritud maa osatähtsus, %	86	87	87	87	88	88	97

Allikas: Statistikaamet

Lisa 3. MTÜ Partnerid tegevuspiirkonna ettevõtlusuuringu küsitlusankeet

1. Teie ettevõtte asutamise aasta. Palun sisestage 4-kohalise numbrina.

2. Milline on Teie ettevõtte juriidiline vorm? (üks vastus lubatud)

- Aktsiaselts
- Osühing
- Täisühing
- Usaldusühing
- Tulundusühistu

3. Milline oli Teie ettevõtte põhitegevusala seisuga 31.12.2014? (üks vastus lubatud)

- Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük
- Mäetööstus
- Töötlev tööstus
- Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine
- Veevarustus; kanalisatsioon, jäätme- ja saastekäitlus
- Ehitus
- Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrattaste remont

- Veendus ja laendus
- Majutus ja toitlustus
- Info ja side
- Finants- ja kindlustustegevus
- Kinnisvaraalne tegevus
- Kutse-, teadus- ja tehnikaalne tegevus
- Haldus- ja abitegevused
- Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus
- Haridus
- Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne
- Kunst, meelelahutus ja vaba aeg
- Muud teenindavad tegevused

4. Milline on Teie ettevõtte omand käesoleval ajal? (üks vastus lubatud)

- Eesti eraomand (vähemalt 51%)
- Välismaa eraomand (vähemalt 51%)

5. Millisesse MTÜ Partnerid koostööpiirkonna valda/linna on Teie ettevõtte registreeritud? (üks vastus lubatud)

- Kunda linn
- Haljala vald
- Rakvere vald
- Sõmeru vald
- Vinni vald
- Viru-Nigula vald

6. Mis ajendas Teid tegelema ettevõtlusega? (mitmed võimalikud vastused)

- Praktiline vajadus toote/teenuse järgi
- Juhuste kokkulangemine/sobiv hetk alustamiseks
- Soov elada maal ja midagi teha
- Kogemuste baasil endale töökoha loomine
- Annab võimaluse olla iseenda peremees
- Olukorra sunnil
- Muu põhjus, palun nimetage

7. Millised on Teie ettevõtte tulevikuplaanid - kas plaanite oma ettevõtte tegevust laiendada käesoleval aastal, 1-3 aasta pärast või pikemas perspektiivis? Valikul lähtuge vastusest, mis kõige täpsemalt vastab Teie arvamusele.

Jah, Jah, Ei, pigem Ei, Ei soovi

	kindlasti	võimalik	mitte	kindlasti mitte	vastata
Käesoleval aastal	☐	☐	☐	☐	☐
1-3 aasta pärast	☐	☐	☐	☐	☐
Pikemas perspektiivis	☐	☐	☐	☐	☐

Ettevõtja üldiseid andmeid käsitlevad küsimused on vastatud. Järgmine peatükk 2 - KOHALIKE RESSURSSIDE KASUTAMINE. Kohalikud ressursid on MTÜ Partnerid tegevuspiirkonnas asuvad ressursid.

8. Kui palju Te teate kohaliku ressursi (maa, loodusressursid jms) kasutamise võimalustest? (üks vastus lubatud)

- Tean kõiki võimalusi
- Tean niipalju, kui mulle vaja
- Infot on vähe, tahan teada rohkem
- Ei tea üldse
- Ei vaja infot

9. Milline on Teie ettevõttes kasutatava tooraine päritolu? (üks vastus lubatud)

- Kohalik tooraine alla 50%
- Kohalik tooraine 50-90%
- Kohalik tooraine 100%
- Ei vaja/kasuta tegutsemiseks toorainet

10. Palun hinnake, kui tähtis on Teie jaoks kasutatava tooraine päritolu.

1   2   3   4   5

Pole üldse tähtis   Väga tähtis

11. Millist kohalikku toorainet kasutate oma ettevõttes kõige rohkem? (üks vastus lubatud)

- Puit
- Põllumajandusmaa
- Loodusvarad
- Põllumajandussaadused (vili, liha, piim, aed- ja juurvili ms)
- Ei kasuta oma tegevuses toorainet
- Muu, palun nimetage

12. Milline abi aitaks Teie arvates kohalikku ressursi paremini kasutada? (mitmed võimalikud vastused)

- Informatsiooni jagamine, nõustamine
- Riigi ja KOV-i toetused, soodustused
- Koostöö KOV-iga
- Koostöö MTÜ-ga Partnerid
- Ettevõtjate vaheline koostöö

Muu abi, palun nimetage

2. peatüki küsimused on vastatud. Järgmine peatükk 3 - TÖÖJÕURESSURSS.

13. Kui suur on töötajate arv Teie ettevõttes praegu? (üks vastus lubatud)

0-5

6-10

11-15

16-30

31-50

üle 50 töötaja

14. Mitu töötajat Teie ettevõttest elab ja töötab samas vallas/linnas? Palun nimetage arv.

15. Mitu töötajat Teie ettevõttest elab mujal (nt naabervallas/linnas/maakonnas)? Palun nimetage arv.

16. Palun hinnake, milline on tööjõu vajadus Teie ettevõttes järgmise 2-3 aasta jooksul järgmiste erialarühmade järgi? Vastava erialarühma töötajate puudumisel Teie ettevõttes valige "Puudub".

	Oluliselt väiksem	Väiksem	Sama	Suurem	Oluliselt suurem	Puudub
Juhtivpersonal	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Insener-tehniline personal	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Raamatupidajad ja finantspersonal	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Keskastme- ja tippspetsialistid	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Müügi- ja turundusspetsialistid	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Teenindajad	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oskustöölised	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lihttöölised	☐	☐	☐	☐	☐	☐

17. Kas Teie ettevõtte tunneb käesoleval ajal puudust teatud kindla kvalifikatsiooniga töötajatest?

Ei, pole mingit puudust

Jah, tunneme puudust (palun nimetage)

18. Millised töötajad töötavad käesoleval ajal Teie ettevõttes? (mitmed võimalikud vastused)

Täisajaga töötajad

Osalise ajaga töötajad

- Hooajalised töötajad
- Renditöölised
- FIE-d
- Pensionärid
- Õpilased/üliõpilased
- Erivajadustega inimesed

19. Palun hinnake, kas Teie ettevõttele vajaliku tööjõu leidmine oma vallast/linnast on probleem?

1 2 3 4 5

Pole üldse probleem   Väga suur probleem

20. Milliseid kanaleid kasutate oma ettevõttesse töötajate leidmiseks? (mitmed võimalikud vastused)

- Ei otsi töötajaid, tulevad ise
- Head-hunting ehk töötajate üle ostmine
- Tuttavad/sõbrad soovitavad
- Koolid
- Töötukassa
- Töövahendusbürood
- Kuulutused kohalikus meedias
- Kuulutused ettevõtte kodulehel
- Kuulutused interneti tööotsingu portaalides (CV Keskus, CV Online jt)
- Muu kanal, palun nimetage

21. Kas Teie ettevõttes on viimase 3 aasta jooksul olnud praktikante? (üks vastus lubatud)

- Jah, mitmeid
- Jah, üksikuid
- Ei ole (palun põhjendage)

22. Kuidas leiate infot enda ja ettevõtte töötajate arendamiseks? (mitmed võimalikud vastused)

- Lääne-Viru Arenduskeskus
- EVEA (Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon)
- Eesti Kaubandus-Tööstuskoda
- Lääne-Virumaa Põllumeeste Liit
- Lääne-Virumaa Põllumajanduse Nõuandekeskus
- Lääne-Virumaa kutsekoolid
- MTÜ Partnerid
- Riiklikud institutsioonid

- Teised ettevõtjad
- Otse koolitusfirmadest
- Meedia vahendusel
- Ei vaja infot
- Muu, palun nimetage

23. Palun hinnake tabelis toodud eriarühmade löikes, kuivõrd olete käesoleval ajal rahul ettevõttes töötava personaliga. Vastava eriarühma töötajate puudumisel Teie ettevõttes valige "Puudub".

	Pole üldse rahul	Pole eriti rahul	Pigem rahul	Igati rahul	Puudub
Juhtivpersonal	☐	☐	☐	☐	☐
Insener-tehniline personal	☐	☐	☐	☐	☐
Raamatupidajad ja finantspersonal	☐	☐	☐	☐	☐
Keskastme- ja tippspetsialistid	☐	☐	☐	☐	☐
Müügi- ja turundusspetsialistid	☐	☐	☐	☐	☐
Teenindajad	☐	☐	☐	☐	☐
Oskustöölised	☐	☐	☐	☐	☐
Lihttöölised	☐	☐	☐	☐	☐

24. Palun hinnake, kuivõrd iseloomustavad allpool toodud probleemid Teie ettevõtte töötajaid.

	Täiesti ebaoluline	Ebaoluline	Oluline	Väga oluline	Ei oska vastata
Rahulolematus palgaga	☐	☐	☐	☐	☐
Töötajate madal professionaalne tase	☐	☐	☐	☐	☐
Üldise töökultuuri puudumine	☐	☐	☐	☐	☐
Töödistsipliini küsimused	☐	☐	☐	☐	☐
Töölt puudumine isiklikel põhjustel (nt ametiasutuste külastamine, haige lapse hooldamine vms)	☐	☐	☐	☐	☐
Rahulolematus tööpingega ettevõttes	☐	☐	☐	☐	☐
Töötajate vähene valmidus täiendõppeks	☐	☐	☐	☐	☐
Rahulolematus tööajaga	☐	☐	☐	☐	☐
Rahulolematus edutamisvõimalustega	☐	☐	☐	☐	☐

25. Mõeldes viimase kolme aasta peale, millised on olnud Teie ettevõtetest töötajate lahkumise peamised põhjused? (mitmed võimalikud vastused)

- Palk
- Töökoha ebasobiv asukoht

- Kogemuste puudumine
- Halb sisekliima
- Halvad suhted juhtide/töötajatega
- Töötajaid ei ole lahkunud
- Muu põhjus (palun nimetage)

26. Kas ja kuidas motiveerite oma ettevõtte töötajaid?

- Ei näe vajadust
- Jah (palun nimetage)

3. peatüki küsimused on vastatud. Järgmine peatükk 4 - INNOVATSIOON.

27. Milliseid uuendusi on Teie ettevõttes toimunud viimasel kolmel aastal? (mitmed võimalikud vastused)

- Uute/täiustatud toodete/teenuste turule toomine
- Masinate, seadmete ja tarkvara soetamine
- Teadus- ja arendustegevus
- Töötajate koolitus/ümberõpe
- Muude teadmiste hankimine väljastpoolt ettevõtet
- Uuendusi ei ole toimunud (järgmine küsimus 33)
- Muud uuendused (palun nimetage)

28. Milliseid finantseerimise allikaid kasutasite uuenduste läbiviimisel? (mitmed võimalikud vastused)

- Ettevõtte omafinantseering
- EL toetusfondid
- Pank
- Muu allikas (palun nimetage)

29. Milliseid teabeallikaid kasutasite uuenduste läbiviimisel? (mitmed võimalikud vastused)

- Kutse- ja tööstusliidud
- Teadusajakirjad ja äri- või tehnikaväljaanded
- Konverentsid, messid, näitused jms
- Kõrgkoolid
- Riiklikud või avalik-õiguslikud teadusasutused
- Konsultatsioonifirmad, teadus- ja arendusasutused
- Konkurendid või teised ettevõtted samast tegevusharust
- Kliendid ja tarbijad
- Seadmete, materjali, tarkvara jt tarnijad

- Ettevõttesisesed allikad
- Muud allikad (palun nimetage)

30. Palun hinnake, kui võrd olulised on Teie arvates järgmised uuendusi ja uuendusprojekte takistavad tegurid.

	Täiesti ebaoluline	Ebaoluline	Oluline	Väga oluline	Ei oska vastata
Ettevõttel endal napib rahastamisvõimalusi	☐	☐	☐	☐	☐
Ettevõtteväliste rahastamisallikate puudumine	☐	☐	☐	☐	☐
Uuenduskulud on liiga suured	☐	☐	☐	☐	☐
Kvalifitseeritud personali vähesus/puudumine	☐	☐	☐	☐	☐
Tehnoloogiaalase teabe vähesus/puudumine	☐	☐	☐	☐	☐
Turu-uuringute ja muu turuteabe vähesus/puudumine	☐	☐	☐	☐	☐
Uuenduslikeks tegevusteks on raske leida koostööpartnereid	☐	☐	☐	☐	☐
Tegevusharus domineerivad vanemad/staazikad ettevõtted	☐	☐	☐	☐	☐
Nõudlus innovaatiliste kaupade ja teenuste järele on ebakindel	☐	☐	☐	☐	☐
Uuendusteks puudub vajadus varasemate uuendusprojektide olemasolu tõttu	☐	☐	☐	☐	☐
Uuendusteks puudub nõudlus	☐	☐	☐	☐	☐

31. Millised tegurid aitaksid Teie arvates uuendusi paremini ellu viia? Palun nimetage.

4. peatüki küsimused on vastatud. Järgmine peatükk 5 - KOOSTÖÖ.

32. Kas Teie ettevõtte kuulub mõnda erialaliitu?

- Ei (järgmine küsimus 39)
- Ei, kuid plaanime liituda (järgmine küsimus 39)
- Jah (palun nimetage)

33. Kui vastasite eelmisele küsimusele JAH, siis kas olete saanud kasu erialaliitu kuulumisest?

- Kindlasti olen
- Pigem olen
- Nii ja naa
- Pigem ei ole
- Kindlasti ei ole
- Millist kasu? (nimetage soovi korral)

34. Milliseid teenuseid ootate erialaliidult kõige enam? (mitmed võimalikud vastused)

- Informatsioon
- Koolitus
- Müügi- ja turustuskanalite leidmine
- Turu-uuringute läbiviimine
- Tagastamatu abi (toetused)
- Tagastatav abi
- Kontaktid
- Muu teenus (palun nimetage)

35. Palun andke hinnang koostööle teiste MTÜ Partnerid piirkonna ettevõtjatega.

- Väga tihe koostöö
- Nõrk koostöö, vähene endapoolne huvi
- Nõrk koostöö, vähene vastaspoole huvi
- Nõrk koostöö, sest puudub otsene vajadus koostöök
- Ei tee üldse koostööd (järgmine küsimus 41)

36. Milliseid koostöövorme on Teie ettevõtte kasutanud koostöös teiste MTÜ Partnerid piirkonna ettevõtjatega? (mitmed võimalikud vastused)

- Koostöö tellimuste täitmisel
- Müügi- ja turundusalane koostöö
- Uute toodete/teenuste väljatöötamine või täiendamine
- Uute turunišside/sihtgruppide leidmine
- Uute tehnoloogiliste lahenduste väljatöötamine
- Materiaalsete ressursside jagamine
- Uute tehnoloogiate juurutamine
- Muu vorm (palun nimetage)

37. Millised tegurid takistavad Teie arvates kõige rohkem koostööd teiste MTÜ Partnerid piirkonna ettevõtjatega? Nimetage kuni 5.

38. Kui tihti puutute ettevõtluse teemadel kokku kohaliku omavalitsusega?

- Tihemini kui kord kuus
- Kord kuus
- Kord paari kuu jooksul
- Kord poolaasta jooksul

- Kord aastas
- Harvemini kui kord aastas
- Ei puutu kokku

39. Kui oluliseks hindate suhtlemist kohaliku omavalitsusega?

1 2 3 4 5

Täiesti ebaoluline   Väga oluline

40. Millised tegurid takistavad Teie arvates kõige rohkem koostööd kohaliku omavalitsusega? Nimetage kuni 5.

41. Kas olete teinud koostööd järgnevate osapooltega järgmistes valdkondades? Koostöö puudumisel valige "Ei ole teinud koostööd" (mitmed võimalikud vastused)

	Teised ettevõtjad	KOV	Teadus- ja arendus-asutused	Eriala-liidud	Konsultandid	MTÜ Partnerid	Muud kohalikud MTÜ-d SA-s	Ei ole teinud jakoostööd
Infovahetus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vee, kanalisatsiooni, teede jm arendus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Osalemine ümarlaudadel vms tegevus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kohalike ürituste toetamine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rakendus-uuringud	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tootmis/teenindusprotsessi arendus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Turundus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Personali koolitus	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Planeerimine, äriplaanid	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Keskkonnanõuete täitmine	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

5. peatüki küsimused on vastatud. Järgmine peatükk 6 - TOETUSED.

42. Kui hästi olete kursis erinevate toetuste taotlemise võimalustega? (üks vastus lubatud)

- Väga kursis pakutavate võimalustega
- Üldiselt kursis pakutavate võimalustega
- Pigem ei ole kursis pakutavate võimalustega
- Ei ole üldse kursis pakutavate võimalustega (järgmine küsimus 49)
- Pakutavad võimalused ei huvita/ei ole vaja teada (järgmine küsimus 49)

43. Millistest allikatest olete leidnud kõige rohkem infot toetusvõimaluste kohta? (mitmed võimalikud vastused)

- PRIA
- EAS
- Maakondlik arenduskeskus
- MTÜ Partnerid
- Erialaorganisatsioonid
- Maaeluvõrgustik (www.maainfo.ee)
- Konsultandid
- Teised ettevõtjad
- Ajakirjandus
- Muu allikas (palun nimetage)

44. Kas olete viimase kolme aasta jooksul toetust taotlenud?

- Ei ole toetust taotlenud (järgmine küsimus 52)
- Olen taotlenud, vastus oli positiivne
- Olen taotlenud, vastus oli negatiivne

45. Kui olete toetust taotlenud, siis millistele tegevustele? (mitmed võimalikud vastused)

	Olen selleks tegevuseks toetust taotlenud	Minu taotlus rahuldati täielikult	Minu taotlus rahuldati osaliselt	Taotlust ei rahuldatud	Oleksin tegevuse ellu viinud ka ilma toetuseta
Investeeringud ehitistesse ja rajatistesse	☐	☐	☐	☐	☐
Investeeringud masinatesse ja seadmetesse	☐	☐	☐	☐	☐
Tootearendus	☐	☐	☐	☐	☐
Eksport	☐	☐	☐	☐	☐
Rahvusvahelistel messidel osalemine	☐	☐	☐	☐	☐
Innovaatiliste lahenduste väljatöötamine ja rakendamine	☐	☐	☐	☐	☐
Äriplaani, toetuse taotluse, laenu taotluse koostamine	☐	☐	☐	☐	☐
Turismi arendamine	☐	☐	☐	☐	☐
Ettevõtlusega alustamine	☐	☐	☐	☐	☐
Nõustamisteenuse ostmine	☐	☐	☐	☐	☐
Töötajate koolitus	☐	☐	☐	☐	☐

46. Kes koostab Teie ettevõttes taotluse projekte? (mitmed võimalikud vastused)

- Ettevõtte juht
- Ettevõtte töötaja

- Vajadusel ostan teenust spetsiaalsest ettevõttest
- Vajadusel küsin vastavatest asutustest nõu
- Ei taotle projektitoetusi

47. Kas ja mille jaoks vajaks Teie ettevõtte toetust praegu? (mitmed võimalikud vastused)

- Tegevuse laiendamiseks üldiselt
- Ehituseks, renoveerimiseks
- Seadmete ja masinate soetamiseks
- Tarkvara soetamiseks
- Koolituseks
- Ei vaja toetust
- Muu (palun nimetage)

6. peatüki küsimused on vastatud. Jäänud on viimane peatükk 7 - ÜLDINE ETTEVÕTLUSKESKKOND.

48. Palun nimetage Teie ettevõtte jaoks MTÜ Partnerid tegevuspiirkonnas tegutsemise eeliseid. (mitmed võimalikud vastused)

- Kohalik ressurs
- Soodne ettevõtluskeskkond
- Logistiliselt hea asukoht
- Infrastruktuur
- Ettevõtlustoetused
- Elukoht on siin
- Ei ole eeliseid
- Muud eelised (palun nimetage)

49. Millised tegurid takistavad Teie arvates ettevõtlust Teie vallas/linnas? (mitmed võimalikud vastused)

- Vajalike oskustega töötajate vähesus/puudus
- Raskused oma toodangu/teenuste turustamisel
- Tihe konkurents
- Puudub KOV-i tugi ja koostöö
- Puudub MTÜ Partnerid tugi ja koostöö
- Puudub riigi tugi ja koostöö
- Raskused pangast laenu/krediidi saamisel
- Ei ole takistavaid tegureid
- Muud tegurid (palun nimetage)

**7. peatüki küsimused on vastatud. Jäänud on viimane samm - panna ankeet meie poole teele!
TÄNAME KÜSITLUSELE VASTAMISE EEST!**